

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde

"Omheining" te Heino

Secretariaat:

Davenschot 1, 8141 BB Heino

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar

Abonnees f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar

Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)

Themanummers f 10,00

Bestuur

G.C. Stapel,

De Cingel 15, 8141 BV Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,

Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,

van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle

- penningmeesteresse

G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

M.S.H. Donath-Hoppen

Plataan 13, 8141 SM Heino

J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

W. Schuring

De Cingel 5, 8141 BV Heino

L. Slurink,

Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,

De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,

Davenschot 1, 8141 BB Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Hoppen-Donath,

Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders

Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Kruidentuin "Allegaardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,

Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino

tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino

D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

H. Wessels, De Horst 18,
8141 BA Heino

A. van de Wetering, de Haarstraat 33,
8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
17e jaargang - nummer 1 - maart 1997

INHOUDSOPGAVE

blz. 2	Van de redactie
blz. 3	De Treurbeuke in de Hof van Rakhorst - Henk van der Veen sr.
blz. 4	Sprekende foto's (34) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 8	Booms of Hansman - Riet Jorna-Hansman
blz. 10	Het lert 1050 jaar (1) - Anton P. Ouweneel
blz. 16	Persbericht Gemeentearchief Zwolle
blz. 18	Wule zekt det zo (13) - Henk van der Veen sr.
blz. 19	Uut de olde deuze - L.J. Nijman
blz. 20	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 21	Wie was wie? - M.H. Stavorinus
blz. 22	Uit de werkgroep Boerderij- en Veldnamen (4) - J. Peters
blz. 23	Van de bestuurstafel
blz. 24	Schenkeningen

Van de redactie

In deze eerste aflevering van het nieuwe jaar treft u weer een aantal oude bekenden aan. Naast de gebruikelijke artikelen 'Sprekende foto's', 'Wie is/was wie' en 'Wule zekt det zo' haalt de heer L.J. Nijman weer één van zijn belevenissen 'Uut de olde deuze'.

Verder is er een bijdrage van de heer A. Ouweneel uit Raalte. Hij houdt zich voornamelijk bezig met de geschiedenis van de middeleeuwen en haalt zijn informatie grotendeels uit universiteitsbibliotheken, waar veel oorkonden en charters bewaard worden, hetzij als origineel, dan wel als kopie. Deze keer is hij in de geschiedenis van 'Het Iert' gedoken en hij zal deze in drie delen aan u presenteren.

Ook mevrouw R. Jorna-Hansman is een eindje teruggegaan in de geschiedenis en wel die van haar eigen familie.

Al met al is het een gevarieerd nummer geworden en wij wensen u veel leesplezier.

*De kopij voor het juninummer moet **uiterlijk 1 mei** in ons bezit zijn.*

*De Treurbeuke
in de
Hof van Rakhorst*

H. van der Veen sr.

Zien stam is stoer en stevig
zolang as ik em ken,
zien wottels hòlts em stoande,
griepst as klauwen um zich hen.

De takken zwoar van zörgen
hangt noa daele tót op 't grös,
hee probeert ze op te beuren,
mär, ellende löt nooit lös...

Duzend dunne twiegies
hangt, met druppelties der an...
Waor, zit ik mie of te vroagen,
komt die troanen toch vandan?

Stiet e doar te treuren,
disse grote stärke beer,
det de blaen tammee zölt vallen?
Mär het veurjoar kump toch weer!

Loat de kop niet hangen,
niet meer treuren,
bliej wèen, toe!
Wie vindt 't zunde
a'j verdriet hebt,
want,
wie bint zo gek met oe...

Sprekende foto's (34)

Pastoor F.W. Roeloffzen uit Lierderholthuis leeft altijd intens mee met het wel en wee van de vereniging.

Zo zelfs, dat hij een foto met een bijna compleet verhaal aanleverde voor het artikel 'Sprekende foto's'. Een verhaal over de smid van Lierderholthuis, Piet Middeldorp. Deze Piet Middeldorp, afkomstig uit Deventer, verhuurt zich op 1 mei 1860 als smidsknecht bij Jannes Geertman, grof- en hoefsmid te Lierderholthuis. Hij is er inwonend.

In het boek 'Het dorp aan de Oude Wetering, historisch overzicht van het dorp Lierderholthuis' van Leo Ogink en Ton Groot Beumer lezen we op bladzijde 131 het volgende:

'Even over de brug staat links de smederij van W. Olde Bijvank, waar deze als één der laatsten der Mohikanen vanaf 1945 tot aan 1976 als boersmid het aambeeld beslagen heeft. In 1897 had smid Anthony Middeldorp het bedrijf overgenomen van zijn vader Piet Middeldorp, die het op zijn beurt waarschijnlijk weer overgenomen heeft van smid Rozeboom. Het huis waar de families Rozeboom en Middeldorp woonden, heette vroeger 'Den Ouderdom' en is tijdens de bevrijdingsdagen van 1945 door het opblazen van de brug, op de in deze eeuw gebouwde en nu nog bestaande smederij na, totaal verwoest. Het smidswerk dat bijna geheel echt heet smeedwerk was, hield indertijd voornamelijk het repareren van landbouwwerktuigen en het smeden van op de boerderij benodigde ijzerwaar in. Ook het beslaan van paarden was indertijd een werk van de smid, waarbij het ten tijde van Piet Middeldorp gebruikelijk was, dat de boer die een jong paard voor de eerste keer liet beslaan zelf de eerste hoefnagel in de hoef sloeg. Hierna moest de boer ook nog op een flesje jenever tracteren. Met het verdwijnen van de paarden in de landbouw is in de zestiger jaren ook het beslaan van paarden door de smid verdwenen.'

Piet Middeldorp, grof- en hoefsmid te Lierderholthuis.

Helaas hebben we in de bevolkingsregisters en de burgerlijke stand van de gemeente Heino geen smid Rozeboom te Lierderholthuis kunnen vinden. Misschien was hij eigenaar of smidsknecht en woonde hij elders. In de kadastrale atlas Heino 1832 treffen we de 'Ouderdom' (Herenbrinksweg 10) aan met als eigenaar de vrijgezel Jan Geertman. Tevens is hij eigenaar van 'n Timmerman' (Lierderholthuisweg 30), waar hij ook woonachtig is.

Slaan we de bevolkingsregisters van de gemeente Heino erop na, te beginnen bij 1840, dan is de bewoner van Herenbrinksweg 10 de smid Gerrit ten Hove, afkomstig uit Rijssen, met zijn vrouw Hermina Honshorst,

afkomstig uit Wijhe. Inwonend bij hen als smidsknecht is Jannes (Johannes) Geertman, een broer van genoemde Jan Geertman. Gerrit ten Hove en zijn echtgenote overlijden respectievelijk in 1851 en 1853.

Vervolgens neemt Jannes Geertman de smederij over en hij trouwt in 1854 met Gerridina Nijboer.

In 1860 wonen Jan en Jannes Geertman, met zijn gezin, weer samen onder één dak. Het is niet duidelijk om welk adres het gaat, Lierderholthuisweg 30 of Herenbrinksweg 10 of men heeft in de bevolkingsadministratie beide huizen samengevoegd. Inwonende smidsknechten zijn onder andere Piet Middeldorp en Antony Schouten.

Na het overlijden van Jannes Geertman op 12 juni 1863 beginnen Piet Middeldorp en Antony Schouten samen zelfstandig een bedrijf op Herenbrinksweg 10. Doch na het huwelijk van Piet Middeldorp met Maria Roeterink op 11 mei 1866 vertrekt Antony Schouten naar Gorssel.

*Een genealogisch overzicht
van Piet Middeldorp:*

Peter Middeldorp, roepnaam Piet.

Geboren: Deventer, 4 augustus 1838.

Overleden: Lierderholthuis, 25 augustus 1910, oud 72 jaar.

Zoon van: Antoni Middeldorp, grof- en hoofsmid te Deventer, en Aleida Berendsen.

Beroep: grof- en hoofsmid.

Godsdienst: R.K.

Adres: Herenbrinksweg 10.

Huwelijk: Heino, 11 mei 1866 met Maria Roeterink, geboren Raalte, 30 mei 1833, dienstmeid bij de familie Luttenberg op de Heerenbrink; overleden Heino, 25 december 1908, oud 75 jaar, dochter van Evert Roeterink en Gerritdina Hekkink.

Kinderen:

1. **Everdina Maria** (Diene), geboren Lierderholthuis, 21 april 1867, huishoudster op de pastorie in Kampen.
2. **Antony**, geboren Lierderholthuis, 21 mei 1868.
3. **Gerritdina Johanna**, geboren Lierderholt-

huis, 11 december 1869, overleden Lierderholthuis 26 februari 1875, oud 5 jaar.

4. **Aleida Maria** (Da), geboren 27 december 1871, overleden Lierderholthuis, 2 december 1950, oud 78 jaar; was gehuwd met Jan Willem Meijer.
5. **Gerritdina Maria** (Marie), geboren Lierderholthuis, 2 september 1873, overleden Lierderholthuis, 31 oktober 1946, oud 73 jaar; ongehuwd en mutsenwasster van beroep.
6. Levenloos kind van het mannelijk geslacht, 24 oktober 1875.

De enige zoon Antony is degene die de smederij van zijn vader in 1897 overneemt.

*Een genealogisch overzicht
van Antony Middeldorp:*

Antony Middeldorp.

Geboren: Lierderholthuis, 21 mei 1868.

Overleden: Lierderholthuis, 4 juli 1958, oud 90 jaar.

Zoon van: Peter Middeldorp en Maria Roeterink.

Beroep: grof-, kachel- en hoofsmid.

Godsdienst: R.K.

Adres: Herenbrinksweg 10.

Huwelijk: 15 mei 1901 met Hermina Gerharda (Mina) Koopman, geboren Oldebroek, 26 maart 1870; overleden Lierderholthuis, 27 februari 1910, oud 39 jaar.

Kinderen:

1. **Maria Petronella** (Marie), geboren Lierderholthuis, 21 juni 1902, overleden in 1995, was gehuwd met Freek Kamperman te Olst.
2. **Johanna Gerharda Maria** (Anna), geboren Lierderholthuis, 14 mei 1904, overleden Heino, 19 maart 1995; ongehuwd.
3. **Petronella Maria Gerharda** (Nella), geboren Lierderholthuis, 29 november 1905, overleden Lierderholthuis, 28 januari 1924, oud 18 jaar.
4. **Wilhelmina Maria** (Mina), geboren Lierderholthuis, 5 juni 1907, overleden Lierderholthuis, 1 juli 1924, oud 17 jaar.

Antony Middeldorp heeft geen opvolger, maar

der in want die kriegt en
 vriej dag oomp valk, en dan
 mette netties kloar ween
 en dan mette of braan
 eergt door naan mer veen
 dat hie kloar wot want
 aj t met de vriejdag
 in de wien kriegt dan
 mijt verpalm

 Na groete
 Oude Kruisdijk

 Smit naan nog wat
 en vriejdigen smerge geen
 kachel en iaterdaggen
 Melk

Een gedeelte van de brief van melkboer Albert Kruisdijk.

zijn knecht Willem Olde Bijvank (alias Willem Broeks), neemt in 1945 de smederij over. Van de kinderen van Willem Oude Bijvank is er geen, die het beroep van smid kiest. Zo komt er dan in 1976 een einde aan een smederij in Lierderholthuis. Wat blijft is de naam voor de brug over de gedempte wetring aan het begin van de Herenbrinksweg, namelijk de Smidsbrug.

Leuk is nog om te vermelden, dat pastoor Roeloffzen indertijd bij een bezoek in het verzorgingstehuis 'De Vloedgraven' aan Anna

Middeldorp (Anna van de smid), het volgende briefje aantreft, gericht aan de vader of grootvader van Anna.

'Vriend Smit.

Smit hier hei de kachel weer en ooze vrouwlu waan zoo blij dassen de kachel weer hadden, want zie wol hum vuer de aanstaande veziete is netties op poessen, want zie hann der goeje zin aan, want iej kunt begriepen veural dit zeg ik ter bieje het was moandagmergen. Maar toe se goed en wel gangs waann toe mos iej t is he heurt hem aij noew zon smit is ziet door

Smederij Middeldorp in de twintiger jaren.

heffe de heel zommer de kachel he had en
noeuw giete nog hen en stuurt hem oos zon-
der nieje pot. Wat of oeww mekeern dat
wussen ze niet, hij t niet te zien of woar lig het
an.

De Vrouwlu bint zoo verkeert zie loopt hellig
over den heerd. Zu woln oeww de karn-
nemelkskanne ook is lang sturen of iej dan
ook zoln weeten wat door in mot.

Maar nouw kuj der op rekken tegen en
vriedagmergen dan winw hum wer hem met
de melkwagen en en goeje nieje pot der in
want zie kriegt en vriedagoamp volk en dan
mutte netties kloar wezen en dan mutte ok
braaan. Zorgt door nouw mer veur dat hie
kloar wot want aj t met de vrouwlu in de wiere
kriegt dan muji verspuln.

Na groeten, de olde Kruisdijk.

*Smit noeuw nog wat en vriedigenmergen
gein kachel enn zaterdag gien MELK.'*

Een brief van melkboer Albert Kruisdijk,
Gravenweg 5 aan smid Middeldorp, waarin hij
zijn beklag doet over de kachel, die de gehele
zomer bij de smid is geweest en gerepareerd
wordt afgeleverd zonder binnenpot. Wanneer
de kachel op vrijdagmorgen niet gerepareerd
is en niet met de melkwagen kan worden
meegenomen, dan dreigt de heer Kruisdijk de
smid met het ultimatum: op vrijdag geen
kachel, dan zaterdag geen melk.

*F.W. Roeloffzen
J.K. Pruim-Reinders*

Booms of Hansman

Enkele jaren geleden hield het Rijksarchief in Zwolle open dag en naar aanleiding hiervan ben ik op zoek gegaan naar gegevens over mijn familie, de familie Hansman.

Via mijn vader, grootvader en overgrootvader kwam ik terecht bij Jan Hansman, geboren op de Bishorst in Tongeren en gedoopt te Heino op 5 januari 1778.

Jan Hansman trouwt op 8 oktober 1819 op 41-jarige leeftijd met Cornelia Sterenbosch. Zijn ouders zijn dan al overleden. Van zijn moeder is bekend, dat ze op 11 oktober 1816 is overleden 'ten haren huize in de Buurtschap Archem no. 20'.

Bij de huwelijksbijlagen vond ik o.a. een certificaat van de Nationale Militie en daarin wordt Jan Hansman genoemd: Jan Booms of Hansman. Ik was erg verrast bij het zien van deze naam, aangezien bij de naam Hansman vaak ter verduidelijking de naam Booms werd genoemd, zelfs heden ten dage nog. Ik had mij dan ook vaak afgevraagd waar toch de toevoeging 'Booms' vandaan kon komen.

Het toeval wilde, dat ik op een keer een zekere heer Overkamp sprak en deze vertelde mij, dat een Willem Overkamp in 1867 het erve Boomhuis in Archem had gepacht. Zijn vader had hem verteld, dat daarvoor een Hansman op het Boomhuis had gewoond. Het lijkt mij heel aannemelijk, dat de naam Booms of Hansman in verband gebracht moet worden met het Boomhuis in Archem. Om hierover zekerheid te krijgen ben ik dit gaan onderzoeken.

En dan ontdek ik, dat er in het schattingsregister van 1520, uitgegeven door het Rijksarchief Overijssel, in Archem al sprake is van het erve Boomhuis.

Ook meen ik een verklaring te kunnen geven

waar de naam Boomhuis vandaan komt. In het boek *Boerderijnamen* van Pater Vincent van Wijk O.C. lees ik op blz. 101/103 dat boerenhoeven hun naam soms ontleenden aan 'landweren'. Landweren waren aarden wallen, die in vroeger tijden in vooral Overijssel en de Gelderse Achterhoek voorkwamen en waarschijnlijk als verdedigingsmiddel dienden. Volgens van Wijk zou er sprake zijn van twee soorten landweren: die van de Romeinen, die in latere tijd werden aangelegd tegen vijandelijke invallen en uitvallen en landweren die tegen 't wild en loslopend vee werden opgeworpen om de essen te beschermen. Waar de landweer een weg ontmoette, waren afsluithekken als tolbomen aangebracht. De in de nabijheid wonende boer was belast met het openen en sluiten van deze afsluithekken of tolbomen.

Ernamen als het Slothuis, het Boomhuis, e.d. in Overijssel doen dikwijls nog denken aan de tolbomen in de landweren, evenzo de familienamen Slotman, Hekman, etc.

En zo kom ik weer terug op de naam Booms of Hansman, waarvan ik aanneem dat de toevoeging Booms van het erve Boomhuis afkomstig zou kunnen zijn, de boerderij waar een Hansman heeft gewoond.

Riet Jorna-Hansman

Bronnen:

- Rijksarchief Zwolle, Doop-, trouw- en begraafregisters.
- 'Boerderijnamen' door Pater Vincent van Wijk O.C.
- Schattingsregister Salland 1520.

Art. 200 der WET.

NATIONALE MILITIE.

LIGTING VAN DEN

JARE 1814

PROVINCIE OVERIJSSSEL,

C E R T I F I C A A T.

N° 10

De Gouverneur van de Provincie Overijssel verklaart:
 dat *Jan Booms. of Hansman*
 geboren te *Heino* den 5^e January 1778.
 van beroep *Bouwman Zoon van Jan*
 en van *Jaanna Wicherst.*
 van beroep *byde overleden*

binnen de Gemeente van *Raalte* voor de Nationale
 Militie is ingeschreven; dat aan hem vervolgens bij de Loting is
 ten dele gevallen het Nummer *253* het welk tot heden
 niet opgeroepen zijnde, hem tot geen dienst heeft verplicht.

Gegeven te Zwolle, den *13^e Augustus* — 1819.

De Gouverneur der Provincie

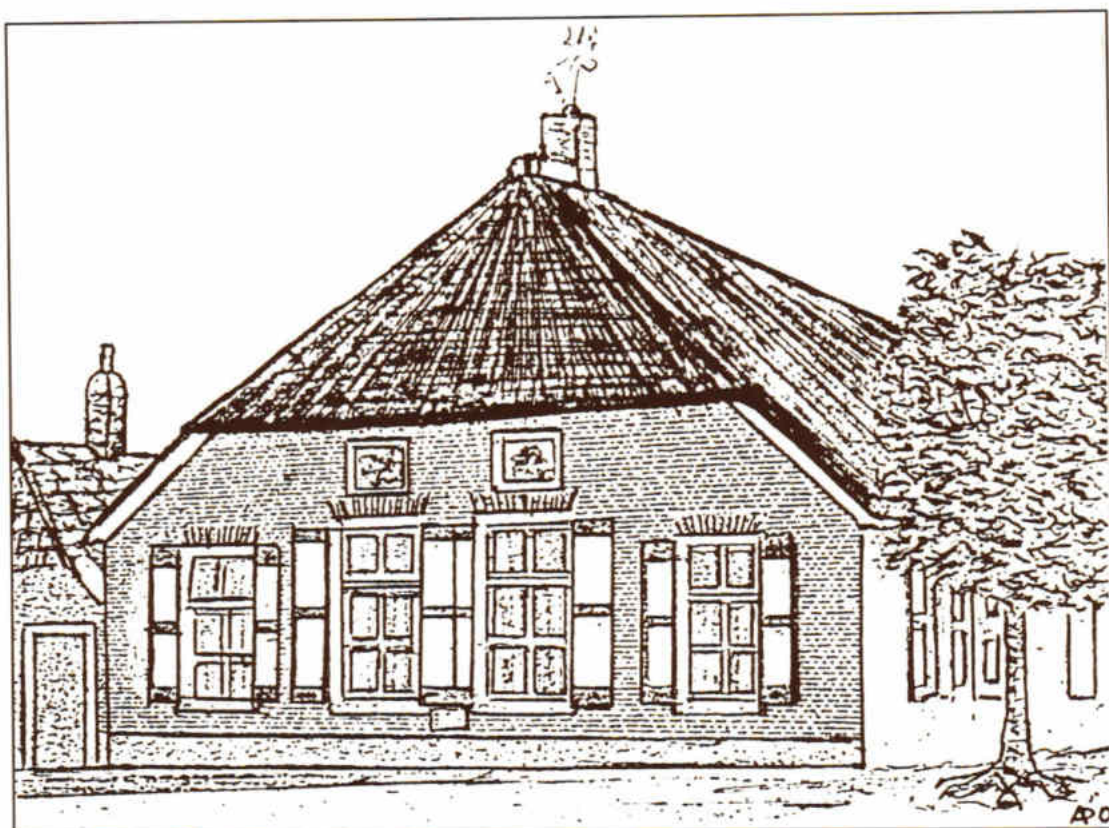

SIGNALEMENT.

Lengte *57.62.2 H^o*
 Aangezicht *rond*
 Voorhoofd *breed*
 Oogen *blauw*
 Neus *klein*
 Mond *ongefair*
 Kin *rond*
 Haar *blond of grijs*
 Wenkbrauwen *aan*
 Merkbare teekenen *geen*
 Handtekening *—*

Geregistreerd N° 959.

Het Iert 1050 jaar (1)

Afb. 1. Boerderij Het Iert.

1. Oriëntering

Hof te Herte, Yrthe, Het Iert

Even over de gemeentegrens van Heino, op een bult in het landschap van 3,1 m. boven N.A.P. ligt de boerderij Het Iert (afb.1). Precies 1050 jaar geleden meldt de oorkonde uit 947 hier de ligging van de *hoofdhof Herte*, eigendom van het klooster Essen in Westfalen.

Drie hoven

De hoven *Herte*, *Holsto* (Olst) en *Arachem* (Archem) bij Ommen zijn de drie bestuurscentra van de abdij Essen voor grootschalige ontginningen en agrarische activiteiten in het toenmalige graafschap Salland. De vroege datering van 947 is uniek in de geschiedenis

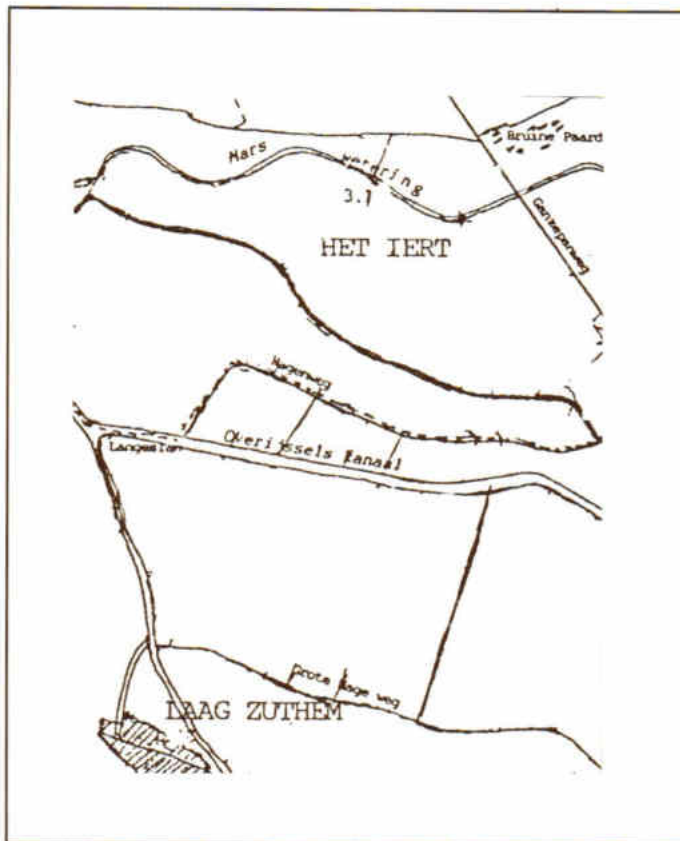
van Overijssel. De oorkonde noemt twee hoofdpersonen:

HOOFDROLSPELERS

Otto I (afb.4)

De *gever* van de oorkonde van 15 januari is koning Otto I (936-973), een verre opvolger van de in 814 overleden Karel de Grote. En wel aanvankelijk over Oostelijk Frankenland, ook wel Duitsland genoemd - ontstaan na het Verdelingsverdrag van Verdun in 843 - in het noordelijk deel van het opgesplitste Middenrijk met de keizerskroon: Lotharingen.

Dit omvat Friesland tot het Juragebergte, inclusief de *Nederlanden*, echter zonder Vlaanderen. (afb.2).

Afb.2. Ligging van Het Iert.

Koning - Keizer

Karel de Grote is hét grote voorbeeld voor Otto I. Ook hij laat zich in Aken kronen en neemt plaats op de dezelfde zetel als eens Karel.

In 962, na vele veroveringen en als overwinnaar van de Italiaanse tegenstanders van de paus - hij wordt koning van Italië - houdt Otto I zijn zegetocht in Rome. Net als Karel laat hij zich met zijn vrouw Adelheid op 2 februari in de Sint Pieter tot keizer en keizerin kronen door de 18-jarige paus Johannes XII. Otto I, de Grote, keizer van Duitsland! (Afb.3)

Leenstelsel

De koning geeft enige trouwe dienaren voor de duur van hun leven grondgebied in leen. *Leenmannen* in afgelegen streken streven naar zelfstandigheid en beschouwen hun *leengoed* als privé-bezit. Ook trachten zij de gebruiksrechten op hun zoon over te dragen,

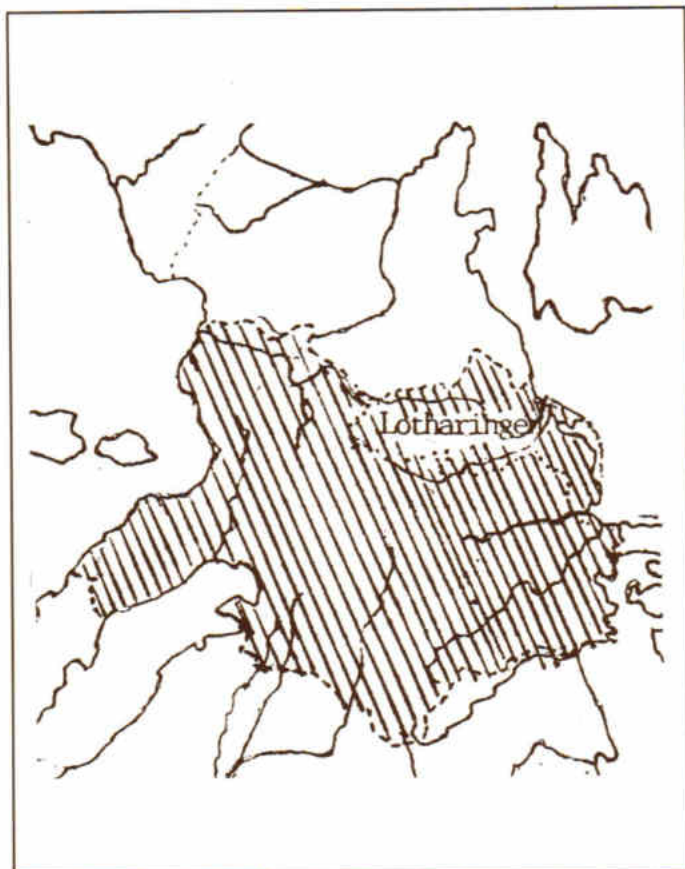
om zo het leen *erfelijk* te maken. De leenheer echter waakt over zijn eigendom en roept zo'n zelfstandige leenman tot de orde en moet weleens zijn eigendomsrecht bevestigen.

Bisschop als leenman

Otto I wijzigd dit leenstelsel. Als in 953 zijn jongste broer Brun, na zijn opleiding in Utrecht, de functie van aartsbisschop van Keulen verwerft¹, doet Otto I een meesterzet: hij benoemt Brun tevens tot hertog van Lotharingen! Een bisschop kan immers vanwege het verplichte celibaat niet trouwen, noch erfelijke rechten opeisen voor zijn eventuele (onwettige) kinderen.

Zodoende voorkomt Otto I vervreemding van zijn leengoederen.

De bijna onmogelijke combinatie van het bischopsambt met dat van landsheer is geboren.

Afb.3. Otto I legt de grondslag voor de begrenzing van Duitsland en Frankrijk.

Ottoons stelsel

De drie opvolgers van keizer Otto met dezelfde naam, bouwen zijn systeem uit.

Voortaan loopt de geestelijke stage in staatszaken aan het hof van de keizer.

Deze benoemt de zo voorbereide geestelijke in een bisschops-vacature en tegelijk als zijn plaatsvervanger met het toezicht op de keizerlijke leenmannen aldaar.

Concordaat van Worms, 1122

Hierbij eindigt het *Ottoonse* stelsel van *rijksbisschoppen* en *rijkskerken* of *eigen kerken*.

De bisschopsbenoeming valt nu toe aan de plaatselijke kerk en zijn wijding aan de paus.

De keizerlijke invloed op de bisschop maakt plaats voor die van de regionale vorsten.

Abdij Essen

Schenkingen aan de Abdij

De ontvanger van de oorkonde van 15 januari

947 is het klooster Essen aan de Ruhr. In 873 sticht bisschop Alfrid van Hildesheim dit Westfaalse klooster en geeft het in aanwezigheid van de Utrechtse bisschop *Odilbald* bestuursvoorschriften. De Sallandse goederen schenkt een zekere koning *Ludovicus* (OSU 80²), mogelijk koning Lodewijk de Duitser (840-876) of zijn opvolger Lodewijk III (876-882). In 947 wordt dit kloosterbezit bevestigd!

Kloosterlingen

In een adellijk gezin volgt de oudste zoon zijn vader op. De jongste zoekt een baan als diplomaat, neemt dienst in het leger, kiest een kerkelijke functie of wordt kloosterling.

De oudste dochter wordt uitgehuwelijkt aan een charmante ridder. Lukt de jongste dochter dit niet, dan kiest zij vrijwillig voor een wereldlijk klooster. Zij brengt - als bruid van Christus - haar beperkte bruidsschat mee in

de vorm van grondbezit. Vaak echter dwingen ouders hun jongere dochters non te worden, met als enig oogmerk, de bruidsschat van de oudste dochter ongedeeld te laten. De Abdij Essen is zo'n wereldlijk klooster voor adellijke dames.

Ontmoet na een proefperiode de non toch haar ridder op het witte paard en verkiest zij het huwelijk boven het gezelschap van de stiftdames, dan mag zij het stiftklooster verlaten.

Abdis als manager

Tijdens de bloeiperiode wonen er in Essen een vijftigtal adellijke dames onder het toezicht van de abdis. Zij heeft de algehele leiding van het convent, is manager over de omvangrijke kloostergoederen en behartigt de belangen van de horige arbeiders, hofhorigen of 'hillighe luden'.

Werkzaamheden

De bewoners van zo'n Benediktijner damesstift houden zich niet alleen bezig met het leiden van een vroom en stichtelijk leven. De ongehuwde vrouwen, door de maatschappij als minderwaardig beschouwd, krijgen in dit kloostertype de kans, binnen de gemeenschap zich te bezinnen op haar eigenwaarde, door studie haar talenten te ontplooiën en haar kennis en inzicht te vergroten.

Op den duur ontstaan hieruit maatschappelijk gewaardeerde activiteiten, zoals het *onderwijs* en de zorg voor *zieken* en *behoefthigen*. Dit alles volgens de regel van Benedictus.

Benedictus van Nursia [Nortia, 547]

Volgens de Dialogen van paus Gregorius de Grote (590-604) is Benedictus beïnvloed door de idealen en de ascese (vrome, strenge levenswandel) van oosterse monniken.

Hij trekt zich jarenlang terug in een grot in Zuid-Italië, waar de monnik Romanus regelmatig een mand met voedsel in de spelonk laat zakken³. Zijn inzicht, dat dit eenzame kluizenaarsbestaan geen levensdoel kan zijn, brengt Benedictus tot het stichten van een klooster op de Monte Cassino. Hij schrijft de naar hem genoemde orde der Benedictijnen

Afb.4 Detail van het ruitersstandbeeld van Otto I, de Grote te Maagdenburg.

ondermeer voor, naast stilte, luisteren en gebed, zich serieus toe te leggen op *zinnvolle arbeid*. Deze kloosterregel (regula sancti Benedicti) staat model voor de latere westerse kloosters.

Memorie (dodenmis)

Naast de dagelijkse bezigheden van de nonnen, als het volgen van de mis met de stiftsherren en priesters, het zingen van de vespers en andere koorgezangen en het troosten van zieken, is er de dienst der gebeden voor de zielerust voor de overledenen tijdens de *zielmessen*. Het Concilie van Lyon heeft dit leerstuk van het *Purgatorium* of *Vagevuur* in 1270 bekrachtigd. Zo'n *memorie* komt men overeen met het klooster: in ruil voor vaste goederen of renten verwerft men de memorieplechtigheid.

Elke zondag leest men van de kansel een naam van een overledene uit het *memorieboek* of de *zielerol*, een soort dodenkalender. Voorts is er een *anniversarium* of *jaar-*

Gedeelte zijkant boerderij Het Iert.

getijde: De avond voor de sterfdag van de overledene zingt men in de kerk de *vigilie*, of nachtgebeden, soms gevolgd door een *visitatione*, een bezoek aan het graf. Op de sterfdag zelf celebreert men de hoogmis.

Immunititeit

Otto I bevestigt in de oorkonde van 947 de *immunititeit* van het Stift (klooster) Asnidia (Essen). Het kerkelijk terrein is nu 'immuun' voor aanspraken van buitenaf. Ambtenaren van de staat, waarin het Stift ligt, mogen het kloosterterrein zonder toestemming van de abdis zelfs niet betreden. Laat staan er gerechtelijk ingrijpen! Het klooster is evenzeer vrijgesteld van belasting en andere gebruikelijke financiële verplichtingen aan de wereldlijke overheid. Soms verraadt de huidige stadsplattegrond de grenzen van die vroegere kerkelijke immunititeiten.

De oorkonde van 947 als eigendomsbewijs, verhindert de aanspraken op de omvangrijke goederen van de Abdij Essen! En dit eigendomsrecht geldt ook voor de genoemde Essense hoven Herte (Het Iert), Olst en Archem, alle gelegen in het graafschap Salland.

Ambtman van Essen

De agrarische produkten van de Sallandse goederen dienen voor het onderhoud van de nonnen. Bestuurlijk wordt de abdis hierbij bijgestaan door de *ambtman*, die aanvanke-lijk op de hoofdhof in Archem woont. Hij is natuurlijk niet de eerste de beste. Zo vermeldt een oorkonde uit 1303, dat de toenmalige abdis Beatrix de jongste zoon Theodericus (Dirk) van de heer van Almelo zijn vader opvolgt als *meier* of ambtman voor het leven over haar goederen in de hoven Herte, Archem en Olst in Sallandia. Hij verplicht zich o.a. jaarlijks de verschuldigde pachten en tins- en op eigen risico aan de Abdij te Essen per-sonlijk af te dragen.

Bisschop - Voogd

Aangezien het klooster de immunititeit bezit, moet een *voogd* of *advocaat* de wereldlijke taken vervullen en het klooster in rechte

vertegenwoordigen. In 1226 (OSU 741) draagt de graaf van Gelre deze *voogdij* (advocatia) over de *Sallandse* goederen van de abdij van Essen (o.a. Herte), eens gekocht van Gerard van Buchorst, in zijn geheel over aan de bisschop en de Utrechtse kerk. Dit voogdschap legt de bisschop geen wind-eieren. Hij ontvangt 1/3 deel van de opbreng-sten van de Essense goederen in Salland.

Tenslotte:

Bisschop van Utrecht: Landsheer in Salland

Op 3 april 1086 krijgt de bisschop het kerke-lijk gezag over het graafschap Islegowe, d.i. Salland benoorden Rande, geschonken door Keizer Hendrik IV voor diens zielerust (OSU 249).

Een andere oorkonde van 27 januari 1226, evenals de bovenstaande, gegeven door de pauselijke legaat, verhaalt, hoe de bisschop van Utrecht ook het *landsheerlijk gezag in Salland* verwerft (OSU 742). Na ontvangst van 1100 Utrechtse ponden ziet de graaf van Gelre af van zijn aanspraken op het graaf-schap Salland, eveneens gekocht van Gerard van Buckhorst en draagt dit gezag over Salland over aan de kerk en de bisschop Otto II van Utrecht.

Op 20 februari 1226 bekrachtigt de Rooms-Koning Hendrik VII beide overdrachten (OSU 745). Van deze datum af is de bisschop van Utrecht ook definitief *landsheer* in Salland.

Anton P. Ouweneel

-
1. In 953 wordt Brun, de jongste broer van Otto I aangesteld tot aartsbisschop van Keulen. De oorkonde van Otto I van 30 december 953 is de laatste met Brun als kanselier. In die van 10 januari 954 en 31 augustus is dat Liotolf. Daarna wordt Brun niet meer genoemd. Gelet op het samenvallen van de datums en de naamsgelijkheid, is het aannemelijk dat broer Brun eerst kanselier is geweest.
 2. OSU = Oorkondenboek van het Sticht Utrecht.
 3. Legenda Aurea: Jacobus de Voragine (1260-1280).

PERSBERICHT

Gemeentearchief Zwolle

Internet-tentoonstelling <http://www.obd.nl/1780.htm>

Van revolutie tot rusthuis: Kampen, Zutphen en Zwolle tussen 1780 en 1830.

Vanaf vrijdag 21 februari 1997 is op Internet een gezamenlijke archieftentoonstelling te zien over de periode 1780-1830, gemaakt door de Gemeente-archieven Kampen en Zwolle en het Stadsarchief Zutphen.

De digitale tentoonstelling belicht diverse aspecten uit de betreffende periode over de drie genoemde steden: belangrijke personen, politiek en cultuur. De expositie, vooral gemaakt voor middelbare scholieren, sluit aan bij het centrale thema voor het schiftelijk eindexamen HAVO/VWO in 1997 en 1998.

De tentoonstelling is ingedeeld aan de hand van verschillende periodes in de drie steden: Revolutie en reactie 1780-1795; de Bataafs-Franse tijd 1795-1813; Restauratie 1813-1830. Ruim dertig afbeeldingen van archiefmateriaal, kaarten, prenten, tekeningen en foto's registreren patriotse activiteiten als van Joan Derk van der Capellen tot den Pol in Zwolle en zijn neef Robert Jasper in Zutphen; de totstandkoming van de eenheidsstaat tijdens de Bataafse Republiek en het herstel van de Oranjes na 1813 aan het hoofd van een monarchie, waarin weinig was overgebleven van de oude stedelijke en gewestelijke zelfstandigheid.

Voor meer informatie kunt u zich wenden tot

mw. J. Otten, Gemeentearchief Zwolle,

tel. 038-498 24 88 / telefax 038-498 29 67; e-mail: gemarch@ibm.net.

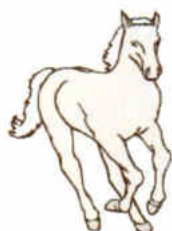
Joan Derk van der Capellen tot den Pol (1741-1784).

Zwols patriot en auteur van het anonieme pamflet *Brief aan het volk van Nederland* (1781) dat grote invloed had op de democratische ontwikkelingen van de burgerij.

Ets door Louis Jacques Cathelin (1738-1804) naar een portret uit 1783 door J.A. Kaldenbach (1760-1818).

Collectie Gemeentearchief Zwolle.

Wule zekt det zo (13)

Haam en hamel

Het haam is de noageboorte van een peerd, bie een koe nuumt wule det het voel (lange oe). Een òöld gebruik was, det het haam an een boomtak wòdden ehangen; as het vul-lechie der dan noa rekken, zol het doardeur uitgruuien töt een mooi fors peerd. Ten-minsen, det hoppen de eigenaer.

Een haam is ok het hólten, met leer òver-trökken halsjuk van een trekpeerd. In het Nederlands kan dit woord wòdden gebruikt veur een peerdetuug in het algemeen, wat wule dan een peerdezelle nuumt.

Värders is haam een nettie van touwwärk um het heufd van een peerd det veur-eleid wòdt op de keuring.

In het MNL (Middelnederlands, de taal van de Middeleeuwen) kwam het woord haem/hame in die betekenissen ok al veur. Het was toen - en het is ok noe nog - bovendien de benae-ming veur voorschoft en achterschenkel, veur- en achterbolte zekt wule.

Hame had toendertied ok de betekenis van bedekking, omhulsel. Wie vindt det in het woord lichaam.

Vrogger lèzen ze det as lic-hame; lic(lijc) = vleis, aam = omhulsel. Wule hebt het doar al es eerder òver ehad.

In streektalen kump het woord kniehamme (knieholte) veur, hoewel in het Sallands meesttieds kniewäegen wòdt gebruikt.

Der was in het MNL nog een bizondere betekenis van ham, nl. omheind stuk land. Det komme wie nog tegen in plaatsnaemen as Den Ham en IJsselham. As veldnaeme kump hier en doar hämmegie veur.

Een hameide was in het MNL een slagboom, een grundel, een ofgepärkte ruimte, een grupie boerenärven, een gehucht. Doarvan-dan is het dörp Ameide an de Lek an zien naeme 'kommen.

Òver hamel kö'w kort wèen. Det is een gesne-den ram met een belle um de nekke, een bel-hamel. Hee leup in de schoapskudde altied veurop. Tegenswoordig is een belhamel heel wat aans, beslist gien mak schoap!

H. van der Veen sr.

Gegevens uut:

- Verdam, Middelnederlandsch Handwoordenboek.
- Van Dale, Etymologisch Woordenboek.

Uut de olde deuze

Peerdebonen

Toen ik bie een òlde boer dienen, die met drie zöns, twee dochters en mie as knech, een groot bedrief bewärken, hoeven ik in de zomermaanden 's maens niet te melken.

Dan gung ik voort van bedde noa den groten bouwkaamp van elf bunder, woar altied volop wärk was. De òlde baas kwaamp dan tegen zeuven uur met 'n ketteltie koffie en een boterham en zo tegen een uur of achte met mangs een stapel brood met goed beleg der tussen, mår ok wel es met een panne vol pap.

En det kreeg ik dan op een mårgen ok, roggepap met van die dikke peerdebonen der in. Die kringen waeren hoaste niet gaer te kokken. Ik dèenke de'k der wel een paer zo heel deureslökken hebbe. De meesten he'k der mår utevist en wegelsingerd.

Midden op de veurmiddag zaten mie die bonen niet ärg makkelijk. Ik waere an 't jappelstekken en doar stoa'j dan ok nog krom bie! Ik kregie mie toch krampen in de boek, det was niet mooi meer. En op een gegeven moment kwaamp der toch een knal, za'k oe vertellen! Twee kleine gaegies ha'k in de bokse, 't waeren net kogelgaegies. Mår ik waere wel verlöst van de piene...

Metiene keek ik achterumme en loat mie doar noe toch een dikke holtdoeve, ongeveer een meter of tiene van mie of, liggen te spårtelen! Die had vanzelf zo'n hårde bone tegen de kop an ehad.

Ik heb em gauw epakt - 't was een dikke kanjer - en 's middags metenömmen noa die boer toe; want 's middags met het wårme etten zat ik gewoon bie hun an toafel. Toen vertellen ik mien verhaal en ok de'k die doeve 's oams noa mien òlde luu hen wol brengen. Mår doar waren ze niet van gediend! Want vae was ok zo gek op een bössie van een holtdoeve.

't Is inderdoad ok al lèvenslang bekend, det een bössie van een doeve lekkerder is as het fijnste vleis van een koe!

Ik zèè: ie könt met mekaere net doen wa'j wilt, mår die doeve breng ik vanoamd noa mien òlde luu, die wilt ok wel es een extragie hebben. Ik hebbe der per slot van rekken genug piene veur eleen. Mår ik zèè der bie: as ule toch zo graeg een paer holtdoeven wilt hebben, dan zörg ie mår, de'j ongeveer twintig vishöökies kriegt; maiskorrels kan'k wel vinden in 't kippenvoer. Det was niet tegen een doven ezegd: 's middags is ter iene noa de stad ewes en die kwaamp thuus met een kladde vishöökies. Ik hebbe 't ollemoal netties veur mekaer emäk. Ik mosse der ok nog met uitkieken, want het was een soort van streupen, mår ik vunne 't machtig mooi wärk. 's Oams laete he'k ze met behulp van een zaklanteern millen op de grote bouwkaamp uutelegd. Het was in de hårfstied en die kaamp lag an een groot bos en doar bugen het van de fezanten. De jachtopziener die leup altied langs de bosraanden, vandoar de'k ze millen op die bouwkaamp uutezet hebbe.

De aandere mårgen: joa heur, drie holtdoeven en veer fezanten! Ik heb ze rap onder het jappelloorf egooïd en 's oams opehaeld. Zie stunden bie de boer stomverbaasd te kieke en uut dankbaerheid hef mie ien van de vrouwluu de bokse repareerd.

De lèzers zölt wel dèenken: wat een stuk fantasie! Ik zegge niet, de'k niet hier en doar een klein bettie överdreven hebbe, mår zeker vieventachtig percent van dit verhaal berust op woarheid, doar kö'j van op an!

L.J. Nijman

Wie is wie?

Deze keer een foto van heel wat jaren geleden.

Wie herkent deze dames en heren? Waar en wanneer is deze foto gemaakt?

Ook al herkent u niet alle personen, elke reactie is welkom.

M.H. Stavorinus, de Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was wie?

We ontvingen ook deze keer weer verschillende reacties op de foto geplaatst in nummer 4 van december 1996.

De foto is beschikbaar gesteld door de heer P.J.D. van Egmond met de volgende gegevens: Met de muziek voorop zijn de heren op weg vanaf het gemeentehuis naar het voetbalveld aan de Paalsteeg (nu Paalweg) voor een onderlinge voetbalwedstrijd tussen het gemeentepersoneel en de middenstand. De uitslag is helaas niet bekend.

Volgens de reactie van Mevr. R. v.d. Hoek-Mulder uit Weesp is de foto genomen in 1952.

De namen van de heren zijn als volgt:

1e rij links van voor naar achter: R. v. Wifferen (middenstand), J. van Bommel (burgemeester), B. Berends (gemeente), G. Dekker (brandweer), Jaap Schouten (gemeente), J. Hoppen (middenstand).

2e rij: H. Meijnders (middenstand), D. v.d. Ben (gemeente), E.J. van Schooten (rijkspolitie), D. Jacobs (postbeambte), B. Blom (gemeente), B. Nobben (brandweer), J. Stokvisch (gemeente).

3e rij: P.J.D. van Egmond (dierenarts), Th. Willemsen (gemeente), dhr. Tuin (onderwijzer), W. Hendriks (gemeente), R. Kruisdijk (middenstand), H. Blom (middenstand), de laatste persoon is niet bekend.

De twee kinderen rechts op de foto zouden Guus (rechts) en Pim van Wifferen zijn.

De namen van de personen die reageerden zijn: Wout Blom, Piet Polstra (Korenbloem), Guus van Wifferen en Mevr. R. v.d. Hoek-Mulder.

Met onze hartelijke dank aan bovengenoemde personen voor hun reactie.

Uit de werkgroep Boerderij- en Veldnamen (4)

Het lezen in oude kranten is een tijdrovend iets, want behalve het zoeken naar aanknopingspunten voor veldnamen, gaat je blik onwillekeurig ook naar andere opmerkelijke berichtjes.

Ook in vroeger tijd werd melding gemaakt van ongewone weersverschijnselen. Zo heeft het rond 1820 flink gestormd. Aangegeven wordt dat de barometer eind 1821 op *26 duimen en 5 strepen* stond. Waarmee dit overeenkomt met onze huidige aanduidingen heb ik nog niet kunnen achterhalen. Misschien is er onder onze lezers iemand die hier helderheid over kan verschaffen.

Hadden wij in 1995-1996 een strenge winter, de winter van 1821-1822 was bijzonder zacht.

Zó zacht dat de krant melding maakte van het feit dat in maart nog appels aan de bomen hingen en het vingerhoedskruid in volle bloei stond.

Begin februari (3, 4 en 5) 1825 was er een geweldige storm met de bekende grote overstromingen, ook in onze omgeving. Het hele jaar door werden er inzamelingen en akties gehouden voor de getroffen gebieden. Enkele maanden later werd in Dalfsen een verkoop gehouden van de in de gemeente aangespoelde zaken.

J. Peters

En dan nog iets...

Tijdens de - genoeglijke - nieuwjaarsbijeenkomst van de diverse Omheiningmedewerkers werd mij verteld, dat er een foutje zou zitten in het artikeltje boerderij- en veldnamen nr. 3.

Er werd door mij een krant aangehaald uit 1821 waarin melding werd gemaakt van een kamp hooiland, het 'Nijversland' genaamd. Dat moet natuurlijk 'Vijversland' zijn, was de reactie van de heer D. Pothof. Ik denk dat dit wel klopt en dat de journalist van het stukje destijds de letter V met fraaie halen en een krul, voor een N heeft aangezien.

De heer Pothof, wonende op het Moer, weet dat er een stuk land is met de naam het 'Vijversland'. Vroeger moet daar een vijver zijn geweest.

De naam Vijversland staat ook genoteerd in ons veldnamenonderzoek en zal te zijner tijd in de publicatie van de werkgroep worden aangegeven.

In 1814 wordt melding gemaakt van de buitenplaats 'Het Moer', zijnde 90 morgen. Het ging om bijna 111 ha. In de werkgroep heeft het Moer de A-status gekregen, dat wil zeggen: we gaan als werkgroep Boerderij- en Veldnamen dit gebied nader uitdiepen. In het boekwerkje dat zal verschijnen komt hierover een apart hoofdstuk. *Mocht iemand over gegevens van Het Moer uit vroeger tijden beschikken, bijv. via oude koopaktes, dan verneemt de werkgroep dit gaarne.*

Van de bestuurstafel

Er is ons ter ore gekomen, dat er leden zijn, die niet op de ledenavonden komen in verband met roken. Mocht u niet tegen roken kunnen, maar wel de avond willen bijwonen, meldt u dit dan vooraf even bij één der bestuursleden, zodat we de aanwezigen hierop attent kunnen maken.

Op de ledenavond van 19 november waren 53 leden aanwezig. De heer Jabben van de oudheidkamer te Ommen liet dia's zien over de vroegere en huidige situatie van Ommen en vertelde over zijn werkzaamheden in de oudheidkamer.

Tweede kerstdag was het mooi weer en er waren 493 wandelaars, die de fraaie, duidelijk uitgezette tocht liepen.

Het verzoek om de vereniging machtiging te verlenen tot automatische afschrijving van de contributie-, donatie- of abonnementsgelden is goed ontvangen. Wanneer u uw machtigingskaartje niet hebt ingeleverd, dan treft u bij deze 'Omheining' een acceptgiro aan.

De oproep in ons vorige kontaktblad inzake

de zoekgeraakte Heinose klederdrachtpatronen had succes. Deze zijn inmiddels weer bij de vereniging terug.

Helaas heeft onze oproep om aanvullende verenigingsruimte voor reparatie en voor opslag van grotere voorwerpen geen positief effect opgeleverd. Mocht u ruimte hebben of een plek weten, zoudt u dan zo spoedig mogelijk kontakt willen opnemen?

Bij deze 'Omheining' treft u de agenda met bijlagen aan voor de algemene ledenvergadering van 25 maart (de abonnees alleen de agenda). Voor het eerst is het ledenaantal, zij het niet veel, toch lager geworden. Heeft u iemand in uw familie- of kennissenkring, die altijd al lid wilde worden, maar er steeds niet toe gekomen is zich aan te melden, help hem of haar dan over de streep.

Ook is het altijd mogelijk een abonnement cadeau te doen voor één of meerdere jaren. De kontaktbladen 'Omheining' zijn tevens los verkrijgbaar en kosten f 7,50; themanummers f 10,00.

Werkgroep Historische Gebruiksvoorwerpen.

Het ledenaantal van deze werkgroep is aanmerkelijk teruggelopen vanwege verhuizing, ziekte en overlijden. In verband daarmee is er dringend behoefte aan versterking. Er zijn vast wel heren in de vereniging te vinden, die op maandagavond van 20.00 tot 22.00 uur willen komen helpen met het verzorgen en het opstellen van de voorwerpen, die de afgelopen jaren zijn geschonken.

Ook dames zijn zeer welkom, vooral in verband met het onderhoud van de kleding (klederdrachten, knipmutsen e.d.) en het tentoonstellen ervan.

Schenkeningen

- Van de heer G. Braakman te Soest, drie weckflessen met inhoud uit de veertiger jaren, een gehaakte doopcape, twee rouwmutsen (gedragen door Lamberdina Braakman-Beldsnijder), blikken doosjes, een foto, diverse gereedschappen en huishoudelijke artikelen.
- Van de nabestaanden van wijlen de heer G. Dekker, Schoolstraat 7, drie notitieboekjes met diens administratie van de graven op de algemene begraafplaats.
- Van mevrouw O. Eilander te Dalfsen een doopdoek.
- Van mevrouw A. Ekkelenkamp-Jansen, Klompstraat 10, een bijbel uit 1862 en een vervolgbundel evangelische gezangen uit 1861.
- Van de heer H. Lozeman, Klompstraat 6, twee krantjes 'Ziekenfonds Nieuws' uit 1955.
- Van mevrouw Hartholt-Roelofs, Dorpsstraat 21, het boek 'Langs oude Drentse boerderijen', geschreven door Jan Jans.
- Van de heer Van der Meer, Vlaminckhorstweg 27, blauw-witte voetbalkousen en het academisch proefschrift van zijn dochter Elizabeth van der Meer met als titel 'Knowledge on the move. The university as a local source of expertise', gedateerd 11 oktober 1996.
- Van mevrouw B.J. Oldenhof-v.d. Kolk, Schoolbosweg 14, Heinose klederdrachtpatronen (niet de patronen die zoek waren).
- Van de heer B.H. Reimert, Hogebroeksweg 27, een dorsstok.
- Van de familie W.H. Schutte, Brinkweg 78, een graskantsnijder.
- Van de nabestaanden van wijlen de heer J.M. Veluwenkamp, Woolthuisweg 28, een worstmolentje, een houten botertonnetje, een hooikatrol, een slijpsteen, twee stukken Sunlight zeep, twee stukken condorzeep en een pakje snelwerkend sneeuw wit.
- Van de heer H. Zielman, Wechterholt 8, een balans en een karnaandrijving.
- Van de heer G. van Dijk, Kloostermanshof, drie stukken Sunlight zeep.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde

"Omheining" te Heino

Secretariaat:

Davenschot 1, 8141 BB Heino

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar

Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)

Themanummers f 10,00

Bestuur

J.M. Seine,

Molenweg 2, 8141 NS Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,

Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,

van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle

- penningmeesteresse

G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

M.S.H. Donath-Hoppen

Plataan 13, 8141 SM Heino

J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

W. Schuring

De Cingel 5, 8141 BV Heino

L. Slurink,

Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,

De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,

Davenschot 1, 8141 BB Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Hoppen-Donath,

Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders

Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,

Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino

tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino

D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

H. Wessels, De Horst 18,
8141 BA Heino

A. van de Wetering, de Haarstraat 33,
8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
17e jaargang - nummer 2 - juni 1997

INHOUDSOPGAVE

blz. 26	Van de redactie
blz. 27	Op zien Heino's - Debora Koppenaal
blz. 28	Sprekende foto's (35) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 30	Bezoekerscentrum
blz. 31	Persbericht (1)
blz. 32	Het lert 1050 jaar (2. Oorkonde 15 januari 947) - Anton P. Ouweneel
blz. 38	Boerderij- en Veldnamen (5) - D. v.d. Klippe
blz. 40	Uut de olde deuze - M. Wolfkamp-Hansman
blz. 42	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 43	Wie was wie? - M.H. Stavorinus
blz. 44	Wule zekt det zo (14) - Henk van der Veen sr.
blz. 45	Persbericht (2)
blz. 46	Van de bestuurstafel
blz. 48	Schenkeningen

Van de redactie

De vakantietijd breekt weer aan en hopelijk ontvangt u dit zomernummer van 'Omheining' nog voordat u naar uw eventuele vakantieadres vertrekt, zodat u wat extra leesvoer heeft tijdens een verloren uurtje. Uiteraard hebben wij weer ons best gedaan om u een zo gevarieerd mogelijk heemkundebled aan te bieden.

Naast de gebruikelijke bijdragen o.a. het beloofde tweede deel uit de artikelenreeks van A. Ouweneel over 'Het Iert' of, zoals wij meestal zeggen, 'De Ierthe', waarbij nog opgemerkt moet worden dat in de vorige aflevering, per ongeluk de kop oriëntatie aan het eerste hoofdstuk gekoppeld werd, terwijl dit de titel van de gehele aflevering had moeten zijn. Hierdoor is enige verwarring ontstaan, waarvoor onze excuses.

Voor alle duidelijkheid: de titel van deze aflevering luidt:

Oorkonde 15 januari 947.

Toevallig hebben zowel Derk van de Klippe als Jennie Pruim hun artikel gebaseerd op de boerderij 'Het Sant', ook wel 'Santman' genaamd, zij het elk vanuit hun eigen invalshoek.

Verder is er een bijdrage van Debora Koppenaal, een cursiste van de dialectcursus van de heren Van der Veen en Hoppen.

En ook bedanken wij mevr. M. Wolfkamp-Hansman voor haar bijdrage aan de Olde Deuze.

Rest ons nog u een heel goede vakantie te wensen, en als u in Heino blijft: mooi weer (dan hebben wij het ook); gaat u wat verder weg, dan wensen we u een heel goede reis en een behouden thuiskomst.

Het volgende nummer wordt een themanummer ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de werkgroep 'Kruidentuin Allegaardje' en het zal geheel door deze werkgroep verzorgd worden.

*De copy voor het decembern timer moet **vóór 1 november 1997** in ons bezit zijn.*

Op zien Heino's

gedicht van een cursiste

Elke donderdagoamd kwamme wie bie menaere
op 'n Heerd, achter de Haere.
Want der bint luu in Heino,
die nog gien Sallands könt proaten
en de beide Henken - Hoppen en Van der Veen -
die vindt,
det ze det zo niet könt loaten.
En dus schreven en sprakken
wie iederreis weer,
en leerden de streektaal al meer en meer.

Het Heino's klinkt mie toch
zo goed in de oren!
En doarumme is 't naer,
det as pättie luu heurt,
de'j uut 't westen bint
en nìet hier geboren,
zie 't Sallands proaten
niet meer zo neudig vindt.
Gelieke wödt het Hooghollands
det ze tegen oons proat!
Mär 'k heb echt völle liever
det z'op 't Heino's òvergoat!

Debora Koppenaal

Gerrigje Maat wordt op 14 maart 1891 geboren, als dochter van Evert Maat en Hendrikjen Valk, die wonen op het Santman aan de Zuthemerweg 5. Zij is de zevende van acht kinderen, waarvan er in 1891 al drie zijn overleden. Haar vader Evert Maat is landbouwer op het Santman. Hij overlijdt op 5 december 1903 en zijn echtgenote Hendrikjen Valk blijft dan met vijf kinderen achter, drie jongens en twee meisjes.

In 1908 trouwt dochter Lina; zij vertrekt naar Kampen. In 1914 trouwt zoon Hendrikus Hermannus; hij vertrekt naar Wijhe.

Nu volgt er een periode, dat Gerrigje met haar moeder en haar beide ongetrouwde broers Jan en Evert op de boerderij woont.

Als Gerrigje op 8 mei 1919 trouwt met Antoni Slotman, wordt het boerenbedrijf gesplitst. Gerrigje blijft met haar echtgenoot en haar moeder op het ouderlijk huis wonen. De beide broers Jan en Evert bouwen in november 1919 een nieuwe boerderij aan de Zuthemerweg 7. Jan trouwt in april 1920 met Johanna Bosch en Evert blijft ongehuwd.

Gaan we terug in de tijd, dan komen we uit bij ene Derk Harms, die door zijn huwelijk, omstreeks 1740, met Aeltien Gerrits op de boerderij 'De Vogelzang', Brinkweg 70 komt te wonen.

Uit zijn huwelijk met Aeltien Gerrits worden drie kinderen geboren, Hendrikien, Hermannus en Harmine. De jongste dochter overlijdt zo goed als zeker op zeer jonge leeftijd.

Zij komt namelijk in de volkstelling van 1748 niet meer voor. Hendrikien blijft met haar echtgenoot Hermannus Hendriks afkomstig van de Slendebroek in Dalfsen, op het ouderlijk huis wonen, terwijl Hermannus na zijn huwelijk met Adriana Zwijs bij zijn schoonouders introuwt. Zodoende komt hij op de boerderij 't Maats of 't Klein Alerdinck aan de Zandsteeg, Zuthemerweg 22, terecht, waar zijn schoonouders als pachters wonen.

Bij de naamsaanneming van 18 augustus

Gerrigje Maat (1891-1936).

1811 geeft Hermannus, die dan nog de achternaam Derks draagt, te kennen, dat hij als vaste familienaam wenst aan te nemen de naam Maat. Maat of made is een stuk laag gelegen weiland, altijd tussen een bouwkamp en een wetering, voor Hermannus Derks het land tussen de kamp aan de Zandsteeg en de Kolkwetering.

Hermannus had ook de achternaam Vogelzang kunnen aannemen, de naam van de boerderij waarop hij is geboren, doch hij kiest voor de naam van de boerderij van zijn vrouw. Misschien ter nagedachtenis aan haar, omdat zij in 1802 is overleden.

Dat de nakomelingen van Hermannus dus niet de naam Derks of Vogelzang, maar Maat dragen, hebben zij te danken aan hun voorvader die voor de naam Maat kiest.

Hermannus Maat en Adriana Zwijs trouwen op 16 februari 1777 in de Ned. Herv. Kerk te Heino. Op 16 maart 1777 kopen zij voor de schout van Dalfsen, van de heer F.B. Baron van den Capelle en Vrouwe Johanna Isabelle

Baronesse Bentinck, het erve en goed Klein Alerdinck, Zuthemerweg 22. Zij hebben twee zonen, Derk Zwier en Gerrit. De oudste, Derk Zwier, overlijdt in 1781 op 16-jarige leeftijd. Adriana Zwiers zelf overlijdt in 1802.

Opmerkelijk is dat zij op 14 mei 1802 in de Ned. Herv. Kerk van Heino wordt begraven; voor de gewone boer of burger gebeurt dat op het kerkhof rondom de kerk.

Zoon Gerrit Maat, gehuwd met Hermina Bannink, zet na het overlijden van zijn vader, in 1820, het boerenbedrijf voort. Zijn kinderen Hermannus, geboren 21 februari 1810, Derk Zwier 17 februari 1813 en Annegien 19 oktober 1819 trouwen als ze volwassen zijn, alle drie, met een dochter of zoon van Hermannus Lindeboom.

In 1836 sterft Gerrit Maat op 49-jarige leeftijd. In een akte van boedelscheiding naar aanleiding van zijn overlijden, opgemaakt op 5 september 1843, krijgt zoon Derk Zwier de boerderij toebedeeld. Hij en zijn zuster Annegien wonen op dat tijdstip nog op de boerderij bij hun moeder. Hermannus is dan al bijna tien jaar gehuwd met Jennigjen Lindeboom en woont als landbouwer in het dorp. Annegien trouwt op 14 februari 1844, nog voor het overlijden van haar moeder, met Assien Lindeboom. Derk Zwier trouwt met Lubbigjen Lindeboom op 24 april 1844, na het overlijden van zijn moeder.

Klein Alerdinck of Maats blijft nog in het bezit van de familie Maat tot eind 1865.

Dan vindt er een ruiling plaats. Derk Zwier Maat verhuist naar het erve Dijsselhof, Langeslag 41, van Mr. H. van Sonsbeeck.

De heer Van Sonsbeeck neemt de boerderij Zuthemerweg 22 over.

Gaan we verder met de familie Maat aan de Zuthemerweg 5, dan zien we, dat Hermannus Maat, landbouwer, en zijn vrouw Jennigjen Lindeboom met hun kinderen, in februari 1853 vanuit het dorp Heino naar de Zuthemerweg 5 verhuizen. Zij huren de boerderij het Santman van Woltijn Lindeboom, weduwe van Jan Assies Kloosterman en een

Lucretia van Zoomeren.

nicht van Jennigjen Maat-Lindeboom. Later wordt Hermannus zelf eigenaar.

Het echtpaar heeft vier zonen en drie dochters. Janna en Hermina vertrekken na hun huwelijk uit Heino, Egberta overlijdt op 19-jarige leeftijd. Van de vier zonen overlijdt Gerrit op 24-jarige leeftijd, Hermannus op 30-jarige leeftijd en Gerrit Jan eveneens op 30-jarige leeftijd. Blijft Evert Maat over om het boerenbedrijf voort te zetten. Hij is de vader van Gerrigje Maat waarmee we dit artikel begonnen.

Tot slot nog een fragment-genealogie.

Evert Maat.

Geboren: Heino, 20 mei 1845.

Overleden: Heino, 5 december 1903.

Zoon van: Hermannus Maat en Jennigjen Lindeboom.

Beroep: landbouwer.

Godsdienst: Ned. Herv.

Adres: Heino, Zuthemerweg 5.

Huwelijk: Heino, 8 mei 1873 met Hendrikjen Valk, geboren Zwollerkerspel, 10 september 1849, overleden Heino, 15 oktober 1921.

Dochter van Hendrikus Valk en Lucretia van Zoomeren, landbouwers te Laag-Zuthem, gemeente Zwollerkerpel.

Kinderen:

1. **Herman**, geboren Heino, 20 april 1874, overleden Heino, 7 augustus 1874.
2. **Herman**, geboren Heino, 14 juni 1875, overleden Heino, 21 augustus 1875.
3. **Hendrikus Hermannus**, geboren Heino, 23 november 1876, overleden Wijhe, 6 september 1940; gehuwd met Elsje van Keulen.
4. **Jan**, geboren Heino, 7 december 1878, overleden Zwolle, 28 januari 1955, gehuwd met Johanna Bosch, landbouwer, Zuthemerweg 7.
5. **Lina**, geboren Heino, 12 mei 1881; vertrokken naar Kampen.
6. **Gerrit Jan**, geboren Heino, 23 juni 1886, overleden Heino, 25 juni 1887.
7. **Gerrigje**, geboren Heino, 14 maart 1891, overleden Heino, 10 januari 1936; gehuwd

met Antoni Slotman, landbouwer, Zuthemerweg 5.

8. **Evert**, geboren Heino, 13 april 1893, overleden Heino, 15 juni 1928; ongehuwd, landbouwer, Zuthemerweg 7

J.K. Pruim-Reinders.

Geraadpleegde bronnen:

- Gemeente-archief Heino: bevolkingsregisters en registers van de burgerlijke stand.
- Archief van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining': volkstellingen 1748-1795-1811, doop-, trouw- en begraafboeken, kontaktblad 'Omheining' nr. 3 van 1986.

*Met dank aan de heer E. Slotman,
Zuthemerweg 5,
voor het afstaan van de foto's.*

Bezoekerscentrum

Regelmatig bereiken ons vragen over de voormalige maalderij van Heleco. Velen denken, dat onze vereniging van het gebouw een oudheidkamer maakt. Dat is niet het geval. De maalderij is een bezoekerscentrum en draagt de naam 'Bezoekerscentrum West-Salland'. Ze wordt beheerd door de 'Stichting Bezoekerscentrum West-Salland'. Zowel het T.I.B. (de voormalige VVV) als de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' hebben een bestuurslid afgevaardigd in het bestuur van de stichting. Voor 'Omheining' is dit mevrouw G.H.M. Ten Berge-Elferink.

De Stichting Bezoekerscentrum West-Salland realiseert op de begane grond een permanente tentoonstelling over Salland en tevens is daar het Toeristisch Informatie Bureau Heino gehuisvest. Op de bovenverdieping, aan de voorzijde, worden door de stichting thematische wisseltentoonstellingen georganiseerd.

De achterzijde van de bovenverdieping wordt door genoemde stichting, met ingang van juli-augustus, verhuurd aan onze vereniging.

Het gedeelte van 'De Haere', dat momenteel door 'Omheining' wordt gehuurd van de gemeente Heino, moet worden ontruimd.

Het tijdstip van de verhuizing is afhankelijk van het moment dat de lift in het gebouw in gebruik kan worden genomen, waarschijnlijk in de tweede helft van juli en wij streven er naar om nog vóór de pompdagen te verhuizen.

Aangezien de ruimte, die wij in het bezoekerscentrum krijgen, kleiner is dan de ruimte waarover wij tot nu toe konden beschikken, hebben wij **dringend behoefte aan een opslagmogelijkheid** voor de spullen die wij niet kunnen meenemen naar ons nieuwe onderkomen.

Helaas zijn wij er tot nu toe nog niet in geslaagd een dergelijke opslagruimte te vinden.

Mocht u iets weten, het liefst met een klein werkplaatsje, stelt u ons dan zo spoedig mogelijk op de hoogte.

Het bestuur.

Persbericht (1)

Waterschapsarchieven -tijdelijk- in het Rijksarchief in Overijssel.

Onlangs is een groot aantal van de Overijsselse waterschapsarchieven voor een periode van ten minste drie jaar overgebracht naar het Rijksarchief in Overijssel te Zwolle. Het betreft de archieven van de voorlopers van het huidige Waterschap Groot Salland, waartoe o.a. behoren: het Waterschap Salland, het Waterschap Lierder- en Molenbroek, het Waterschap de Vijf Marken en het Waterschap de Noorder Vechtdijken.

Deze waterschapsarchieven zijn goed beschreven, openbaar en liggen voor iedereen - gratis - ter inzage in de studiezaal van het Rijksarchief. De archiefstukken dateren uit de periode 1498-1976. De totale omvang is 64,8 strekkende meter.

Deze archieven vertellen het verhaal van mensen die er in de loop van vijf eeuwen geleidelijk in slaagden water en land naar hun hand te zetten, maar óók weer moesten erkennen dat daaraan grenzen werden gesteld. Aldus de historicus Wim Coster in zijn onlangs verschenen boek over het vroegere waterschap Benoorden de Dedemsvaart.

Waterkering en waterbeheersing, aanleg van natte en droge infrastructuur, (ruil-)verkaveling en ontginning, cultuurtechniek, nederzettingen en landbouw, zorg voor natuur en milieu, waterschapsbelastingen: allemaal on-

derwerpen waarover in deze archieven de nodige informatie te vinden is.

Ook de geschiedenis van de moderne waterschappen en hun voorlopers in vroeger eeuwen is de moeite waard. De middeleeuwse dijkrechten, waarin de gemeenschappelijke strijd tegen het water werd geregeld, behoren tot de oudste bestuurlijke documenten uit onze provincie. Elk waterschap heeft een eigen, kenmerkende geschiedenis gehad. Saamhorigheid van de ingelanden, continuïteit in de waterbeheersing, traditie en vernieuwing gingen daarbij hand in hand. Het is fascinerend na te gaan hoe besluiten van eeuwen her nog steeds van invloed zijn op de huidige gang van zaken binnen de waterschappen (bijvoorbeeld de datum van de schouw van de watergangen) en hoe doortastende bestuurders hun stempel op de historisch-geografische ontwikkeling van Salland hebben gedrukt.

U kunt de archiefstukken gratis inzien in het Rijksarchief in Overijssel. Het Rijksarchief is geopend op maandag van 13.30 tot 17.00 uur, op dinsdag tot en met vrijdag van 09.00 tot 17.00 uur en - tot en met mei - op zaterdag van 10.00 tot 16.00 uur.

Het Iert 1050 jaar

2. Oorkonde 15 januari 947

De aanleiding tot het opstellen van de oorkonde van 15 januari 947 is een samenloop van omstandigheden.

Bevestiging rechten

Bij het overlijden van de vorst vervallen alle de door hem geschonken of bevestigde rechten. De eerste taak van zijn opvolger is deze opnieuw te bevestigen.

Verzuimde bevestiging

Oorlogen en staatszaken nemen Otto I zó in beslag, dat hij, ruim 10 jaar na zijn kroning in Aken in 936, de goederen en het recht van onschendbaarheid van het klooster Essen nog steeds niet heeft bevestigd.

Hadewich

In haar cel heeft de abdis/manager van het stift Essen, *Hadewich*, boze dromen over toekomstige juridisch moeilijk weerlegbare aanspraken op de Essense kloostergoederen, wegens het uitblijven van de eigendomsbevestiging. Zij poogt met niet aflatende ijver bij de kanselarij aandacht te vragen voor de hachelijke toestand van het kloosterbezit en de immuniteit van het Stift Essen zonder eigendomsbewijs.

Zij waagt het, langs verfiende diplomatie wellicht, een proef- of vooroorkonde bij de vorstelijke kanselarij van Otto I in te dienen¹).

Oorkonde ontstaat

Eindelijk krijgt zij gehoor: Kanselier Brun krijgt van zijn chef Frithuricus, aartsbisschop van Mainz en tevens pastor van de hofkapel, opdracht de goederen en de immuniteit²) van de abdij van Essen schriftelijk te bevestigen. Want mondelinge afspraken legt men schriftelijk vast op perkament (vroeger op papyrus) en zo'n document heet dan *oorkonde*, *charter*, *diploma* of '*open brief*'. De overeenkomst krijgt hierdoor rechtskracht en de ontvanger koestert zo'n contract als een kostbaar kleinood.

In 't klad

Nu kan de kanselier aan de slag. Op een *wastafel* (afb. 1,3), een plankje voorzien van een dun waslaagje, krast hij de tekst eerst in het klad.

Latijn

Hij gebruikt het middeleeuwse latijn, in die dagen de internationale voertaal voor officiële stukken. Dit is het latijn van de Romeinen, aangevuld met nieuwe woorden en betekenissen. Het gebruik van de landstaal voor officiële stukken begint schoorvoetend pas rond 1300.

afb. 1,3

Tekst goedgekeurd

De vorst hoort de tekst aan en keurt hem goed: het echte schrijfwerk kan beginnen. Brun, mogelijk de jongste broer van Otto I ³⁾ trekt zich terug in de *kanselarij*. Hier liggen onder handbereik *inkt*, *ganzenveren*, staven *lak*, *was* en strengen *zijde* voor het maken van de aangehechte zegels en vanzelf ook het *grootzegel*.

Soms wordt de kanselarij mobiel en vergezelt de hofstoet van Otto I op diens reizen door zijn rijk, waarbij men zonodig nieuwe afspraken ter plekke op perkament kan vastleggen.

Tekst oorkonde 15 januari 947

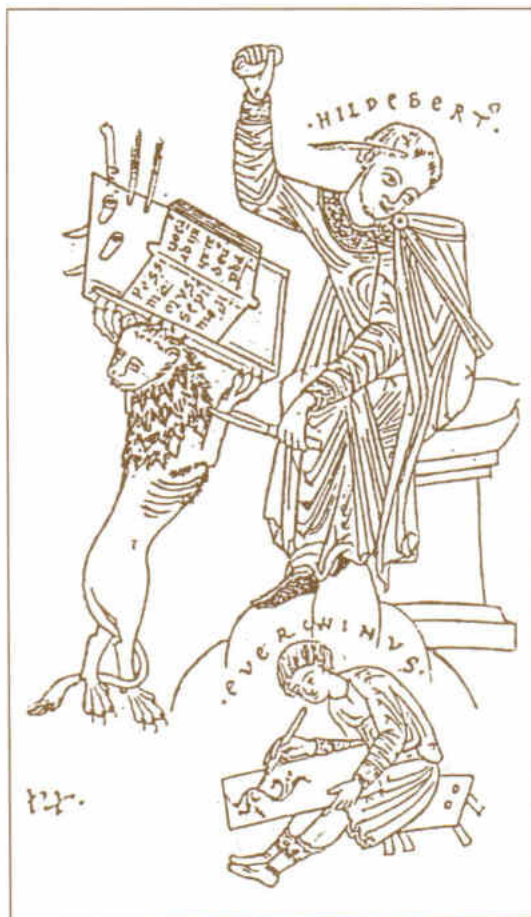

afb. 1,2

Brun neemt een kostbaar vel *perkament* gemaakt van geprepareerde dierenhuid, meet met een passer de regelafstand af en trekt met een griffel de evenwijdige lijnen. (afb. 1,2).

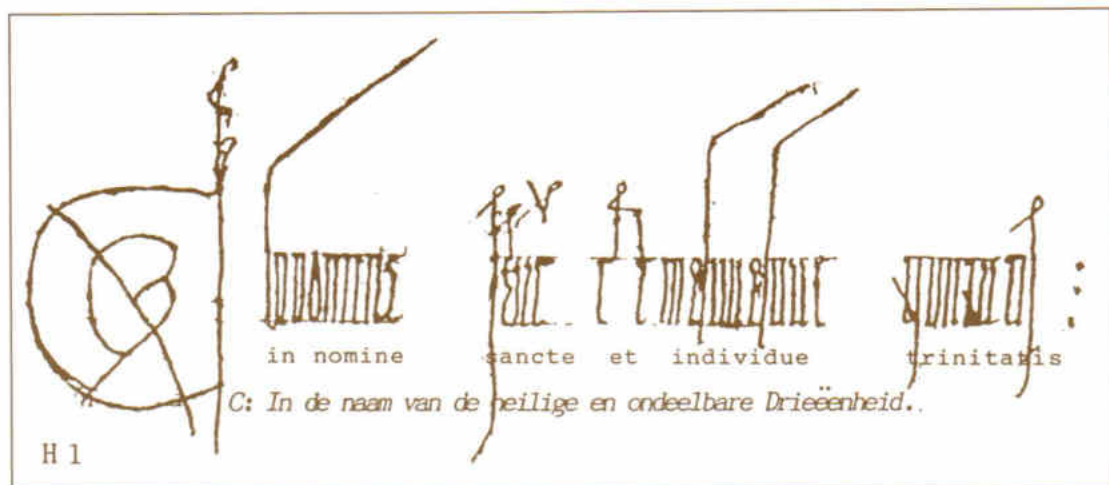
Vervolgens snijdt hij zorgvuldig met een pennenmes een punt aan de schacht van de ganzenveer, een handeling, die hij regelmatig herhaalt.

Vervolgens doopt hij de veer in het runderhoortje, gevuld met zwarte inkt (afb. 1,1).

afb. 1,1

Als eerste tekent hij een grote hoofdletter C., het zgn. Chrismon, het symbolische teken voor Christus en vervolgens letter na letter in *hoofdletters* of majuskels (maius = groot) de eerste regel van de oorkonde: (afb. H1)

- C: In de naam van de heilige en ondeelbare Drieëenheid.
 Otto, koning bij de goddelijke, ondersteunende goedertierenheid . . .

Een pluim voor Hadewig

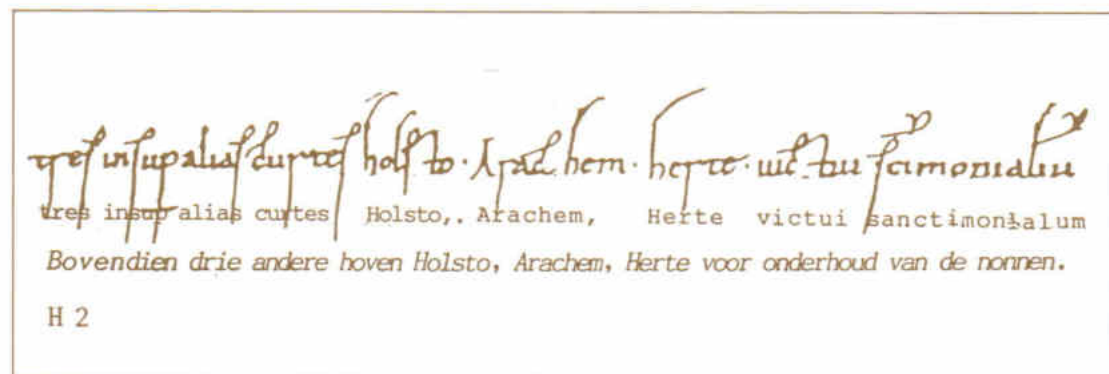
Na deze algemene inleiding gaat de kanselier over op kleine letters of minuskels en noemt de ontvanger, de abdis, die terloops een pluim krijgt voor haar volhardende ijver, die tot dit charter heeft geleid:

«...Het moge aan al onze getrouwen bekend zijn, de ijver, waarmee de eerbiedwaardige abdis Hadewig van het klooster te Essen, tot vrome nagedachtenis van bisschop Altfridus (de stichter) ... zich tot ons heeft gewend met het verzoek, om nu dit klooster te bevestigen met de koninklijke immuniteit, voor zover als [deze] door onze voorgangers was geschonken...» (vertaling Ouweneel)

Goederen

Tussen een zestal opgesomde Duitse te bevestigen domeingoederen verschijnt een drietal met name genoemde hoven (curtis, curia) van het klooster Essen in Sallandia:

«... Bovendien drie andere hoven Holsto, Arachem, Herte [bestemd] voor het onderhoud van de nonnen...» (afb. H2)

Salland (Overijssel) in beeld

Holsto is het tegenwoordige Olst; *Herte* of *Yrthe* in het kerspel Dalfsen, buurschap Lente op de plek van de huidige hofstee Het Iert en *Arachem* of *Archem*, in het kerspel Ommen. In Gelre: nog 2 gebieden over der Ysle onder de hoven Herte of Yrthe en Olst.

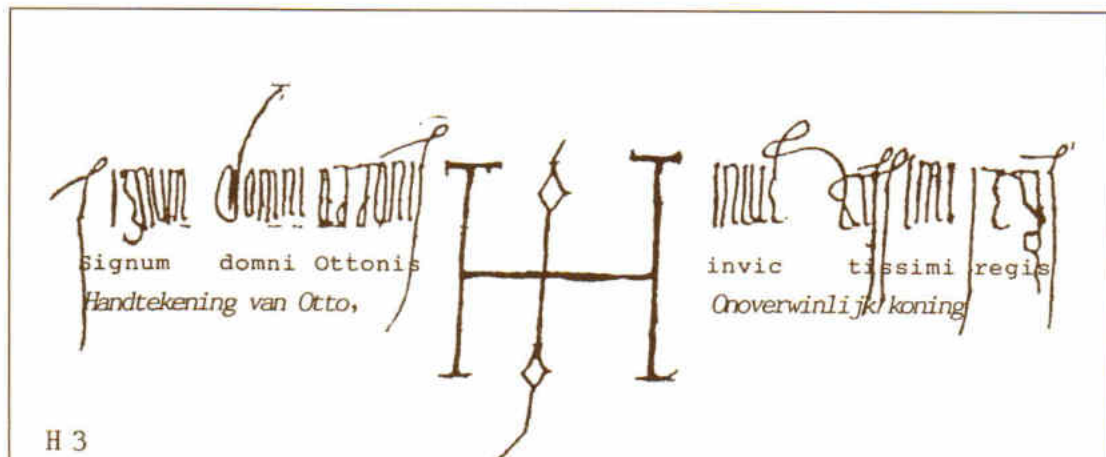
Deze drie centra liggen in *Salland*, dat reikt van Rande - Holten tot Urk. (OSU 202). Deventer ligt tot 1046 in Hamaland, daarna in Salland.

De eerste schriftelijke vermelding van Herte (Iert) is een feit! Daar deze oorkonde een herbevestiging is van een vroegere schenking, gaat de oorsprong van Iert in elk geval terug tot vóór 947.

Monogram

Eén regel springt eruit op 2/3 van het charter, met de grote hoofdletter "H" met een derde lijntje door de dwarsbalk.

«Handtekening van heer Otto, onoverwinlijk koning». (afb. H3)

Die "H" is het *monogram* van koning Otto I. De voorgangers van Karel de Grote, tekenen dit monogram zelf, als het enige teken van echtheid van de oorkonde. In 947 voltooit Otto het voorgetekende monogram, door er een lijntje aan toe te voegen.

Alles in orde!

Hierna meldt kanselier *Brun* dat hij, in plaats van chef-kanselier Frithuricus, alle bepalingen nog eens punt voor punt heeft nagelezen en in orde bevonden!

Getuigen

Vervolgens noteert hij de namen van kerkelijke en wereldlijke machthebbers, die als getuigen optreden. Brun vermeldt overigens alleen hun *voornaam* en *functie*, de achternaam kent ieder en blijft onvermeld.

De rij opent met de handtekening van zijn chef: sig[um] Fridurici: handtekening van Friduricus. Daarna volgen:

de aartsbisschop van Mainz, voorts die van Trier, hierna de bisschoppen van Worms, Augsburg,

Spiers en Würzburg en de abt van Fulda, gevolgd door drie andere abten. Ook Hendrik, de broer van de koning is aanwezig, alsmede hertog Herman en de graven Conraad, Erenfrid, Gebehard, Ekhard en Hugo. Totaal 17 personen.

Allen zijn op 15 januari 947 oor- en ooggetuigen, die met een krabbeltje tijdens deze plechtigheid in het tegenwoordige Frankfurt am Main, hun handtekening aan het perkament zullen voltooien.

Hadewich

Eén handtekening ontbreekt: die van *Hadewich*, de abdis/manager van het klooster, van wie het voorstel tot deze bevestiging is uitgegaan. Want zelfs een onafhankelijke adellijke dame, als de abdis, is in de middeleeuwen handelingsonbekwaam. Haar *momber* (voogd) vertegenwoordigt haar bij deze officiële juridische handeling en zet zijn naam in de plaats van de hare op het perkament.

De laatste regel bevat de zinsnede: «Gegeven ... in het jaar van de vleeswording des Heren DCCCCXLVII (947)... Gemaakt te Franconefurt, (Frankfurt am Main)».

Zegel

Dit is de afdruk in warme zegellak van een gegraveerd stempel, met de beeldenaar van de vorst en het randschrift.

De handtekening als het bewijs van echtheid is n.l. in 947 al overgenomen door het zegel met beeldenaar en randschrift, dat op gelijke hoogte als een donkere, ronde plak is afgebeeld.

Het randschrift van het opgedrukte zegel luidt:

«*Otto Imp(erator) Aug(ustus)*», wat betekent: *Otto, de Verheven Keizer*.

Twijfel

Men twijfelt aan de echtheid van de oorkonde van 947, omdat Otto I pas in 962 tot *keizer* is gekroond. Hoe kan dit nu?

De echtheid van het charter wordt bevestigd door een andere oorkonde van Otto, gegeven op 23 juli 973 in nagenoeg dezelfde bewoordingen, waarbij Otto I het bezit van de keizerlijke domeingoederen van het klooster Essen bevestigt, als ook de immuniteit. Dit document is bedoeld als afschrift voor het keizerlijke archief.

Echtheid

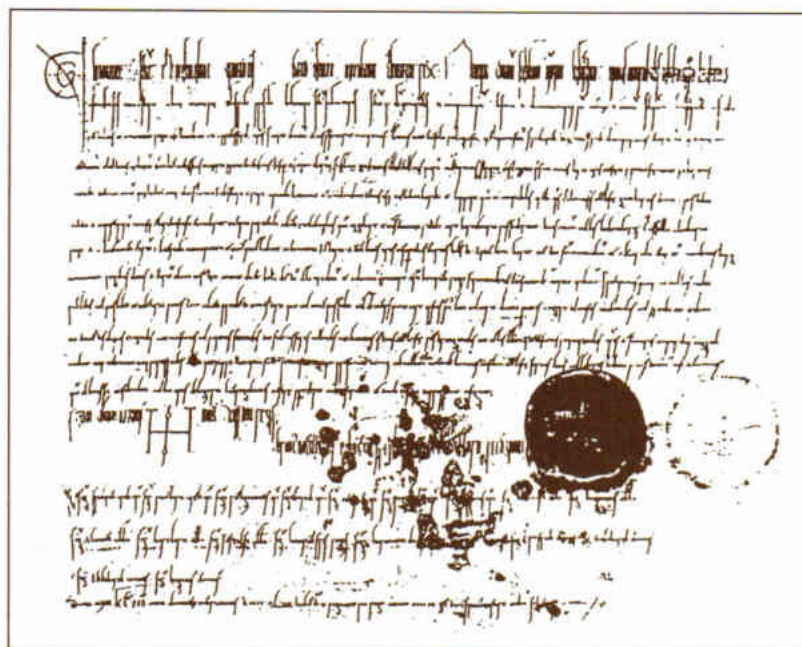
Door deze vondst staat de *echtheid* van het charter van 947 onomstotelijk vast. Het zegel is er eenvoudig later aan bevestigd, toen Otto al keizer was.

De abdis Hadewich kan weer rustig slapen: de oorkonde van 947 als eigendomsbewijs, verhindert de aanspraken op de omvangrijke goederen van de Abdij Essen! En dit eigendomsrecht geldt ook voor de genoemde Essense hoven Herte (Het Iert), Olst en Archem, gelegen in het graafschap Salland. (afb. II)

Oppervlakte Iert

De omvang van het gebied onder toezicht en beheer van hof Yrthe in 947 valt af te leiden uit een Essens handschrift uit 1332, dat aldus begint:

«*Dyt sint dey helygen gude (heilige goederen) in den lande van Zallant des stichtes van Essende, dey (die) in den hof van Yrthe hort (behoren)*».

afb. II
De oorkonde van
15 januari 947.

Vier eeuwen later

Het aantal boerderijen in de vijf kerspels (kerkdorpen) ziet er zo'n 400 jaar later als volgt uit: *Dalfsen, Hattem 'over der Ysle' (IJssel), Hasselt, Wilsem en Zwolle*, waarbij men voor de hoofdhof Herte of Yrthe nog de kavels van het dan zojuist verdeelde Mastenbroek moet tellen.

Tenslotte

Blijkens de oorkonde van 15 januari 947 heeft Herte of Iert voorgoed zijn plaats in de vroegste agrarische geschiedenis van Overijssel veroverd, als een van de drie hoofdhoven van het klooster Essen in Sallandia, verbonden aan keizer Otto I, de Grote en aan Hadewich, de abdis van het klooster Essen. Stille getuigen hiervan zijn het charter van 947, (55 x 45 cm), zorgvuldig bewaard in het Staatsarchief van de stad Düsseldorf en die ene, bijna in vergetelheid geraakte boerderij Het Iert, ... *'dromend van het eind'loos heimwee naar die langgeleden glorievolle tijd van 1050 jaren her, die nimmer wederkwam...'*. Een plek, waar al meer dan tien eeuwen de boer zijn voren trekt.

Anton P. Ouweneel.

1. Na enkele beginregels verandert het handschrift. Een onbekende, waarschijnlijk een non uit het klooster Essen, kan hiervoor in aanmerking komen. De genoemde 'ijver' van Hadewich kan hierop wijzen.
2. Zie Het Iert 1050 jaar. 1 Oriëntering. 'Omheining' maart 1997.
3. In 953 wordt Brun, de jongste broer van Otto I, aangesteld tot aartsbisschop van Keulen. Nu blijkt de oorkonde van Otto I van 30 december 953 de laatste te zijn, met Brun als kanselier. In die van 954, n.l. van 10 januari en 31 augustus, is Liotolf kanselier, als de vervanger van Brun. Daarna wordt Brun niet meer genoemd. Gelet op het samenvallen van de datums, en de naamsgelijkheid, is het niet uitgesloten met een en dezelfde persoon van doen te hebben.

Deel 3 is getiteld: 'Leven als een horige van het klooster Essen.'

Boerderij- en Veldnamen (5)

Boerderijen en buitenplaatsen

Bij het onderzoek naar boerderij en veldnamen rond Heino wordt veel informatie verkregen over oude boerderijen en hun bewoners. Ook waren er eertijds enkele buitenplaatsen die reeds lang uit het geheugen van de bevolking zijn verdwenen.

Eén van de oude boerderijen is **het Sant**, thans nog bewoond door het echtpaar Slotman-Dijk en gelegen aan de Santsteege met als huidige adres Zuthemerweg 5.

De Santsteege begon ongeveer bij den Alerdinck, met direct al een tolboom bij het Jochems of Isselt, liep langs het dorp Heino en via de huidige Lemelerveldseweg werd nabij de Roseboom een aansluiting verkregen op de Twentseweg.

Wij zullen er niet over redetwisten wat er nu eerder was 'het Sant' of de 'Santsteege', maar in de Ligger van de Landerijen in Salland van 1520 lezen wij dat de boerderij *'opt Zant was gesat toe pachte op 7 mudden rogge toebehoerende Seyger van Rechteren'*, bewoner was Coerts Berents.

In het belastingboek van de 50e penning staat dat op 24-05-1726 Hendrik Zantman mejer is van 4 morgen land in het Lierderbroek; de eigenaar van deze gehuurde grond was Joan Potcamp.

Verder werd op 05-02-1796 aangegeven voor de 50e penning dat Jacob Herms Gruwel een vierendeel morgen groenland koopt in een kamp van Jan, Hendrikus, Arent en Margien Poortman-Zantman. Margien was getrouwd met Willem Poortman, wonende op de voormalige boerderij van de familie Slendebroek, thans Zuthemerweg 9 Heino.

Het begraafboek van Heino laat ons zien, dat Jan Hendriks op het Sant aan de Santsteege werd begraven op 17-07-1804.

De 'achternaam' is nu weer Hendriks omdat zijn vader Hendrik heette van voornaam. Hendrikus Hendriks werd op 24-10-1804 in

Heino begraven en de laatste broer, Arent geheten, werd begraven op 01-11-1805 waarmee de tak Zantman op het Sant was uitgestorven.

Eind mei 1804 koopt Gerrit Kortenhorst, aldus het register van de 50e penning, het erve en goed het Sant voor 5.000 gulden.

De Zwolse Courant van 08-02-1806 meldt ons dat er een verkoop op het Sant zal plaatsvinden voor de erfgenamen van de gebroeders Zantman op 19-02-1806 en de volgende dagen.

Verkocht zullen o.a. worden 2 paarden, koeien, 3 varkens, wagens, ploeg en eggen, verder 50 stuks linnen.

Via familiebanden met Kortenhorst komt het Sant al spoedig in het bezit van de familie Kloosterman te Heino en de boerderij wordt daarna bewoond door Hermannus Pothof met Egbertje Bakenbeld.

Een bijzonderheid is nog dat in 1840 een knechtje, de 14-jarige Derk van de Linde, zijn naam in de zijmuur kraste, welke inscriptie nog steeds aanwezig is.

In 1853 gaat Hermannus Maat, een zwager van Gerrit Willem Kloosterman, gehuurd op het Sant wonen, waarna in 1856 de boerderij, dan groot 14.30 ha, wordt aangekocht door de familie Maat.

In 1872 is er een boedelscheiding op het Sant waarbij 3 burens genaamd Jan Willem Slendebroek, Lambert van Gerner en Jan Blankvoort als taxateurs fungeren.

De inboedel ziet er dan als volgt uit: 5 koeien, 2 pinken, 4 stieren, 1 geit, 1 paard, 3 gelten en 14 kippen.

De gehele inboedel werd getaxeerd op 2.276,90 gulden, waaronder een chiffonière 6,50 gulden, kabinet 40 gulden, klok 12 gulden, spek, vlees en vet 125 gulden.

Bezit aan grond en boerderij 11.850 gulden.

*Boerderij het Sant,
Zuthemerweg 5.*

De boerderij het Sant wordt voortgezet door Evert Maat en Hendrikje Valk, gehuwd op 08-05-1873 te Heino. Uit dit huwelijk wordt o.a. geboren Gerrigje Maat, die in 1919 trouwt met Antoni Slotman afkomstig van de boerderij de Vogelzang. Antoni overlijdt in 1957 en inmiddels is Evert Slotman, getrouwd met Dirkje Dijk uit Dalfsen op 21-05-1953, boer geworden op het Sant.

Uiteindelijk ondergaat het Sant de gang van zovele boerderijen; zeer onlangs is een deel van de grond verkocht aan de eigenaar van een naastliggende oude boerderij de Delmdijk. Bijna 500 jaar lang hebben wij een summiere geschiedenis van het Sant kunnen volgen.

De Zwolse Courant en uiteraard ook de notarisarchieven laten ons nog wat zien over enkele reeds lang verdwenen buitenplaatsen van Heino. Evenals de boerderijen wisselden deze bezittingen ook regelmatig van eigenaar. Het eigendomsrecht was in het verleden nog veel gecompliceerder dan tegenwoordig.

Enige aantekeningen uit de Zwolsche Courant:

- 29-09-1806: Verkoop huize, buitenplaats en erve de Kolk, *'landerijen, bossen,*

heeren- boeren- en arbeiderswoningen, gelegen aan de Rivier de Nieuwe Wetering, gelegen aan den Postweg'.

- 28-04-1807: Verkoop bij G.W. Kortenhorst het allodiaal erve en goed het Veldzicht bestaande in een *'logeabel heerenhuis, koetshuis en stal, twee tuinen, aangename Plantagien, voorts bouwmanswoning het Holtermans genaamd en verder daarbij behoorende getimmerten met daarbij Bouw-, Hooi- en Weidelanden en Akkermaalsbosschen gelegen bij het dorp Heino'.*
- 24-06-1807: P. van Hoboken is voornemens *'zijne buitenplaats de Raamstal met onderhorige landerijen, bosschen, boerenplaatsen en katerstede allen gelegen onder Heino'* te verkopen. Datum verkoop 22-07-1807.

P.S. De Kolk staat in de omgeving van de Colckhof 4; De Raamstal staat in de omgeving van Zuthemerweg 13; Veldzicht wordt soms ook wel Holtermans genoemd: Brinkweg 9.

D. v.d. Klippe.

Schoolreisje naar Tivoli in Raalte

*(De foto is van Antoon Hoonhorst,
waarbij hij het volgende verhaaltje vertelde)*

Als wie op schoolreisje mochen, gunge wie meestal noa Vilsteren, noa café De Klomp.

Doar hadden ze een klein spöltuintie: een wip-wap, een schommel en een soort van zweefmölle en doar heuld 't dan ok wêl mee op.

Wie gungen der met de fietse hen, mär det brach mangs problemen met zich met, want lang niet alle wichter hadden een fietse en zo kon 't gebeuren det er wat waeren, die niet met konden goan. Zo ok disse keer.

Op disse foto stiet een gruppie wichter die gien fietse hadden. De meester vund 't sneu veur oons en bedach een plännegie: wie gungen ok uut, mär dan te voete. Wie gungen binnendeur langs de Hondemotswettering noar Tivoli bie Raalte. Wie kregen, net as de anderen, ok een kogelflessie gazeuse en ik weet 't nog goed: wie hebt bes schik ehad.

Op de foto, links van boven naar beneden:

Mien Oosterlaar (Berkendijk), Mien Koenjer, Antoon Nijenhuis, Antoon Hoonhorst, Frans Satink, Piet Wolfkamp, Marie Gr. Schaarsberg, Tonnie Gr. Schaarsberg, Mina Elsmen en Dina Holterman.

Rechts van boven naar beneden:

Anna Hoppen, Jo Zunnebeld, Henk Gensen, Henk Hoppen †, Dorus Hoonhorst, Antoon Antonissen †, Maria Kamphuis, Riek Smalbroek, Dora Hoonhorst en Berta Oosterlaar.

Rechts naast de glijbaan staat meester Overmars.

M. Wolfkamp-Hansman

Wie is wie?

Ook deze keer een foto van jaren geleden.
De foto is gemaakt bij huize 'De Heemel' aan de Stationsweg.
Wie herkent deze dames in hun dienstboden-kledij en het kleine meisje?

We hopen weer op uw reactie.

M. Stavorinus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was wie?

Op de foto geplaatst in nummer 1 van maart 1997 is één reactie binnengekomen en wel van mevrouw Snel-Smeenck, die alle personen herkende! Wanneer en waar de foto gemaakt is wist ze echter niet. Mevrouw H. Eilander-Beltman (links op de foto) dacht ongeveer in 1944, maar wist zich er verder niets van te herinneren. Waarschijnlijk is de foto gemaakt in de omgeving van Soeslo, want de personen op de foto woonden in die jaren daar in de omgeving.

Dan nu de namen:

Van links naar rechts de bovenste rij heren:

Jan Willem Eilander, Willem Dommerholt, Hendrik Dijk en Asse Beltman.

Dames van links naar rechts:

Hendrikje Beltman, Marie Smeenck, Derkje Hoogeland (was gehuwd met M. Penninkhof), Jennigje Beltman, Geertje Huisman en Toos Dommerholt.

Hartelijk dank aan mevrouw Snel-Smeenck en mevrouw Eilander-Beltman voor hun reactie en inlichtingen.

Wule zekt det zo (14)

Op en of.

In het kaertsysteem det oonze wärgroep Streektaal biehöldt, kump een heel stellegie wärkwoorden veur met op- en of-. Doar wo'k der es een paer van op een riegje zetten, zo mār veur de oarigheid.

Eerst met het veurvoegsel op-:

1. Wie mut de vesite mār opbosschoppen, want moe vuult zich niet helemoal lekker.
2. Wie mossen tegen de hārde wind opbōs-selen.
3. De winkelier kwam 's moandags de bosschoppen opheuren en die wōdden dan 's woensdags bezōrgd.
4. An de grote weg mosse wie het vee opmuten, tegenhōlen.
5. As 't donker is za'k em wel es oppassen, dan krig e van mie op 't jak.
6. Det biesie wi'k van 't hārfs niet verkopen, ik wil em opzetten; det is: van de winter op stal zetten. Het wōdden wel es een opzetkalf enuumd.

Dan een paer met of-:

1. Het bōōmste lōōgie heide of grōs ofstekken nuumt wule ofbleuten. De bleute is ok het kaft van een boek.
2. Zie hebt het ārme kēērtie vreselijk of-edōpt, of-eranseld.
3. Der stund rēgenwater op 't roggelaand, det goa'w ofgruppen, via greppelties ofvoeren.
4. Die ribbegies mu'j goed ofkaezen (ofkloeven), zēē moe.
5. Ie mut oe de knikkers niet loaten ofniefelen, oftroggelen.
6. Det is mie lillijk of-evallen, tegenevallen.

A'j misschien wilt reageren op disse stukkies plat, dan doet det mār gerust.

H. van der Veen sr.

Limericks

Een stellegie stadsvolk an de Rikke
had as huusdier warachies een sikkel!
Het diertie reuk grōs,
brak onverwachts lōs
en noe stiet 't op 't gazon an de stikke.
VdV

Der was es een boer onder 't Reelaer,
dēn vuulden noa 't etten zich heel naer.
Toen gaf e verduld
de jappel de schuld!
Volgens mie is e zelf ok mār halfgaer.
VdV

Van de bestuurstafel

In de algemene ledenvergadering van 25 maart jl. werd afscheid genomen van de heer G.C. Stapel. In 1991 werd hij als bestuurslid gekozen en een jaar later volgde hij de heer G.H. Elshof als voorzitter op.

Als nieuw bestuurslid werd gekozen de heer J.M. Seine.

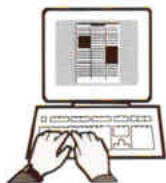
In de bestuursvergadering, die volgde op de algemene ledenvergadering, werden de functies en taken van het bestuur als volgt verdeeld:

- De heer J.M. Seine, voorzitter.
- Mevrouw J.K. Pruim-Reinders, secretaresse, ledenadministratie, kontaktpersoon en lid van de werkgroep Genealogie-Documentatie en kontaktpersoon voor de werkgroep Historische Gebruiksvoorwerpen.
- Mevrouw G.A.M. Diepman, penningmeesteresse en 2e secretaresse.
- Mevrouw G.H.M. ten Berge-Elferink, kontaktpersoon en lid van de werkgroep Kruidentuin Allegaardje.
- Mevrouw M.S.H. Donath-Hoppen, hoofdredactrice kontaktblad 'Omheining', kontaktpersoon van de Redactie en van de werkgroep Geschiedenis.
- De heer J. Freriks, kontaktpersoon van de werkgroep Beeld en Geluid en de werkgroep Folklore.
- De heer G.W.M. Hollak, lid.
- De heer W. Schuring, vice-voorzitter en kontaktpersoon van de werkgroep Boerderij- en Veldnamen.
- De heer L. Slurink, onderhoud gebouw.

De *paaswandeling*, uitgezet door de heren H. Hekman en D. van de Klippe, was een mooie tocht. Ruim 400 personen deden aan de wandeling mee.

Op de *voorjaarsledenavond* waren ruim 100 leden aanwezig om de dia's uit de collectie van de heer Stapel te bekijken.

Mocht u belangstelling hebben voor het wel en wee van de vereniging en weleens een kijkje willen komen nemen in de verenigingsruimte: elke maandagavond zijn er vrijwilligers aanwezig en is de deur open van 20.00 tot 22.00 uur.

Systeembeheerder

Met ingang van 1 april 1997 is de heer A. van de Wetering aangesteld als systeembeheerder over de computer-apparaatuur in onze verenigingsruimte. Degenen die van de computer gebruik willen maken, of veranderingen in de programmatuur wensen aan te brengen, dienen met hem contact op te nemen. Het adres van de heer Van de Wetering is: De Haarstraat 33, 8141 EW Heino, tel. 0572-392330.

Ledenavond

Op 23 september 1997 wordt de eerstvolgende ledenavond gehouden in zaal 'Oortwijn'. Op die avond viert de werkgroep 'Kruidentuin Allegaardje' haar 10-jarig bestaan en naar aanleiding daarvan is mevrouw G. Waardenburg uit Diepenheim uitgenodigd voor een lezing met als titel:

'Het helpt er altijd wel één'.

Zij gaat vertellen over het ziek zijn en beter worden van vroeger, het daarbij raadplegen van kwakzalvers en het gebruik van kruiden.

Themanummer

Het eerstvolgende kontaktblad 'Omheining', dat in september uitkomt, wordt in verband hiermee een themanummer met artikelen, die door de leden van deze werkgroep zijn geschreven.

Prins Bernhard Fonds - Anjerfondsen

Omdat de inrichting van de nieuwe verenigingsruimte in het Bezoekerscentrum 'West-Salland' nogal kosten met zich mee brengt, vroeg de vereniging in verband daarmee subsidie aan bij het Provinciaal Anjerfonds Overijssel.

In april jl. kwam de toezegging af, dat aan onze vereniging een subsidie was toegekend van f 5000,00.

Dat we hier ontzettend blij mee zijn, zult u kunnen begrijpen.

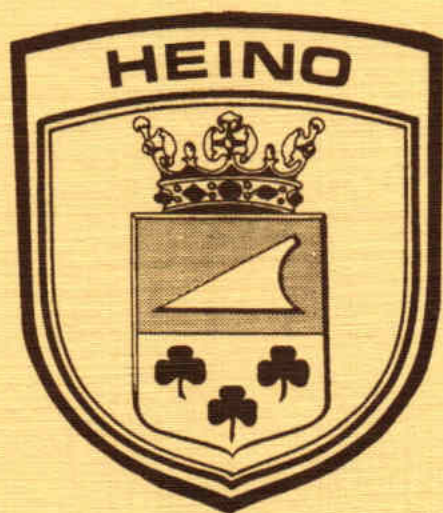
Schenkeningen

- Van de heer A.W.G. Groot Beumer, Kleinjansweg 1, een mangel, een hakselmachine, een roggebroodsnijmachine, een gewei, een AIV-zuur doseerapparaat, een drijfriem, een dorsstok, drie melkbussen, een haarspit met haarhamer, een melkzeef, een trekhout, een koetslantaarn, een koperen pomp, een gietijzeren pomp, een stierkap, een modderbeugel, een sloothouwer, schaven, hooikatrollen, stormlantaarns en sleepkarwielen.
- Van de heer A.J. Heuven, Hogeboeksweg 33, drie stallantaarns, drie glazen voor stallantaarns en diverse jaargangen van de Katholieke Illustratie uit de vijftiger en zestiger jaren.
- Van de heer A.J. Holterman, Emmastraat 1, een snijbonenmolen.
- Van de heer J.A. Hoonhorst, Dalfserweg 3, een foto van een schoolreisje naar Tivoli in Raalte.
- Van de heer W.H. Baron van Ittersum, Rozendaalseweg 3, het boek 'Histoire de Marguerite Isabelle de Ittersum', een uitgave van de De Vidal de Saint Germain Stichting.
- Van de heer en mevrouw R.J. Leuvenink, Canadastraat 56, de kogels, die in april 1945 zijn ingeslagen in de achtermuur van hun huis.
- Van mevrouw E.W. Middag-Brinkman, Lierderholthuisweg 42A, een boterstempel met de initialen D.M., een koffielootje en een blikken trommel Roode ster rooktabak.
- Van de Ned. Herv. Kerk te Heino een paar beenkappen en een reclamebord.
- Van de heer L.J. Nijman, Kievitsbloem 18, een dompelaar.
- Van de heer B.J. Ramaker, Zuthemerweg 15, een metalen armschildje: Blok ploeg L.B., gevonden bij het spitten.
- Van de heer J. Stomphorst, de Hoge Kampen 10, diverse jaargangen van het kontaktblad 'Omheining'.
- Van de heer J.L. Struik, Davenschot 37, zijn verzameling krantenknipsels en boeken over de provincie Overijssel.
- Van T en O te Heino het muurembleem van Heino Krause.
- Van mevrouw Vuijk te Wijhe een koolschaaf.
- Van mevrouw M. Wolfkamp-Hansman een programmaboekje en enkele krantenknipsels betrekking hebbende op de vroegere zangvereniging 'InterNos'.
- Een anonieme gift van f 200,- voor nieuwe plantjes in de kruidentuin.
- Van Kwekerij G. v.d. Vechte voor de kruidentuin: twee plantenrekken om aan het transformatorhuisje te bevestigen.

*Voor al deze schenkingen weer
onze hartelijke dank.*

themanummer
KRIDENTUIN ALLEGAARDJE

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat:

Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid
f 15,00 per jaar)
Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)
Themanummers f 10,00

Bestuur

J.M. Seine,
Molenweg 2, 8141 NS Heino - voorzitter
J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse
G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino
M.S.H. Donath-Hoppen
Plataan 13, 8141 SM Heino
J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino
G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis
W. Schuring
De Cingel 5, 8141 BV Heino
L. Slurink,
Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,
De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Hoppen-Donath,
Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino
tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino
H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino
D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino
M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino
H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino
H. Wessels, De Horst 18,
8141 BA Heino
A. van de Wetering, De Haarstraat 33,
8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

**Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
17e jaargang - nummer 3 - september 1997**

INHOUDSOPGAVE

blz. 50	Tien jaar Allegaardje - Gerrie Berends
blz. 52	De taal van het onkruid - Jo Klink-Scholman
blz. 53	Linnaeus, de schepper van onze flora - Barbara Weller-Jenner
blz. 55	Salie - Paula Hullen
blz. 57	Eten uit de berm - Truus ten Berge
blz. 58	Natuurleven - Annelies Naber
blz. 61	Een Twentse hof met oude appels - Anjo Maijvis-Mensink
blz. 64	Tuin-kabouter-beeld - Arja Albrecht
blz. 69	Het soepje van Jacob - Marieke Baarsma
blz. 72	Plantaardig verven - Sonja Nijhof
blz. 75	Spreekende foto's (36) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 77	Een goede tuinman herken je aan zijn uien - Gerrie Berends en Arja Albrecht
blz. 81	Giftige planten - Ans Matthijsen-Doets
blz. 84	Kruidenpraat - Gerrie Berends

Tien jaar Allegaardje

De verhuizing van de oude naar de nieuwe tuin in volle gang.

In het begin werd er nogal sceptisch tegen het idee aangekeken een kruidentuin op te zetten in de gemeentetuin.

Dat het geen bevestiging is geweest blijkt wel uit het feit, dat 'Allegardje' nu tien jaar bestaat.

Inmiddels is de tuin uitgegroeid tot een begrip waar men echt niet meer omheen kan.

De viering van het tweede lustrum geeft op zich al aan dat het hier gaat om een gedegen en serieuze aanpak. Velen hebben al hun voetstappen gezet op de keurig geschoffelde en gehakte paden om te genieten van de grote verscheidenheid aan geur en kleur, die hier bijeengebracht is.

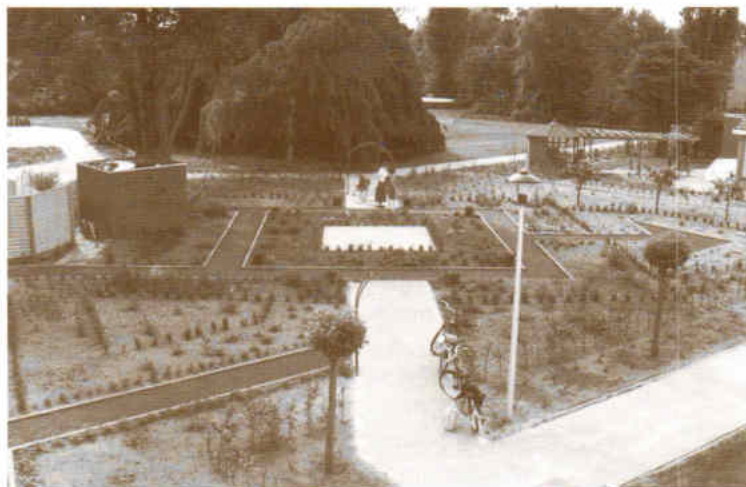
Dertien vrouwen besteden veel tijd aan het verzorgen van de planten. Er wordt tijdig geoogst, gestekt, gewied en aangevuld.

De ervaringen door de jaren heen leiden tot steeds grotere deskundigheid op kruidengebied. Er wordt optimaal gebruik gemaakt van alle mogelijke toepassingen die in de (soms nietige) kruidenplanten verborgen zitten.

Tijdens de jaarlijkse Heinose Pompdagen en met name op het 'Daggie Old Heino' in augustus zijn de kruidenprodukten van 'Allegardje' niet meer weg te denken.

Al in januari wordt er begonnen met de voorbereidingen en in de stand, waar samen met de heemkundevereniging een plek wordt gecreëerd, zijn de producten te bewonderen/proeven/kopen.

Er wordt alom waardering getoond voor o.a. chutney's, kruidenzout, geurzakjes, kruidenazijn, vlierbloesemlimonade, boeketten van wilde bloemen etc.

De tuin gezien vanuit de oude maalderij.

Regelmatig proberen bezoekers aan de leden van 'Allegaardje' de desbetreffende recepten te ontfutselen, maar er zijn geheimen die 'achter gesloten deuren blijven' onder het motto: gedeeld geheim is verloren geheim.

Ieder heeft zo haar eigen specialiteit en kan hierop haar creativiteit botvieren. Dit leidt tot onderlinge waardering en dat geeft weer extra stimulans. Tot nu toe zijn we er steeds in geslaagd min of meer originele producten te vervaardigen. Om de kruidenkennis bij te spijkeren en te verrijken én om wellicht nieuwe ideeën op te doen, wordt er jaarlijks een bezoek gebracht aan een bijzondere particuliere tuin of landgoed. En als laatste altijd aan een kwekerij waar we zowel aan onze eigen wensen als aan die voor 'Allegaardje' tegemoet kunnen komen.

Uiteindelijk is 'Allegaardje' dan uitgegroeid tot wat we indertijd voor ogen hadden. Alles groeit en bloeit en geurt. Veel mensen beleven er plezier aan, zowel voor als na de oogst en dan... komt in 1995 het bericht dat de hele tuin een andere plaats moet krijgen.

De Stichting Heya Heino claimt de plaats van onze kruidentuin voor haar evenementen, met name voor het jaarlijkse paalzitten. In eerste instantie slaat het bericht bij de werkgroepleden in als een bom!

Maar, zoals dat meestal gaat, de gemengde gevoelens ebben geleidelijk weg en we wen-

nen aan het idee van de ophanden zijnde verhuizing. We beginnen te denken dat een nieuwe locatie misschien zo zijn voordelen kan hebben. Het duurt dan overigens nog ongeveer een jaar eer bekend is of de verplaatsing al of niet door zal gaan.

Maar eind 1996 komt de gemeente met een plan voor ons nieuwe stekkie achter de oude maalderij bij de Kloostermanshof. En dan komt alles in een stroomversnelling.

In maart 1997 legt gemeentewerken de tuin aan en wordt er een beplantingsplan gemaakt. De planten worden van de oude tuin overgezet naar de nieuwe, waarvan de oppervlakte veel groter is. Dit levert een luxeprobleem op: hoe krijgen we alle ruimte opgevuld? Er worden nieuwe planten bijgekocht en nog is alles niet beplant. Vanaf het bericht van verplaatsing van de tuin tot nu wordt de nieuwe locatie gekwalificeerd van 'eigenlijk zo gek nog niet' tot uiteindelijk: 'beter kan het niet!' De tuin sluit ook mooi aan bij de huidige functie van de oude maalderij.

Kortom, de leden van 'Allegaardje' zijn zeer ingenomen met hun nieuwe werkterrein en willen vanaf deze plek iedereen die meegewerkt heeft om tot dit resultaat te komen van harte bedanken voor hun medewerking.

*Namens de Werkgroep
Kruidentuin 'Allegaardje',
Gerrie Berends*

De taal van het onkruid

Onkruid heet alles
wat nog niet zijn nut bewezen heeft,
wat niet eetbaar is
of misschien de oogst bedreigt;
alle kruid dat geen
verblijfs- en werkvergunning heeft
en zomaar, in het wilde weg,
te bloeien staat.

Wat moet een brandnetel
in een bruidsboeket?
Wat doet een weegbree
op de bloemenveiling?
En wie zou zich melden
als sponsor van een onkruid-corso?

Onkruid is niet in tel
en heeft geen privileges.
Het is van de verloren bermen
en van de onbebouwde kom
en ieder ogenblik
kan het achteloos gewied
of weggeschoffeld worden.

Het wordt gezien als gevaarlijk
of minstens nutteloos,
en o wee, als het lastig wordt,
als het zich een naam zoekt
op het korenveld,
als het zijn marskramers stuurt
tussen de gevestigde halmen.

Veel van wat vroeger onkruid heette
is in ere hersteld
en tot de adel van eetbaarheid
of pronk verheven,
gerehabiliteerd door de curie
van de fauna,
zoals de tomaat en de asperge,
die nu zelfs buitenlandse reizen maken.
Beroeps geworden, ingeburgerd,
goed gezeten, hun makkers vergeten!

Het mag meedoen bij de gratie
van weer en wind,
maar wel terzijde, apart
en af en toe moet het naar de kapper.
Dan komt de gemeentewerker
met zeis of grasmachine.
Maar ook gemillimeterd
blijft het hardnekkig voortbestaan
en roept met vliegende pluizen
dat onkruid niet vergaat!

Jo Klink-Scholman

Linnaeus, de schepper van onze flora

Carl Linnaeus.

De Zweed Carl Linnaeus is de grote achttiende-eeuwse wetenschapper en het genie dat orde schiep in de chaos van namen en begrippen in de natuur, met name de plantenwereld.

Een niet geringe prestatie in een tijd, dat een student aan een universiteit nauwelijks enige wetenschappelijke en technische uitrusting tot zijn beschikking had, maar Linnaeus werd als het ware geboren als natuuronderzoeker en was zeer begaafd.

De overlevering vertelt dat zijn vader hem als éénjarig kind op het grasveld neerzette met een bloem en dat deze bloem hem zo in verrukking bracht, dat hij uren zoet bleef zitten. Carl Linnaeus werd op 23 mei 1707 geboren in het Zweedse plaatsje Råhult. Als zoon van een dorpspredikant werd hij geacht, net als zijn vader theologie te gaan studeren. Maar aangezien hij op de lagere school een nogal middelmatige leerling bleek te zijn, kreeg hij advies in de leer te gaan bij een schoenmaker. Gelukkig dat een bevriend arts inzag dat de jongen al een grote kennis bezat over de wilde planten en dieren uit zijn omge-

ving. Deze arts zorgde ervoor, ook met geldelijke steun, dat Carl kon studeren in Lund. Al na één jaar zette hij zijn studie medicijnen en natuurwetenschappen voort aan de universiteit van Uppsala. Weldra was hij het die aangewezen werd door het wetenschappelijk instituut van Uppsala om een studiereis naar Lapland te maken.

En wat heden ten dage nog steeds aan de orde is, gebeurde ook in die tijd. Docenten en medestudenten werden jaloers en begonnen hem bij zijn terugkomst tegen te werken, waardoor hij ervoor koos om in ons land verder te studeren en wel in Harderwijk, waar toen een heuse universiteit stond.

Hij promoveerde aldaar in de medicijnen in 1735. Het huis waar hij toen woonde en studeerde staat er nog steeds, evenals zijn standbeeld.

Daarna zette hij zijn studies voort bij de Leidse hoogleraar Boerhaave, die hem kennis liet maken met George Clifford, een bekende bankier uit Amsterdam. Deze was de bezitter van een uitgebreid landgoed 'De Hartecamp' bij Haarlem, met een eigen dierentuin, kruidentuin en schitterende kassen. Linnaeus bracht orde in de aldaar aanwezige verzamelingen en gaf het landgoed een bekendheid tot ver over de grenzen. Bij al deze bezigheden werkte hij ook aan zijn manuscripten en vanaf 1735 werden er verschillende werken uitgegeven. Na omzwervingen langs Europese steden vestigde hij zich in 1739 als arts te Stockholm. Twee jaar later richtte hij de Koninklijke Zweedse Academie van Wetenschappen op, waarvan hij de eerste president werd. Daarna volgde een leerstoel aan de universiteit van Uppsala. Zijn studenten kwamen overal vandaan, zelfs uit het verre Amerika. Hij vroeg ze om reizen te

maken, studiereizen naar de Oost, Kaap de Goede Hoop (Zuid-Afrika) en Suriname om bijzondere en zeldzame planten te verzamelen. Een enkele keerde weerom, maar velen stierven onderweg aan koorts, ziekten en door schipbreuk. Het feit dat Linnaeus zelf altijd weigerde om verre reizen te maken heeft hem dus wel behouden voor de wetenschap.

Het werk van Linnaeus en het grote belang daarvan.

Linnaeus voerde de z.g. binaire nomenclatuur in, dat wil zeggen dat hij elke plant en elk dier een Griekse of Latijnse geslachtsnaam gaf, gevolgd door één of meer soortnamen, b.v. een klokjesbloem uit de Karpaten werd 'Campanula Carpatica'.

Bij een wit exemplaar voegde men er dan nog het woord 'alba' aan toe.

Vakgenoten begrepen elkaar voortaan beter en de namen van de planten vertelden nu ook iets over hun uiterlijk zoals: bicolor - tweekleurig, trifolium - driebladig (Klaver) of dat ze heerlijk geurden zoals het Maarts viooltje - Viola Odorata.

Verder probeerde hij de planten te ordenen d.m.v. het geslachtelijk stelsel, in het bijzonder de meeldraden en de vruchtbeginsels, waardoor het een stuk eenvoudiger werd om uit te zoeken welke plant men gevonden had. Er bestaan vele en vele geslachten met elk een eigen bloemschema, wat blijkt uit het aantal en de rangschikking van de meeldraden en stampers. De klassieke namen die reeds

bestonden (b.v. voor bomen) handhaafde hij en verder moest hij vele geslachtsnamen bedenken. Hij greep hierbij de kans om dierbare mensen uit zijn leven te eren, zoals in de namen van Arteria (zijn jonggestorven vriend en studiegenoot) en Rudbeckia (een leermeester). Ook kregen planten namen van hun vinder en een klein wild bloempje uit Lapland werd naar Linnaeus zelf vernoemd: 'Linnaea Borealis'.

Bijna 40 jaar is hij werkzaam geweest aan de universiteit van Uppsala en hij werd voor zijn bijdrage aan de wetenschap op vijftigjarige leeftijd verheven in de adelstand. Voortaan noemde hij zich Carl von Linné.

Hij stierf op 10 januari 1778 te Hammarby, waarmee een einde kwam aan het leven van een groot geleerde. Door zijn werk kan heden ten dage ieder van ons, bioloog of huisvrouw, met gebruik van een flora en een beetje inspanning de naam van dat éne, heel bijzondere bloemetje vinden.

Barbara Weller-Jenner

Bronnen:

- Donald C. Peattie: De natuur ontsloten.
- Fleur: Bloemen en planten van A tot Z.
- Marja Roscam Abbing: Rozegeur en zonneschijn.

september '96

We zijn allemaal in de tuin om met de plattegrond erbij het nieuwe terrein te bekijken. Je kunt je er nog moeilijk iets bij voorstellen. Zou het iets kunnen worden? De rosemarijn en munt doen het erg goed. Oostindische kers komt weer opnieuw op! En de maartse viooltjes bloeien. Hun klokje blijft in de war. De rozen bij de 'probleemboog' staan in knop!

De heelmeesters van de beroemde middeleeuwse medische faculteit van Salerno in Italië zeiden:

'CUR MORIATUR HOMO CUI SALVIA CERCSCIT IN HORTO':

waarom zou iemand die salie in zijn tuin heeft nog sterven.

De latijnse naam van de plant: 'Salvia officinalis' is dan ook afgeleid van het werkwoord 'salvare' wat redden betekent.

De Salie is een makkelijk te kweken heester-tje dat van oorsprong uit Zuid-Europa komt. Deze geurige plant is al een heel oud geneeskruid, door de Romeinen geroemd, gekweekt in middeleeuwse kloostertuinen, zeer gewaardeerd door de oude 'kruidenvaders'.

De Salie werkt slijm-oplossend. In vroeger dagen werd 'saliemelk' in Nederland als winteravondrank gedronken.

De Salie is koortswerend, ontsmettend, wondhelend en stimulerend. Bovendien net als een aantal verwante kruiden van de lipbloemenfamilie, kalmerend.

Kweken:

Salie kunt u als plant kopen, of uit zaad opkweken. Heeft men weinig ruimte ter beschikking, dan is het eerste het gemakkelijkst. Mensen met een tuin kunnen goed vooruit met zaad. Zaaïen in mei; als de plantjes 10 cm hoog zijn verplanten tot op 40-50 cm van elkaar.

Het eerste jaar spaarzaam plukken.

Salie in de huisapotheek:

Kruidenthee: (bij griep en of koorts)

Recept: 4 blaadjes per $\frac{1}{2}$ liter en verder nog kamille, tijm, munt, vlierbloesem, goudsbloemen, van elk een lepel en dan nog een beetje lavendel. Kokend water opgieten en alles 10 minuten laten trekken. Zoeten met honing.

Salie in de keuken:

Saliesaus:

Recept: Maak een bruine roux. Dus, boter smelten, bloem er roerend doorheen zeven, bruin laten worden. Dan: vuur laag zetten, warme bouillon erop gieten tot zich een dikke saus vormt.

Even door laten pruttelen. Tenslotte: peper en zout naar smaak toevoegen en wat verpulverd salieblad erdoor (1 theelepel p.p.).

Lekker bij gestoofd vlees (vergeet niet een scheutje madeira of rode wijn op het laatst).

Saliemelk: lekker en gezond.

Recept: Giet kokende melk in een beker op een paar gedroogde of verse saliebladeren, even laten trekken, blaadjes eruit vissen en zoeten met honing.

Saliewijn: warm en gloeiend tijdens gure winteravonden.

Recept: Rode wijn opwarmen, langzaam maar goed heet. Een takje salie, of wat gedroogde blaadjes erin laten trekken, eventueel weer zoeten met honing.

Saliethee: een geliefde drank, zelfs in China, het theeland bij uitstek.

Deze saliethee die minder opwekkend is dan gewone thee heeft er echter in ons land toe geleid dat men een slappeling 'Jan Salie' ging noemen.

Er zijn veel salievariëteiten: o.a. de gouden salie met een goudgeel bont blad, de rode salie 'Purpurascens' met een paarsrood blad met een grijze ondertoon, de bonte salie 'Tricolor' met een groen en wit blad met een tikkeltje rood.

In de vrije natuur groeien, weliswaar heel zeldzaam, nog twee wilde salie-soorten: de veldsalie en de kranssalie.

De Scharlei

(ook wel Muskaatsalie genoemd).

De latijnse naam van de Scharlei is *Salvia Sclarea* L.

Een forse maar prachtige plant die ruim een meter hoog kan worden. De bloemen zijn lila met wit en de schutbladen zijn rose-violet. Deze schutbladen die zich onder de bloemen van de Scharlei bevinden, hebben een aangename, kruidige muskaatachtige geur, vandaar de naam Muskaatsalie.

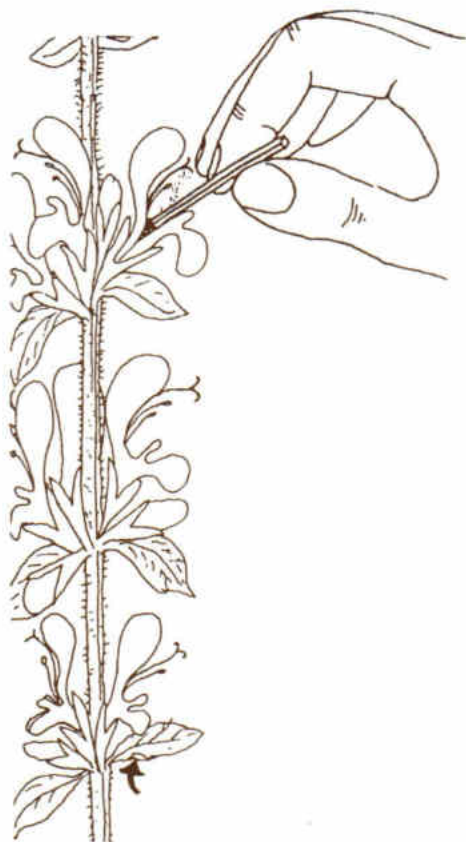
Kweken:

De Scharlei houdt van zon. Het is een tweejarige plant.

Zaaien in mei. In juli uitpoten op een bedje, 50 cm. uit elkaar (forse planten!). Een opbindstok is meestal nodig in het tweede jaar. Ze houden wel wat van humusrijk voedsel in de groei. In september van 't eerste jaar uitplanten op de plek waar u zich 't volgend jaar de mooie bloeiende Scharlei gedacht had.

Heel mooi is bij deze bloemen het speciale salie-mechanisme te zien.

Doe met een lucifer een bij of hommelt na door in de bloem te 'kruipen'. Als u zachtjes doordrukt zult u zien, dat uit de bovenlip de stamper

van de bloem tevoorschijn komt en op de rug van uw 'insect' klopt. Op de rug van een echt insect zit vaak stuifmeel, daar terechtgekomen bij het eerdere bezoek aan een Scharleibloem.

Een slim hefboom-bestuivings-mechaniek. Alle salies hebben dit mechaniek.

Paula Hullen

Bronvermelding:

— H. Woerdman en W. Overmars, tuinkruidenstrip.

oktober '96

De probleemboog is weer uit de grond gewerkt en staat nu boven op de rozen. We halen de rozen eruit en zetten ze zolang op een veilige plek.

We harken, wieden en snoeien.

Het 'nieuwe' stuk is geëgaliseerd. We zien het wel zitten.

Eten uit de berm

'Wie de natuur eet, heeft er meer eerbied voor' schreef Wina Born.

En inderdaad, als je de jonge brandneteltopjes plukt en gebruikt als groente of in de soep, of zelfs in ons streekgerecht kruudmoes, zul je het (on)kruid met meer liefde bekijken.

Want waarom noemen wij het onkruid?

Omdat het in vrijheid groeit?

Eerst wil ik wat vertellen van een bloem die echt bij 'Allegardje' hoort: het Boerenwormkruid. De bloem die in de bekende boeketten zit van het 'Daggie Old Heino'.

Ook vroeger werd dit kruid veel geplukt, gedroogd en gebruikt en er zijn veel verhalen en legenden over.

Het werd ook gewaardeerd als vervangingsmiddel voor nootmuskaat en foelie, die toen erg duur waren.

Ook werd het gebruikt om aroma te geven aan puddingen, gebak, pannenkoeken en zoetwatervis.

De smaak van de bladeren is sterk en scherp, zij worden alleen aan gerechten toegevoegd vanwege traditionele medicinale eigenschappen.

Boerenwormkruidcake:

Ingrediënten:

1 eetlepel bloemen van boerenwormkruid

2 eetlepels water

100 gram boter of margarine

135 gram suiker

2 eieren

75 gram bloem

75 gram zelfrijzend bakmeel

$\frac{3}{4}$ dl. melk

Roer de boter of margarine met de suiker tot room. Breng de 2 eetlepels water op kookhitte en giet deze over de bloemen.

Laat dit mengsel 5 minuten trekken. Zeef daarna en voeg een eetlepel van dit geurige vocht aan de boter toe. Roer er één voor één de eieren door en blijf roeren tot het een gelijkmatige luchtige massa is.

Roer dan bij gedeelten de gezeefde bloem, het gezeefde bakmeel en de melk door de

Boerenwormkruid.

Vul een beboterd bakblik met dit mengsel en laat deze geurige cake gedurende 1 à 1½ uur in de oven bij $\pm 150^{\circ}\text{C}$. gaar worden.

De cake is gaar als een breinaald die erin gestoken wordt droog blijft.

Verder staan er in onze bermen nog veel (on)kruiden die u kunt gebruiken, o.a.:

Kleefkruid (*Galium aparine*).

De jonge bladeren kunnen worden gebruikt in soepen of als groente.

Veldzuring (*Rumex acetosa*), als sla of in de soep.

Paardenbloem (*Taraxacum officinalis*).

De jonge bladeren koken als spinazie of in de soep. U kunt er ook wijn en bier van maken en van de wortels koffie.

Truus ten Berge.

Geraadpleegde boeken:

- Greet Buchner, Bloemen op het bord.
- Roger Phillips, Puur natuur op tafel.

november '96

We snoeien de kweeperen in verband met de komende verhuizing en ruimen wat op hier en daar. De maartse viooltjes bloeien maar door. Hoelang denken die eigenwijze bloempjes dat maart duurt?

Bijna 100 jaar geleden verscheen een nieuw tijdschrift 'Natuurleven' onder redactie van J.J. Hof uit Giethoorn. Onder het kopje: 'Wat ons blad wil' schreef deze heer Hof in het eerste nummer (10 oktober 1903):

Ofschoon er in den laatsten tijd dan ook vrij wat lectuur is verschenen - waaronder zeer veel dat de liefde voor natuurstudie ten zeerste aanwakkert - toch gelooven wij dat er nog een groot deel onzer medemenschen juist daarom eenigszins van verre is blijven staan, omdat bij al deze lectuur nog al een zekere mate van kennis wordt verondersteld, die helaas! nog aan zoovelen ontbreekt.

Verderop schrijft hij:

Wij zullen trachten de belangstelling in de natuur en hare verschijnselen aan te wakkeren en op te wekken.

Als lezer van 'Omheining' gunnen wij u een nostalgische blik in dit zo charmante voormalige tijdschrift 'Natuurleven'. Het was een waar allegaartje van wetenswaardigheden. Uit de vierde jaargang (1906) zijn afgedrukt het fraai verzorgde voorblad met een gedicht 'De Waterlelie' van Frederik van Eeden en een artikel over de goudsbloem, een in die tijd nog heel gewone cultuurbloem. In het artikel wordt ze zelfs een 'volksbloem' genoemd!

Annelies Naber.

De Goudsbloem

Nog altijd is de Goudsbloem (*Calendula officinalis* L.) een volksbloem. In eenvoudige dorpen, in gehuchten en bij afgelegen woningen vooral houdt men ze nog in eere en daar is bepaald bijna geen huis aan te treffen, waar men ze niet kan vinden.

Soms naast de andere bloemen in de grootere of kleinere 'bloemhof' maar zeer dikwijls uitgezaaid langs den muur. Daar vormen

zij dan in den bloeitijd een soort van bloemguirlande, die dikwijls niet onaardig staat. (Dikwijls ook wordt het gebezigd tot bestrijding van mieren). Zij geven aan het geheel zoo'n stempel van landelijke eenvoud, die men ongaarne zou missen.

Ook bij de kinderen, de eenvoudigen onder de eenvoudigen, staan de Goudsbloemen in hooge eere en met het zaad van Goudsbloemen te worden begiftigd is voor hen een schat van groote waarde.

De Goudsbloem laat zich gemakkelijk kweken. Met elke grondsoort haast is zij tevreden. Van zon houdt zij echter zeer veel. Alleen wanneer het langs de muren der boerenuizen al te droog en te zanderig is, wil zij niet best groeien, maar blijft laag en weinig vertakt. Bovendien is het opmerkelijk welk een massa zaad zij voortbrengt. In hare gemakkelijke cultuur en de groote hoeveelheid zaad ligt dan ook voornamelijk het geheim van hare algemeenheid.

NATUURLEVEN

Populair Geïllustreerd Weekblad voor Natuurwetenschappen, Tuinbouw en Bloementeel.

Er is geen balsem gelijk aan de vertroosting der natuur.

FIELDING-ORTT.
De ziel van een volk.

ONDER REDACTIE VAN
J. J. HOF te Giethoorn.

Uitgever A. HUISMAN te Meppel.

De studie der natuur is en blijft steeds een bron vol van gezonden drank, verfrisschend en lavend, sterkend en hartverheffend, waarvan het genot nooit tegenstaat.

WAGNER-HORN.
Nat. Hist.

Abonnement per kwartaal franco per post f 1.— bij vooruitbetaling Buitenland f 1.25. België f 1.15.
Men verbindt zich voor den geheelen Jaargang. Advertentiën per regel 10 cent, bij abonnement aanzienlijke korting.

3 Aug. 1906.

4^e Jaargang.

No. 44.

De Waterlelie.

*Ik heb de witte water-lelie lief,
daar die zoo blank is en zoo stil haar kroon
uitplooit in 't licht.*

*Rijzend uit donker-koelen vijvergrond,
heeft zij het licht gevonden en ontsloot
toen blij het gouden hart.*

*Nu rust zij peinzend op het watervlak
en wenscht niet meer . . .*

Uit: Van de passielooze lelie. Verzen
door Frederik van Eeden.

Uitg. W. VERSLUYS, Amsterdam.

Oorspronkelijk is de Goudsbloem inheemsch in Zuid-Europa, waar zij naar het schijnt ook reeds vroeg aangekweekt werd. Tenminste de Romeinen gaven er blijkens haar Latijnsche benaming *Calendula* (naar *Calendae* - de eerste dag van de maand) tamelijk veel acht op: de bloemen verschenen gedurende den geheelen zomer tot ver in den herfst weer, elke maand. Zoo langzamerhand zal zij zich dan zeker naar het Noorden hebben verplaatst als sierplant en zoo treffen wij haar reeds tamelijk vroeg in de tuinen van de grooten der Noordelijk gelegen volken aan en ook later in die van het algemeene volk. Juist die algemeene verspreiding tot op de afgelegenste plaatsen en hare algemeenheid in de kleinste dorpen wijst op een reeds zeer oude kultuur. In verband met hare Zuid-Europeesche afkomst is de Goudsbloem dus niet tegen den winter bestand en wie ze dan ook in den herfst uitzaait, om vroeg in den zomer reeds bloeiende planten te hebben, moet ze vorstvrij overwinteren.

Gewoonlijk echter wordt het zaad van einde Maart tot einde Mei uitgezaaid, meestal begin April. Tegen Juni kan men dan reeds de eerste bloemen verwachten. Wie de planten echter eenmaal heeft, behoeft ze heel vaak zelf geheel niet meer uit te zaaien, daar de planten zich ieder jaar weer opnieuw zelf zaaien, zelfs zoodanig dan men wel eens genoodzaakt is de planten in haar uitbreiding te beperken.

Vroeger werd de plant algemeen in de geneeskunde gebruikt. Haar soortnaam officinalis (van officina = apotheek) wijst daar reeds op. Het uitgeperste sap, dat een bittere extractiefstof (*calendulin*) bevat en bitter kruidachtig, iets zoutachtig smaakt, werd vooral bij kanker en onderlijfskwalen gebruikt.

Ook tegenwoordig wordt goudsbloemtinctuur vooral in de homeopathie wel gebruikt bij bloederige wonden. Deze tinctuur wordt uit de bloemen getrokken, het is een olieachtige stof, die men ook zelf kan verzamelen door de stukgescheurde bloemen in een fleschje te doen en vervolgens goed gekurkt eenigen tijd aan de zon bloot te stellen. Kneipp beveelt thee van goudsbloem aan als middel bij maagontsteking, als een aftreksel ervan ter genezing van booze zweren.

Men heeft van de Goudsbloem verschillende variëteiten gekweekt, waarvan dubbele en met goudgele of zwavelgele bloemen, zooals *Meteoor*, *Prins van Oranje*, *grandiflora sulphurea* enz. Het best willen ons echter de gewone ouderwetsche goudsbloemen, juist om haar eenvoud, bevallen. Door te veel kweeking zou juist het landelijke en in dit geval het poëtische verloren gaan.

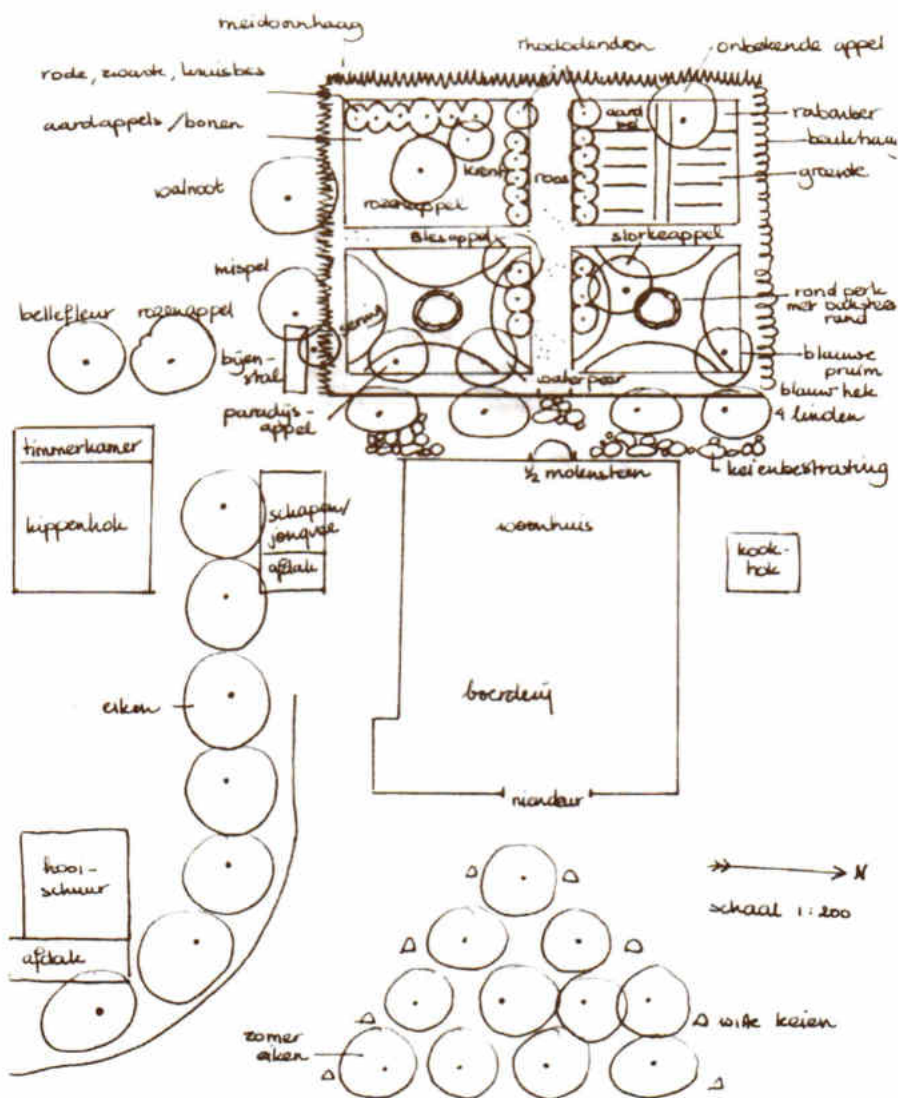
december '96

Nul graden, grijs en vochtig weer.

Meer dan blad harken is er nu niet te doen. We moeten het naambord opruimen voor de winter.

Een Twentse hof met oude appels

De tuin van mijn grootouders, zoals die op zijn mooist moet zijn geweest, ken ik alleen uit de verhalen van mijn moeder en mijn tantes. Toen ik nog eens bij hen informeerde bleek dat een van mijn tantes gelukkig nog een plattegrondje van de tuin had. Die tuin zelf is natuurlijk allang veranderd. Tussen 1925 en 1950 moet het er ongeveer zo hebben uitgezien:

De tuin, op het erf van een boerderij in de buurt van Vasse in Noordoost Twente, was op enkele onderdelen na, een typische boerderijtuin uit die streek, zoals ze voorkwamen in de eerste helft van deze eeuw.

't Erfhoalt¹

Het erf was zwaar beplant met bomen, meestal groepjes zware zomereiken, die de boerderij en de vele bijgebouwtjes (iemen-schoer, bakspieker, schoapschot enz.²) beschutting gaven. Aan de zuidwestkant was een singel aangelegd om de wind te breken. Het kaphout diende als gebruikshout. Enkele meters voor de gevel van het woondeel stonden enkele lei- of knotlinden voor de schaduw. Verder was het erf beplant met struiken, alleen of in groepjes.

'n Hof³

Het deel van het erf dat voor en naast de boerderij gelegen was had een belangrijke nutsfunctie (groente en fruit). Deze moes- en bloementuin was altijd omheind, vaak met een stekelige haag. Over het midden lag meestal het hoofdpad met daarlangs klein-fruit. Het bloemendeel lag dicht bij de gevel. Moes- en bloementuin werden van elkaar gescheiden door rabarber of zonnebloemen. Het onderhoud van de hof was vooral een taak van de boerin.

Mijn oma had in haar bloementuin violen en vergeet-me-nietjes in de kleine ronde perkjes en muurpeper als rand langs de halfronde perkjes. Verder stonden er bloemen als narcissen (tijlooz'n), een witte pioenroos, tijgerlilies (krullielies), iris (blauwe leus'n), duizend-schoon (doevnschoaln), lupines, primula's (aprilbleumkes), papaver (moankop'n), goudsbloemen (goldbloom'n), kievitseitjes, herfst-asters (weenterasters), moederkruid (hemds-kneupkes), vingerhoedskruid (vingerheui), zonnekruid en guldenroede (gold'n'règn).

Aan weerszijden van het middenpad, zowel in de bloemen- als in de moestuin, stonden roze dubbele rozen die heerlijk geurden. De rozenrij werd afgesloten door twee rododendronstruiken. Naast de tuinhaag van mei-

*Hendrika Maria
Oude Vrielink-
Boerrigter
1892-1934.*

doorn en beuk stond een blauwe sering. In de groentetuin stonden aardappelen of bonen aan de ene kant en aan de andere kant, vóór de aardbeien en rabarber, in rijen, sla, slabonen, droge bonen, erwten, prei, selde-rij, zomer- en winterwortelen, rode biet en rode en witte kool.

'n Appelhof⁴

Natuurlijk kwamen er op het erf ook fruitbomen voor. Fruit was een belangrijke bron van gezond, vitaminerijk voedsel. Er was zowel hand- als bewaarfruit en naast vroeg-waren en ook laatripende soorten geplant zodat het oogstseizoen zo lang mogelijk duurde. Men plantte in de regel hoogstambomen zodat onder het fruit nog wat (jong)vee kon weiden. Bij mijn grootouders echter stonden volgens het plattegrondje de fruitbomen en -struiken verspreid op het erf, met name in de moes- en bloementuin.

Het waren rode-, zwarte- en kruisbessenstruiken, bellefleur, 'waterpeer', paradijsappel of 'pettiesappel', 'blesappel', 'slorkeappel', 'roo-z'nappel', blauwe pruimen, walnoot, mispel (de oorspronkelijke inheemse soort) en nog een onbekende appel⁵.

Deze ouderwetse namen klonken mij als een vreemde taal in de oren. De blesappel is waarschijnlijk de Princesse Noble en de waterpeer is de Clapp's Favourite. De bellefleur is vermoedelijk de Brabantse

Bellefleur. Vaak hebben oude rassen in elke streek hun eigen naam zoals hier de slorke-appel, de rooz'nappel (beide vroegrijpe zomerappels) en de paradijsappel ('pettiesappel'), waarvan ik de officiële naam niet kon herleiden.

Oude appel- en perenrassen.

Bij boerderijen kwam van oudsher een grote variatie aan fruitrassen voor. Het rassenasortiment dat de consument nu kent is veel kleiner dan vroeger. Een aantal oudere rassen zoals Cox's Orange Pippin (1850), Schone van Boskoop (?), James Grieve (1890) en Golden Delicious (1914) heeft de ontwikkelingen in de fruitteelt wel doorstaan, maar de smaak van andere rassen, zoals het glanzende sterappeltje, de lekkere notarissappelen en de sappige Clapp's Favourite kennen slechts enkelen nog uit hun herinnering. Veel van de oudere rassen zijn tussen 1920 en 1975 uit de fruitteelt verdwenen en zijn niet of nauwelijks (meer) te koop.

Voor de meeste oude rassen zijn wel redenen voor hun verdwijnen uit de handel aan te geven. Vroeger had men over het algemeen graag een zoete, zachte appel die best klein mocht zijn. Zoete appels werden met name als groente gegeten (b.v. hete bliksem). Tegenwoordig zijn juist grote, zuurdere, harde appels gewild. Voor appelmoes werd vroeger een bepaalde combinatie van appelrassen gebruikt. Nu worden in plaats van moesappels vaak de mindere kwaliteiten van gewone appels gebruikt. Door betere bewaar technieken zijn appels gedurende een veel langere periode dan het eigenlijke appelseizoen verkrijgbaar. Hierdoor is de ruimte voor met name vroege (zomer)rassen verkleind. Sommige rassen waren niet bestand tegen de agressieve (chemische) gewasbescherming. Criteria die bij de grootschalige fruitteelt van na 1950 een rol speelden zijn: gevoeligheid voor ziekten en plagen, produc-

tiviteit, pluktijd, teeltwijze (hoogstam of struik-aanplant), houdbaarheid en smaak.

Ook op de zandgronden van Salland, Twente en de Achterhoek zijn veel boerenboomgaardjes voor eigen gebruik verdwenen. Nu treft men hooguit nog enkele oude vruchtbomen voor of naast het huis aan, vaak in verwaarloosde toestand. Door deze overgebleven fruitbomen hebben toch veel oude, zeldzame rassen kunnen overleven.

Gelukkig neemt de belangstelling voor zowel oude boerderijtuinen als oude fruitrassen toe. Voor wie verder geïnteresseerd is: in Frederiksoord in Drenthe wordt dit jaar een nationaal themapark gerealiseerd (Het Land van Weldadigheid), waarin natuurvriendelijk tuintieren en cultuurhistorie centraal staan.

Op een terrein van 8 ha, genaamd de Fruithof, heeft de Noordelijke Pomologische Vereniging meer dan 800 oude hoogstamfruitrassen aangeplant, de grootste collectie oude fruitboomrassen van Nederland.

De Fruithof wordt dit jaar al, zij het beperkt, voor publiek opengesteld.

Anjo Maijvis-Mensink

1. de erfbeplanting.
2. iemenschoe: *bijgebouwtje voor het houden van bijen*,
bakspieker: *bijgebouwtje voor het bakken van brood*,
schoapschot: *schapenstal*.
3. de tuin.
4. de appeltuin.
5. Twentse namen tussen aanhalingstekens.

Literatuur:

- B. Slatman en M. Schulte: 'Het boeren erf in N.O. Twente', in Jaarboekje 1988-1989 van de Historische Kring Vasse, Mander, Hezingen. (Vasse 1989).
- L. Idema: Verdwenen appel- en pererassen (RIVON Wageningen, 1983).
- J.M. Brand: Hoogstamvruchtbomen (Stichting LONL Utrecht, 1985).

januari '97

Te koud om iets te doen. Het vriest hard en lang. Er is zelfs een elfstedentocht.

Tuin-kabouter-beeld

*'Wie ogen heeft die ziet mij staan,
Wie oren heeft die hoort mij gaan.
Maar ben je blind en doof van geest
Dan ben ik er nog nooit geweest'*

Als eenling of in rommelige groepjes staan ze wat onwennig in de zon.

April is het en de tuin heeft zich nog niet helemaal aangekleed.

Ze heeft ze net naar buiten gebracht uit de schuur waar ze hun winterslaap hielden. Ze heeft ze even geknuffeld en toegesproken: vooruit mannekes, wakker worden. We hebben jullie weer nodig.

De honderdzoveel kabouters van Hilda zien er niet direct uit of ze staan te popelen hun vaste plaats in te gaan nemen in haar tuin. Ze kijken nogal suf en lodderig of helemaal niet. Een enkele uitslover heeft zijn bril al op en zijn boek open, zijn hengel paraat of zwaait fit met zijn schepje, maar de meesten schijnen er nog niet veel zin in te hebben.

Niets menselijks is kabouters vreemd! 't Zou kunnen dat wij daarom zo helemaal niet of juist wél gecharmeerd van ze zijn. Voor sommige mensen zijn tuinkabouters immers duidelijk 'not-done'. Die vinden het verschijnsel een gebrek aan goede smaak en zetten liever blank-borstige nymfen of artistiek verantwoorde kunststof bankstellen in hun tuin of vijvers met feestverlichting en plassende engeltjes, grotten met een heilige, of... ach, wat staat er tegenwoordig niet in de tuin?

Maar Hilda is zo dol op haar kleine bewoners - een wederzijdse toewijding zonder twijfel - dat ik graag wil weten hoe zij denkt over kabouters en tuinen, en kabouters in tuinen. We hebben een paar uiterst boeiende, sprankelende gesprekken die alle kanten op buitelen. Algauw kom ik tot de ontdekking dat ik het mezelf bepaald niet makkelijk maak: hoe krijg ik haar originele en vaak spirituele visie

duidelijk op papier? En mijn ideeën, hoe passen die er tussen?

Ik zal maar eens te rade gaan bij mijn eigen kleine kaboutertje. Met een kadootje misschien? Iets van een extra mooi slakkenhuis of een aardbei? Je weet het nooit met die kabouters. Stréken hebben ze. Soms kijken ze je behoorlijk leep aan en dan opeens weer zo alleraardigst. Wie of wat vertegenwoordigen ze, waar komen ze vandaan, wat moeten ze eigenlijk in onze tuinen? Vragen, vragen en nog eens vragen. 't Zit er dik in dat dit één van die streken is: meer vragen oproepen dan er antwoorden zijn, en maar lachen in die vuistjes!

Laten we het eerst over de tuin hebben.

Tuinen ontstonden toen de mensen een zekere 'beschaving' verworven hadden. Dat

wil zeggen toen het nomadenbestaan plaats had gemaakt voor een leven op één plek, en landbouw steeds belangrijker kon worden voor het levensonderhoud van de groep. Immers, toen pas kon men zaaien en rustig wachten op de oogst.

Het woord tuin betekent : omheinde ruimte, beschermd gebied (het Engelse town = stad, komt van hetzelfde grondwoord tuun).

De eerste persoon in de geschiedenis die een beschrijving van zijn tuin naliët, was de Egyptenaar Methen. Hij was gouverneur van het noordelijke deltadistrict, in dienst van koning Snorfoe (ca. 2600-2576 v. Chr.). Op de muren van zijn graftombe vertelt hij in hiërogliefen zijn levensverhaal. Zijn tuin was anderhalve hectare groot, aangelegd met fraaie bomen en een groot meer. Uit zijn beschrijving blijkt dat hij zijn tuin zuiver voor zijn plezier had ontworpen. In Egypte was dus al in 3000 v. Chr. een stevige tuintraditie gevestigd. De 'beschaving' begon daar dan ook ietsje eerder dan bij ons!

Een tuin in een heet land moet beschutting bieden tegen de felle zon om aangenaam te zijn voor zijn eigenaar: hoge bomen graag en koel, zoet water. Geurende bloemen werden zeer op prijs gesteld, al waren er nog niet zoveel soorten. De blauwe waterlelie stond als heilige bloem hoog op de lijst, ver boven de rode en witte waterlelie. Papavers, goudsbloem, jasmijn, riddersporen en oleander waren de meer gewone soorten, en dat was het wel zo'n beetje.

Ongetwijfeld zullen in Methens tuin ook ornamenten en beelden hebben gestaan. De beelden of afbeeldingen zullen van goden geweest zijn omdat in vroege tijden de natuur nauw omweven was met mystiek en religie - een manier om de verschijnselen te verklaren die men niet in de hand heeft.

Het was goed om de natuur in de vorm van een godheid te bedanken voor het water, de vruchtbare aarde, bomen en bloemen, kortom: voor de tuin.

De Egyptenaren gaven hun doden bloemkransen en vruchten mee op reis.

Zoveel waarde hechtte men blijkbaar toch

*Bloemen, verwerkt in een haarband;
bas-reliëf uit de 7de dynastie.*

aan 'nutteloze' bloemen. Onze eigentijdse Schotse tuinfilosoof en kunstenaar Ian H. Finlay noemt bloemen in een tuin overigens een 'aanvaardbaere eigenaardigheid'.

En deze toegewijde tuiniers van 5000 jaar geleden ontdekten dat 'het harmonisch contrast tussen organische en anorganische vormen benadrukt wordt door plaatsing van beelden tegen een welgekozen achtergrond'. Zo... dat hebben de moderne tuinarchitecten dus niet zelf bedacht!

Nog een oud nieuwtje: bomen werden verpersoonlijkt en kregen grote symbolische waarde, bijv. bemiddelaar tussen geliefden. Zulke bomen zijn er tot op heden nog door ons hele land te vinden. Met deze kleine reis door de tijd wil ik laten zien dat beelden en tuinen haast per definitie bij elkaar horen. En wie bepaalt wat mooi is? Ik toch zeker. Ja, ook de Chinezen hadden tuinen en de Perzen, de Babyloniërs konden zelfs de Hangende Tuinen bewonderen die golden als één van de zeven wereldwonderen.

Zoveel prachtige siertuinen door de eeuwen heen en ze hadden alle één gemeenschappelijke grondgedachte. Hilda zegt: 'Een tuin is een verlangen. Het eeuwige verlangen naar het verloren paradijs, een ideaal'.

Finlay vertaalt dat verlangen in zijn stelling: 'een tuin is altijd voor volgend jaar'. Een recht-gearde tuinier zal onmiddellijk weten wat hij bedoelt!

Misschien wil iedereen in zijn tuin, van welke afmeting dan ook, z'n eigen paradijsje scheppen. Een klein beetje god zijn, want we willen wel de baas blijven over de ons toegemeten Hof van Eden, waar of niet. We knippen en poten, wieden en binden. We snoeien dieren uit buxus, wringen hazelaars in kronkels en laten rozenboompjes treuren. We verjagen wat we onkruid noemen, maaien het gras rigoureus de kop af en meteen maar alles wat zich boven het maaiveld durft te verheffen en zo zijn wij de Baas.

Denken we. Want er is toevallig voor een tuin van de goede soort wel ietsje meer nodig dan schaar, schop en schop.

Kabouters? Jazeker!

Hilda heeft een heel mooie tuin en het stikt er van de kabouters. Overal kom je ze tegen. Ze hebben er, niet zonder reden, hun eigen plaats, zoals we zullen vernemen.

Na hun winterslaap - want ze hebben ook hun rust nodig, houdt daar vooral rekening mee als een kabouter zijn weg naar uw tuin heeft gevonden - worden ze door hun gastvrouw naar hun vaste plek gebracht.

'Alles in de natuur heeft immers zijn vaste plaats', zegt ze, 'dus kabouters hechten zich als echte aardwezens aan hun grond. Ze staan opgesteld in elkaars gezelschap, zodat ze elkaar hulp en steun kunnen verlenen'.

Achter in haar tuin is het zgn. Woeste, Wilde Gebied. Daar begint hun tocht. Via een smalle brug over het Diepe Water glippen ze door de Enge Poort, begroeid met stekelige stengels die naar ze grijpen. Dan langs het Gevaarlijke Gazon vol onbetrouwbare mensenzaken. Voorop rijdt onverschrokken kapitein Bolder-op-Big en moedigt zijn groepje aan hem te volgen. (Ik zie een kabouter die zijn zeer oude, enigszins gehavende familieleden op een kruiwagentje meezeult). Hun smalle pad gaat vervolgens langs een Boze Heks aan de ene

Kapitein Bolder-op-Big.

kant en een Gemene Trol aan de andere kant, die hen de toegang tot de volgende poort proberen te ontzeggen. Maar Bolder-op-Big gebaart: zet door! houd moed! en zo nemen ze de laatste hindernis. Binnen de poort wenkt de Priester-koning. Met open armen begroet hij hen. Een kabouter-fanfarekorps verwelkomt de vermoeide stoet in het land van de Gelukkige Kabouters. Hier zijn veilige huisjes met bloemen voor de deur. Er is een bron met levenswater en de tovermolen maalt werkelijk meel uit steen. Na alle beproevingen mogen ze hier gelukkig zijn.

Volgens Hilda is dat één van hun taken: een voorbeeld zijn voor de mensen. Geluk vinden ondanks geestelijke of lichamelijke hinder-nissen.

In de tuin zijn ook kabouters die bang zijn om verder te kijken dan hun neusjes lang zijn. Zij staren de vertrekkers bevreemd en vol onbegrip na: wat moet dat nou, al dat gedoe, ik zit hier best, bekijk het maar.

Terwijl ze zo zit te vertellen krijgt Hilda's stem de cadans van de geboren verhalen-vertelster. Ik raak volledig in haar ban en geloof onvoorwaardelijk in haar kleine tuinvolkje.

Zo is het en niet anders. In elk geval in háár tuin, waar Jeroen, Janus, Flip, Klaas, Joris en alle anderen elk jaar weer kapitein Bolder-op-Big volgen op hun moeizame tocht naar het geluk.

Wanneer we in onze tuinen een vage afspiegeling van het paradijs mogen zien, dan is haar tuin toch zeker een paradijs voor kabouters!

Waar komen ze nu eigenlijk vandaan, die vreemde kleine mannetjes?

Ze zien er dikwijls wat oudachtig uit, lijken niet al te snugger, ze hebben vaak enig gereedschap in hun knuistjes en altijd een nogal dwaas puntmutsje op.

Ze zijn een verschijnsel uit de noordelijke landen. Je vindt ze in Scandinavië, Engeland, Ierland, Duitsland en bij ons.

Van oorsprong zijn het aardmannetjes, of aardgeesten, zo men wil.

Maar er is wel enig verschil tussen kabouters en aardmannen. De eersten, waar het ons om gaat, waren meestal aan een bepaald huis gebonden. Zij stammen vermoedelijk in directe lijn af van de goede geesten die in voorchristelijke tijden huis en haard beschermden. Daarom werden (en worden) ze door de mensen voorkomend behandeld. Ze konden immers helpen met de oogst, ziekten genezen en vrede en voorspoed brengen bij de gezinnen waar ze zich thuis voelden.

Uit dankbaarheid zette de boerin 's avonds een bordje pap of melk voor ze neer. En laat dat nou altijd leeg zijn de volgende ochtend!

We kennen kabouters en dwergen natuurlijk uit talloze sprookjes. Sneeuwwitje woonde bij maar liefst zeven van die kereltjes! Haar dwergen werkten overdag onder de grond. Ze bewaakten en bewerkten de schatten van de aarde. Bij die schatten moet je denken aan erts en edelstenen, maar ook aan vruchtbaarheid. Dwergen hebben altijd al de naam

gehad goede smeden te zijn. Zij smeedden bijvoorbeeld de Hamer van de dondergod Thor, die ze natuurlijk allerlei toverkracht meegaven. Voor donder en bliksem zorgde die hamer, vijanden werden er mee gedood en huwelijken gesmeed (tot voor kort kon je je in Gretna Green in Schotland door de Smid laten trouwen).

Hoewel verwant, zijn dwergen - de echte aardmannen - toch weer een volk apart, en lang niet altijd aardig voor ons.

Kijk, kabouters hebben wel hun plagerijtjes, maar angst hoeft je niet voor ze te hebben.

Voor dwergen hebben mensen zonder meer groot ontzag en ook een beetje vrees.

In sprookjes gaat het om oerwaarden, die in deze vertelvorm werden overgedragen van moeder op dochter. Daarom hebben sprookjes altijd een boodschap, een moraal.

Volgens Hilda zijn in deze verhalen de kabouters evenals feeën, elven, sprekende bomen e.d. een soort intermediair of bemiddelaars tussen de mensen en de krachten (=energie) van de Aarde.

In onze tegenwoordige tijd, die een overgang vormt tussen het tijdperk van de vissen (technologie, intellect, koele berekening) naar Aquarius (intuïtie, spiritualiteit, evenwicht) blijken de kabouters plotseling erg in opmars te zijn.

Hilda ziet hierin meer dan louter een modeverschijnsel. Ze denkt dat de mensen zich nu meer dan ooit bewust worden van de roofofbouw die ze op de schatten van de aarde hebben gepleegd en iets terug willen doen. Vandaar de glorieuze terugkomst van kabouters en aanverwante geesten. Denk maar aan het succes van de boeken van Tolkien (de Hobbit e.a.) en de kabouterboeken van Rien Poortvliet.

Zelfs prinsessen spreken weer met bomen en vissen... als dat geen sprookje is... en op de televisie durven professoren en leraren er voor uit te komen dat ze kabouters gezien hebben, met eigen ogen!

Volgens Hilda willen kabouters ons wederom

bewust maken van de enorme, vooral ook geestelijke krachten en energieën die de aarde ons te bieden heeft. Als we ze maar kunnen en willen herkennen.

We zien allemaal de aardse warmte en overvloed, maar wij nemen méér dan we geven.

Hilda weet dat die kleine luitjes deze materiële en spirituele kracht vertegenwoordigen. Daarom staan ze dan ook klaar met hun schep en kruiwagen: om die schatten voor ons naar boven te halen. Daarom staan ze met hengel en emmer bij de vijver: om ons te wijzen op het levensbelang van water. En ja, daarom zijn ze niet fraai van uiterlijk en slank van postuur: het zijn nijvere werkers in de grond en intussen niet te beroerd om ons een lachspiegel voor te houden.

Zo zit dat dus.

Om nog eens op het puntmutsje terug te komen: 't schijnt dat het aardvolkje vroeger gehuld ging in ruime mantels, die ze helemaal om zich heen wikkelden. Van top tot teen zaten ze erin en werden zo onzichtbaar. Dit was de zgn. tornkap. Vandaar.

In 'deftige' tuinen bevinden zich in plaats van kabouters wel antieke of minder antieke beelden van bijv. godinnen, zoals Flora, Ceres, Diana of Proserpina. Ga maar kijken bij Het Nijenhuis. Maar deze chique dames zijn niet meer of minder dan oude, voorchristelijke aardgodinnen die voor vruchtbaarheid zorgden. Hetzelfde principe in een exotisch jasje, want zij stammen uit de Griekse mythologie en zijn via de Romeinen bij ons terecht gekomen. Wat van ver komt is dikwijls mooier, toch?

Ach, wat zullen we nog twisten over 'goede' smaak. Tuinen behoeven ornamenten vanwege het contrast. Om iets onvergankelijk te zetten tegenover al dat bloeien en vergaan,

zoals we al eerder zagen. Wat mij betreft zijn er ergere dingen te bedenken dan een tuinkabouter, en de honderd-en-één kabouters van Hilda reiken vër over betwistbare smaak heen. Zij zijn veel meer dan versiering: zij bieden wijsheid en plezier, ze verbinden aarde en hemel, ze leren ons nadenken over de groeikracht van een grassprietje dwars door het asfalt heen, over begin en einde en het leven er tussenin.

Wijze mannetjes. Wijze vrouw die het heeft begrepen.

Ik ben haar van harte dankbaar dat ze mij en nu ook u, een blik heeft gegund achter de gewone wereld. Beoordeel de niet altijd even smaakvol uitgevoerde tuinkabouter dus vooral niet alleen op zijn uiterlijk! U weet nu wel beter. Het lijkt me aan het eind van dit verhaal volkomen logisch en beleefd om aan één van Hilda's kabouters het laatste woord te geven:

*Soms zie ik zo de mensen aan,
Dan ben ik met hun lot begaan,
Ze snappen niets van de natuur,
Maken elkaar het leven zuur,
Zij denken nog met hun verstand
En zien dus slechts de buitenkant*

PS: Hilda en haar kabouters wonen gewoon in Heino.

Arja Albrecht

Geraadpleegde literatuur:

- F.R. Cowell. Het rijk van de tuin, van Achnatons hof tot Sis-singhurst.
- Martin Koomen. Het koninkrijk van de nacht. Geschiedenis van heksen en demonen.
- M.C. Blöte-Obbes. Boom en struik in bos en veld.
- M. Roscam Abbing. Rozegeur en Zonneschijn.

februari '97

Er is even niets meer te doen dan wat opruimen. We maken plannen voor de verhuizing naar het nieuwe terrein.

Het soepje van Jacob

Kruiden in de bijbel.

Bij ons thuis werd aan tafel twee keer per dag uit de bijbel voorgelezen. Na de warme middagmaaltijd las mijn vader uit de 'gewone' bijbel en na het avondeten vertelde mijn moeder uit de kinderbijbel. Mijn zusjes en ik hebben nog steeds veel goede herinneringen aan de meeslepende voordracht van mijn moeder en de toewijding waarmee mijn vader een stel ongeduldige en giebelende tienermeiden trachtte te boeien. Ons favoriete verhaal was de doortocht van Mozes met het volk Israël door de Rode Zee. De dramatische afloop, de valse farao die met al zijn arme soldaten jammerlijk moest verdrinken, vonden we uiterst bevredigend. Op de tweede plaats kwam het verhaal van Jacob, die Ezau zijn 'eerstgeboorterecht' aftroggelden met een bordje linzensoep. Mijn jongere zus en ik zaten elkaar dan gemeen aan te loeren in de trant van: 'dat zou je mij niet moeten flikken' en 'ik zou ook nooit zo stom zijn om daarin te trappen'. We hebben ons altijd afgevraagd wat er nu in dat bordje linzensoep gezeten kan hebben, dat er zo smakelijk rood deed uitzien en zo onweerstaanbaar liet geuren, dat die arme Ezau wel moest roepen: 'Laat me toch slurpen van dat 'rode' daar!' Waarschijnlijk wist Jacob precies welke kruiden hij moest gebruiken...

Het valt niet mee om na te gaan wat Jacob gebruikt zou kunnen hebben. In de bijbel worden 110 namen van planten en bomen genoemd. Om precies te kunnen zeggen wat voor planten ermee worden bedoeld, zou je een gedegen studie moeten hebben gemaakt van het Grieks, Latijn, Aramees, Arabisch, Hebreeuws en ga zo maar door. De bijbel is immers samengesteld uit een groot aantal geschriften in verschillende talen. Sommige planten komen er wel honderd keer in voor, andere veel minder vaak, hoewel dit niets zegt over het belang of het nut ervan. Sommige namen van planten, vooral van bloemen en

Knoflook.

vruchten werden voornamelijk gebruikt als symbolische omschrijving. Ook het gebruik van één enkele plantennaam om een hele groep van gewassen aan te duiden is nogal verwarrend, het woord 'hatzir' betekende bijvoorbeeld, in de tijd dat de Israëlieten nog door de Sinaï zwierven, 'prei of look', maar later ging het ook 'gras of kruid' betekenen en werd het een zinnebeeld van vergankelijkheid ('*Gelijk het gras is ons kortstondig leven*'). In bijbelse tijden was Israël een echt vee-teeltland en het is dat nog heel lang gebleven. In de bergachtige streken kwamen vele soorten gras voor en ook de wilde kruiden, die daartussen groeiden, dienden als voedsel voor vee en mens. In de oorspronkelijke

vertaling van de bijbel komen verschillende woorden voor, die allemaal slaan op kruiden en/of grassen. Keukenkruiden kwamen maar weinig voor in tuinen, de schaarse vruchtbare grond gebruikte men liever voor meer 'nuttige' gewassen en de kruiden werden in het wild verzameld. Een heel aparte categorie wordt gevormd door de 'bittere kruiden'. Meer een verzamelnaam dan een term voor een bepaalde soort. In de joodse traditie zijn ze het zinnebeeld van de 'bittere slavenarbeid' in het land Egypte geworden en ze worden bij de viering van het paasmaal nog altijd gegeten.

Het lijkt me aardig om eens te kijken welke van de in de bijbel genoemde kruiden ook in ons **Allegaardje** zijn te vinden.

1. *Bieslook en knoflook* (beide zijn allium-soorten). In Numeri 11.5 is een jammerklacht te vinden van de Israëlieten, die verlangen naar de prei, de uien en de knoflook die ze in Egypte aten, terwijl ze in de woestijn bijna verhongeren. Het lijkt me heel waarschijnlijk, dat deze soorten ook in het land Israël voorkwamen en dus zal Jacob heus wel een teentje knoflook in zijn soepje gedaan hebben.
2. *Alsem (artemisia)*. Verschillende profeten (o.a. Jeremia en Amos) gebruiken dit kruid als zinnebeeld voor het bittere lot dat het volk Israël zal treffen. Dit grijze lage struikje behoort tot de 'bittere kruiden' en werd in de vorige eeuw veel gebruikt bij de bereiding van absint, een soort 'vuurwater', dat vele Franse kunstenaars te gronde heeft gericht. In 'Allegaardje' hebben we een soort die sterk naar citroenen geurt, citroenkruid dus.
3. *Dille en munt*. In Mattheus 23.23 staat een tirade tegen de Schriftgeleerden en Farizeeërs, die zo getrouw het tiende deel van de dille, de munt en komijn afdragen (wat natuurlijk nooit veel geweest kan zijn), maar de zwaardere voorschriften niet in praktijk brachten. Met munt wordt waarschijnlijk de *mentha longifolia* bedoeld, de hertsment. In onze tuin groeien andere soorten, w.o. de 'broene berend' die thuis hoort in de kruudmoes. Dille is een scherm-

bloemig kruid met gele bloempjes, dat je soms ook in het wild kunt vinden. Het heeft veelzijdig nut, het zaad wordt gebruikt als smaakmaker en als middel tegen darmkwaaltjes.

4. *Hysop*. Het woord hysop is afgeleid van 'esov', dat in de bijbel slaat op een bosje planten dat als een soort kwast werd gebruikt om iets te sprenkelen, vooral bloed. In Exodus 12.21-22 staat het verhaal van Mozes, die met een bosje hysop bloed aan de deurposten van de Israëlieten moest strijken om hen te vrijwaren van de straf die de Egyptenaren zou treffen. Hysop werd altijd bij reinigingsceremoniën gebruikt en men geloofde zelfs dat de plant de macht had iemands geest te zuiveren. Er zijn twee soorten hysop: de echte (*hysopus officinalis*) en de Syrische (*origanum suriacum*).
5. *Ruit (ruta)*. Ook in Lucas vinden we een vermaning gericht aan de Farizeeërs, die zo letterlijk leefden naar alle voorschriften, dat zij zelfs het tiende deel van de ruit afdroegen, maar het kennelijk verder niet zo nauw namen. Ruit is een lage heester met gele bloemen en grijsgroen blad, dat sterk geurt. Het bevat een etherische olie, die als geneesmiddel in verschillende huismiddeltjes wordt gebruikt. In onze tuin is de ruit berucht, verschillende mensen zijn er allergisch voor.
6. *Koriander (Coriandrum sativum)*. Dit kruid wordt genoemd in het boek Exodus, wanneer het volk Israël het legendarische hemelbrood Manna vindt. Dit waren witte korreltjes, die eruit zagen als korianderzaad en smaakten als honingkoeken. Koriander is een eenjarige plant met witte schermbloemen. Ooit werd het algemeen verbouwd als keukenkruid, ook in Nederland. Nu worden de bladeren nog wel gebruikt om sausen en soepen, balkenbrij en kerriegerechten mee op smaak te brengen. Het heeft ook enige geneeskrachtige werking.

Hoewel er in de bijbel nog veel meer kruiden worden genoemd, o.a. zwarte mosterd en komijn, zijn dit voor zover ik weet de enige kruiden die ook in ons 'Allegaardje' staan.

Geneeskrachtige kruiden worden nergens in de bijbel met name genoemd. Toch bestonden er tal van plantaardige geneesmiddelen voor allerlei kwalen. Het is opvallend dat de bijbel nooit bezweringen of magische methoden geeft om kwalen te genezen en dat terwijl er zulke praktijken in die tijd toch wijd en zijd werden toegepast.

Kruiden, die gebruikt werden om hun conserverende, geurende en balsemende eigenschappen komen ruim aan bod in de bijbel. Ik denk, dat een lekker luchtje zeker wel gewaardeerd werd als manlief de hele dag tussen de schapen en geiten had gezeten.

Kostbare reukwerken en zalfoliën werden ook gebruikt bij godsdienstige rituelen, plechtige zalvingen, reinigingen en balsemingen. Met name het Hooglied staat vol prachtige poëzie, die als het ware druipet van de wierook en mirre.

Misschien een onderwerp voor een volgende keer.

Maar nu het rode soepje van Jacob: mijn eigen linzensoep wordt nooit rood, tenzij ik er tomaten(puree) aan toevoeg. Dit blijft dus een beetje raadselachtig, want ook rode linzen worden bruinachtig als je ze kookt. Uiteraard zullen er wel uien, een preitje en flink wat knoflook in gezeten hebben en wellicht wat schapen- of geitenvlees. Wat kruiden betreft: koriander lijkt me niet gek, dille zou ik niet kiezen, maar wel laurier die ook in de bijbel wordt genoemd, maar niet in onze tuin staat. Het wordt niet vermeld, maar ik kan me haast niet voorstellen, dat er nergens een bosje tijm te vinden zou zijn, want dat is de finishing touch voor de geur!

Voilà, een heerlijk geurende soep, waar niemand meer zijn eerstgeboorterecht voor hoeft te verkwanselen.

Marieke Baarsma.

Bronnen:

- M. Zohary: Plants of the bible, Cambridge University Press.
- N.M. Uyldert: De taal der kruiden, Strengholtz boeken, Naarden.

Voor degenen die het eens willen proberen volgt hier het recept van een linzensoep, dat veel ingrediënten gemeen moet hebben met dat van Jacob:

Voor 5 tot 6 personen:

500 gram linzen
1 dl. olijfolie
2 l. water
2 bouillontabletten
1 blik gepelde tomaten, ongeveer 400 gr.
3 tenen knoflook
1 gesnipperde ui
1 theelepel gedroogde tijm
1 laurierblad
schoongeboende schil van 1 sinaasappel
3 tomaten

Was de linzen (kijk uit voor steentjes) en laat ze in het water, samen met alle andere ingrediënten behalve de verse tomaten, ongeveer een uur zachtjes koken.

Een hogedrukpan bekort de kooktijd aanzienlijk!

Verwijder het laurierblad, de sinaasappelschil en de tenen knoflook. Pureer de soep met een staafmixer en breng ze weer aan de kook. Voeg de ontvelde, in stukjes gesneden verse tomaten toe en proef zo of er zout en peper bij moeten. Serveren met knapperig Turks brood.

maart '97

Afbraak en treurnis. Onze mooie 10 jaar oude buxushagen zijn gesloopt. 't Ziet er allemaal vreselijk uit! Hopelijk kunnen we gauw verhuizen. De aanleg is bijna klaar gelukkig.

Plantaardig verven

Een kort historisch overzicht van het plantaardig verven van wol en zijde en een beknopte beschrijving van het verven.

Plantaardig verven wil zeggen: het verven met planten of delen van planten zoals schors, basten, bladeren, knoppen, vruchten, wortels en lichenen (korstmossen).

In het algemeen kan gezegd worden dat elke plant kleurstof bevat.

Men kan deze verfstoffen verkrijgen door:

- a. zelf planten te kweken;
- b. ze te verzamelen in de natuur; graag met mate;
- c. ze te kopen in gedroogde vorm bij drogist of reformhuis.

Iets over de historie van het verven.

Het verven met planten is ongetwijfeld één van de oudste menselijke handwerken.

Reeds 2500 jaar v. Chr. werd de ververij voor zijde in China beoefend.

Uit het jaar 22 v. Chr. zijn stenen tafels bewaard gebleven met gegevens betreffende weefsel, patronen en maker. Deze stenen uit Ur zijn gemaakt door hogepriesters en in het Britisch Museum te bewonderen.

Uit het bronzen en stenen tijdperk (± 1700-700 v. Chr.) zijn toepassingen van wol en linnen bekend. Goede vondsten in graven met eikenhouten kisten hebben ons laten zien hoe mannen en vrouwen eruit zagen in het dagelijks leven. Hun kleren waren van geweven wol. De man droeg een lange kiel i.p.v. een broek en over zijn schouders een brede geplooid mantel. De vrouw droeg een lange rok of een kort rokje van gevlochten draden en een jak.

Uit 1600 v. Chr. dateren de eerste aanwijzingen dat er op Kreta purper geverfd werd. De koninklijke kleurstof purper voor wol en zijde werd uit slakken gehaald. 'Purper' had in de oudheid dezelfde betekenis als goud en purper geverfde stoffen waren vanzelfsprekend duur.

Purper betekende in de oude kleursymboliek *Macht, Waarde en Verdienste*. Volgens de schrijver van het boek 'Farbige Textilien, nicht für reiche Leute' zouden 8000 slakken gedood moeten worden voor 1 gram van de felbegeerde kleurstof.

Via Klein-Azië bereikte de ververijkunst Europa.

Tijdens de volksverhuizing in Europa (300-500 n. Chr.) ging de kennis van de ververij bijna geheel verloren. Slechts in enkele kloosters bleef iets van de oude vaardigheid bewaard. Daarna kwam deze kennis opnieuw uit het oosten door de Arabieren, via Spanje als eerste weg, verder via handelssteden aan de Middellandse Zee, weer in Europa.

In Vlaanderen en Nederland beleefde de textielindustrie en daarmee ook de ververij haar bloei rond 1200 n. Chr.

In de Middeleeuwen stond het ambacht verven in hoog aanzien. Textielverven is tot de 16e eeuw een hoogst geheimzinnige bezigheid geweest. In 1548 werd het eerste complete handboek gedrukt in Venetië.

Over het algemeen kan men zeggen dat de oude recepten en boeken over de ververij niet voor vaklieden geschreven zijn, maar meer voor de nijvere huisvrouw. De ververs hadden er geen belang bij hun recepten wereldkundig te maken.

In de 17e eeuw maakt men kennis met de fraaie textielprodukten uit Voor-Indië, die door de Oostindische Compagnie werden aangevoerd. In 1679 krijgt Amsterdam zijn eerste textieldrukkerij. In die tijd had je ongeveer 20 verfstoffen, o.a. indigo, meekrap, cochenille (verkregen uit een schildluissoort), saffraan (bloemstempel van crocussen), wouw, geelwortel, wede, drinatto (kleine tropische boom) en blauwkeret (boom uit tropisch Amerika).

Wat komt er kijken bij het verven van wol.

Naast planten, chemicaliën en attributen heeft men natuurlijk wol nodig. De kwaliteit van de verving hangt af van de kwaliteit van

Meekrap (*rubia tinctorum*) walstro (*galium boreale*, *galium mollugo*, *galium verum*).

de wol. De wol moet elastisch en zacht zijn. Wanneer de wol voor het scheren aan het schaap gewassen is bespaart men veel werk en behoudt de wol zijn vetgehalte. Zoniet, dan kan men de wol het beste na het spinnen wassen.

Uitgaande van het gewicht van droge wol kan men bepalen hoeveel planten en chemicaliën men nodig heeft. Men gebruikt hoofdzakelijk de zaden, vruchten, kiemen, schors, wortel, vruchtenbasten, bloesem en blad.

Bladeren verzamelt men het beste als ze vol-groeid zijn in de zomer of begin van de herfst. Kruiden net voor de bloei. Wortels bij voorkeur in het voorjaar en schorsen in december en januari wanneer de boom in rust is.

Verder zijn er beitskleurstoffen nodig. Deze hechten zich tijdens het kookproces aan de vezels met behulp van chemicaliën. Sommige plantenkleurstoffen hechten zich direct aan de vezels, b.v. die van notenbolsters en gal-appels. De voorbereiding van textiel d.m.v. chemicaliën waardoor de kleurstof zich beter op de vezel hecht, wordt beitsen genoemd. Aluin is het meest gebruikte en oudste beitsmiddel. Oxaalzuur is te gebruiken in de roodververij en ijzersulfiet voor de aard-kleuren.

De meeste chemicaliën zijn te verkrijgen bij een apotheek. Wat betreft de attributen voor het verven zijn in ieder geval een paar grote, liefst roestvrijstalen, pannen nodig. Voor 200

Voorstelling van Vlaamse vever in de verfkeuken uit 'Liber Natura Rerum', een boek over het bezig zijn met de dingen. Het werd in 1482 in Brugge geschreven, vermoedelijk voor koning Edward IV.

gram droge wol is al een pan van 10 liter nodig. Een weegschaal voor het wegen van de wol en de planten en een brievenweegschaal voor de chemicaliën.

Verder dient men houten roerlepels, een woltang, een vijzel, een maatbeker en natuurlijk een warmtebron te hebben.

En niet te vergeten ruimte en tijd.

Tot slot nog enkele plantennamen en hun kleurstoffen.

Geelververs:

duizendknoop, heidekruid, boerenwormkruid, berkenbladeren, kervel en wouw.

Roodververs:

walstro, onze-lieve-vrouwebedstro, meekrab, orchil (een mossoort).

Blauwververs:

wede, liguster, indigo, bessen van vlier en bosbes (niet kleurecht).

Zwartververs:

een combinatie van rood met blauw geeft zwart.

Enkele planten geven diep grijs, (met elzenschors werd vroeger armenzwart geleverd).

Bruinververs:

korstmossen, verse walnootschillen, wortels, verschillende schorsen

De overige kleuren kunnen uit bovengenoemde kleuren worden samengesteld.

Met zelf wol verven zijn heel verrassende en fantastische resultaten te bereiken, maar het is zeer zeker een tijdrovende bezigheid.

Sonja Nijhof

Lectuur:

- Iet van de Vrande: 'Groot plantaardig verboek'.
- Frans Smeets: 'Over wol en plantaardig verven'.
- Enkele privéstencils.

1, 2, 3 april '97

Alles overgebracht met kruiwagens e.d. Keihard gewerkt met z'n allen! We krijgen gieters en water van onze nieuwe burens. Aardige mensen.

7 april '97

Bomen en bogen overgezet met hulp van de mensen van de gemeente.

Rozen gepoot. Iedereen is tevreden met hoe het er nu uitziet. Wat een werk is het en wat moeten we veel nieuwe planten aanschaffen. Deze nieuwe tuin is zo veel groter.

Sprekende foto's (36)

Hermannes Horselenberg
1885-1979.

Op 4 oktober 1909 komt **Hermannes (Mans) Horselenberg** vanuit Wijhe naar Heino. Hij is timmerman van beroep en vindt werk bij H.G. van der Vegte aan de Dorpsstraat. Niet voor lang, want op 1 mei 1910 wordt hij timmerman bij Hoppen en ruim twee jaar later op 13 september 1912 bij Laanbroek.

In deze periode leert hij zijn vrouw Gerrigje van der Vegte kennen, die met haar ouders aan de Dorpsstraat woont op nummer 99 (zie sprekende foto's 19 in 'Omheining' van maart 1992). Ze trouwen te Heino op 2 juli 1914, wonen eerst in de kamer bij Lindeboom (nu Fleurissant), daarna bij haar ouders en vervolgens in het diakoniehuis Het 'Olde Ambacht', dat stond aan de Dorpsstraat, waar nu de Munnikenhof begint.

Kleinzoon Herman Horselenberg, wonende aan de Kappeweg 40 in Wijhe heeft al veel onderzoek gedaan naar de geschiedenis van de familie Horselenberg. Hij gaat terug tot ongeveer 1730. De familie woonde toen al op 'De Horselenberg', een boerderij die nog aanwezig is in de buurtschap Wijnvoorden, gelegen even ten noorden van Wijhe aan de pa-

rallelweg onder langs de IJsseldijk. Het boeren-erf zelf wordt al rond 1300 genoemd met als naam 'De Horsteberge'.

Over de jeugd van zijn grootvader weet hij het volgende te vertellen.

Mans Horselenberg is het eerste kind uit het huwelijk van Egbert Horselenberg en Egberdina van Dijk, daarna zien drie dochters het levenslicht, namelijk Janna, Gerritje en Klasina en als laatste wordt Egbert geboren, die helaas na enkele maanden overlijdt. Moeder Egberdina van Dijk overlijdt vervolgens drie maanden later en met deze tragische gebeurtenissen valt het gezin geheel uit elkaar. Mans gaat naar een pleeggezin in Heerde. Van de drie meisjes overlijdt Janna op 16 mei 1897. Gerritje en Klasina worden op 23 december 1897 opgenomen als pleegkinderen bij de familie A.J. Zwerus in Wijhe en Mans, die naar Wijhe terugkomt, komt op diezelfde datum in het gezin van A. Broekhuis op de Leugenshorst te Wijhe. Een dochter van de familie Broekhuis trouwt met Jan Willem Dennebos, die later een timmerwerkplaats aan de Hogeweg heeft. Waarschijnlijk door deze relatie begint Mans Horselenberg zijn timmermans-carrière bij Dennebos aan de Hogeweg.

In de periode, dat Mans als pleegkind bij de familie Broekhuis woont, is hij leerling van de school op de Elshof. Herman Horselenberg vindt het een historisch feit, dat een eeuw later zijn zonen Wouter en Bas, achterkleinderen van Mans, ook de school op de Elshof bezoeken.

Terug naar de Heinose periode van Mans Horselenberg.

Als timmerman werkt hij bij diverse bazen. Ten tijde van zijn huwelijk bij Jacobs en Hoppen in Heino, daarna bij Brinkhof en Journee in Lierderholthuis.

Uit zijn huwelijk met Gerrigje van der Vegte worden twee kinderen geboren, Geerhard Egbertus en Egberdina Gerrigje. Egberdina

G. Horselenberg en zijn vrouw G. Nijland.

Gerrigje trouwt met Dirk Bieleman en verhuist na het overlijden van haar man naar de De Wredestraat, waar ze thans nog woont. Geerhard Egbertus trouwt met Gerritdina Nijland. Hij is jarenlang tuinman op 'Het Rosendaal'. Na zijn pensionering vertrekt hij naar een woning aan de Vogelzang. Hij woont daar thans nog met zijn echtgenote.

Een fragment-genealogie van de ouders van Mans Horselenberg ziet er als volgt uit:

Egbert Horselenberg

Geboren: Wijhe, 19 april 1855.

Overleden: Wijhe, 13 mei 1912.

Zoon van: Hermannus Horselenberg en Garregien Elsman.

Kleinzoon van: Engbert Harms Horselenberg en Wibbegien Nijenkamp.

Beroep: arbeider.

Huwelijk: te Olst met Egberdina van Dijk, geboren 1 juni 1857, overleden Wijhe, 17 april 1895.

Kinderen:

1. **Hermannes**, geboren Wijhe, 21 september 1885, overleden Heino, 7 februari 1979.
2. Janna, geboren Wijhe, 16 november 1886, overleden Wijhe 16 mei 1897.
3. Gerritje, geboren Wijhe, 24 augustus 1889, woonde later in Zwolle.
4. Klasina, geboren Wijhe, 25 november 1891, woonde later in Zutphen.
5. Egbert, geboren Wijhe, 31 januari 1895, overleden Wijhe, 9 juli 1895.

Over **Mans Horselenberg** is er nog een krantenknipsel in het archief van de vereniging. De tekst hiervan luidt:

Vergezeld van zijn kleindochter heeft de in Heino en omgeving bekende Mans Horselenberg uit Heino de luchtdoop ondergaan als cadeau voor zijn 89ste verjaardag. Hij had al verscheidene malen te kennen gegeven dat hij best eens een vliegreisje zou willen maken, vandaar dat de familie hem een luchtreisje boven Teuge en Apeldoorn aanbood.

Mans Horselenberg overlijdt op 7 februari 1979 te Heino. Zijn vrouw Gerrigje van der Vegte vijf jaar eerder op 1 februari 1974 te Zwolle.

J.K. Pruim-Reinders.

Geraadpleegde bronnen:

- Familiegegevens Horselenberg van H.E. Horselenberg, Kappeweg 40, Wijhe.

mei '97

We zetten een perk roodbladige planten zoals rodekool, biet, rode salie, rode melde. 't Staat erg mooi. Ook nog wat grijsbladig spul: kerrieplant en tijm. Goudsbloemen worden gezaaid. Vanuit de bovenverdieping van de Maalderij ziet de nieuwe tuin er prachtig uit. De banken staan er weer in! We krijgen veel complimentjes van de omwonenden. Dat doet ons goed.

Een goede tuinman herken je aan zijn uien

Een goede tuinman herken je aan zijn uien ...en z'n druiven en knolbegonia's, zegt Gerard Horselenberg.

Hij kan het weten want hij was 37 jaar tuinman, nee, tuinbaas op het Rozendael tot aan zijn pensioen in 1980.

En wij, al tien jaar (kruiden)tuinvrouwen, willen graag eens van een echte tuinman horen wat er nou allemaal komt kijken bij zo'n vak.

Gerard Horselenberg in actie.

Ben je tuinman of word je tuinman?

De kleine Gerard was al vanaf z'n 12e jaar met plantjes bezig en kroop met z'n neus over de grond langs de Centsweg. Daar was - en is - een grote rijkdom aan wilde planten te vinden. Toen hij een keer zo bezig was om voor zijn eigen plezier Heino's flora te inventariseren op dat weggetje met de bescheiden naam dat voor liefhebbers goud waard is, sprak hem een meneer aan die daar woonde: 'Wat zoek je daar?'. 'Bijzondere planten', antwoordde Gerard. 'O, die vind je hier niet

hoor, hier groeit alleen maar onkruid', zei de ander. Dat was dus iemand die geen tuinman was en het nooit zou worden ook, want er groeiden daar wel 86 verschillende soorten planten!

Zelfs gevlekte orchideeën kon je er tegen komen, vrouwenmantel, wederik en wat niet al.

'Vroeger leerde je het vak vooral in de praktijk', vertelt Horselenberg, en zo kwam hij als 14-jarig knulletje terecht op de Colckhof. Later werkte hij bij bloemisterij Driessen in Zwolle, hij kwam in aanraking met de groententeelt, hij leerde over rozen van Van Leeuwen op de rozenkwekerij van Van Sonsbeeck, daarna kwamen de bomen en volgde hij een 5-jarige avondcursus om zich verder in het vak te verdiepen.

Hij vertelt met verve en enthousiasme over zijn baan bij een fruitbedrijf in Welsum, eigendom van dokter Eggink uit Deventer. Hier kwam hij in 1935 en leerde er zo'n beetje alles over moderne fruitteelt. Hij had het er prima naar z'n zin, verdiende goed en was er graag gebleven, als de oorlog er niet tussen was gekomen.

Gebrek aan fietsbanden kunnen een carrière dus makkelijk een spaak in het wiel steken! Zonder een goede fiets was de afstand van Heino naar Welsum te groot geworden. Met pijn in het hart moest Horselenberg het fruitbedrijf en een goede baan vaarwel zeggen.

Wat nu?

Op Terra Nova, aan de Stationsweg, woonde Van Olst, een kennis van zijn vader. Deze Van Olst had een tip: 'Op het Rozendael kunnen ze iemand gebruiken, is dat niets voor jullie Gerard?'

Gerard wilde wel en de baron ook wel, maar slechts voor drie dagen in de week. Dat was evenwel niet de bedoeling van de toekomstige tuinbaas: een hele baan, fietsbanden of niet, en anders kwam hij niet. Punt uit.

De baron was verstandig en liet Gerard, die

Tuinmanshuis 't Rozendaal.

toen bij zijn ouders inwoonde, weten dat hij een hele baan kon krijgen, zij het voor een lager loon dan hij gewend was. De baron was zuinig. En zo deed Horselenberg op 8 maart 1943 zijn intrede op het Rozendaal.

Hij was toen 28 jaar en had verkering met Dientje Nijland. De volledige verantwoordelijkheid voor moes-, groenten- en siertuin rustte op zijn schouders. Hij had niemand boven zich (behalve de baron natuurlijk). De tuin was dus geheel en al van hem.

Baas over de tuin: tuinbaas dus.

Er bestaat wel degelijk een hiërarchie in het tuinbedrijf: tuinjongen, tuinman, tuinvoorman, tuinbaas. Zo zit dat.

Een prettige bijkomstigheid was dat de Horselenbergs nu konden trouwen, want er stond een leeg tuinmanshuis op het landgoed dat anders door de Duitsers gevorderd zou worden. Een oud geval weliswaar, maar jong geluk kijkt niet zo nauw.

Gelukkig had de baron op zolder genoeg

meubels van zijn moeder staan waaruit het stel het nodige kon uitzoeken. Immers, het was 1944 en er was zo goed als niets te koop: geen nieuwe meubeltjes, geen spullen om het huis op te knappen.

In deze tijd was vindingrijkheid een deugd.

Het grootste deel van de tuin werd dan ook gebruikt om groenten te verbouwen: eten voor de mensen op het Huis, voor de verdere familie van de baron, voor evacués. Wat overbleef werd geweekt.

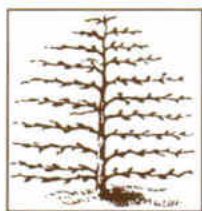
Later plantte Horselenberg één hectare fruitbomen aan. De oogst hiervan ging naar de veiling om de kosten te drukken. De fruitteelt lag hem goed, dat bleek al in Welsum, en Horselenberg maakte een slim schema van 'blijvers' en 'wijkers'.

Dat gaat zo: 'blijvers' zijn geënt op een sterke onderstam, ze groeien snel en dragen laat; 'wijkers' zijn geënt op een zwakke onderstam, groeien langzaam en dragen vroeg (na drie jaar komt de eerste oogst).

Als de blijvers gaan dragen, gaan de wijkers eruit... (Dit is wel even voor echte kenners!) Dit systeem kon bij allerlei soorten appels toegepast worden. Op deze manier had je een lang plukseizoen. Van half juli tot in oktober oogstte men respectievelijk: Yellow, James Grieve, Cox, Jonathan, Golden Delicious.

Het Rozendaal beschikte niet over een orangerie - kuipplanten waren toen blijkbaar niet zo in de mode - maar wel over een druivenkas. Ook nogal bijzonder voor die tijd waren de tomaten, paprika's, in een oud bloemenkasje gekweekt, en meloenen en komkommers die onder 'plat glas' kwamen.

Allerlei soorten bessen waren voorhanden en tegen de zuidelijke tuinmuur groeiden leibomen, ooit zelfs perziken, maar vooral pruimen: Reine Claude Verte, Reine Victoria, Reine Claude d'Oullins.

Palmette.

Op Huis den Bergh in Dalfsen had tuinbaas Van Lenthe palmettebomen langs de muur staan. Hogeschool snoeiwerk! Als er ook maar één takje dood ging werd er een nieuw stukje op geënt.

'Kom daar nu maar eens

om, die jongelui van de tuinbouwschool kunnen nauwelijks nog enten', moppert de tuinman-in-hart-en-nieren.

Trouwens ook met Beumer van 't Reelaer en met Otten van de Gelder in Wijhe had de jonge Horselenberg leerzame contacten.

Terwijl hij op zakelijke wijze al die heerlijke fruitsoorten opsomt, zit zijn vrouw te glunderen bij de herinnering aan al die overvloed die voor het grijpen was. Naast je keukendeur zo ongeveer.

Het leuke is dat ze vandaag de dag nog steeds mee eten uit de Rozendaelse groententuin en in de aspergetijd wordt de oude tuinbaas nimmer vergeten. Daar ziet de 'jonge' baron persoonlijk op toe.

De verhouding tussen het tuinmansgezin en de familie op het Huis is dan ook zowel vroe-

ger als later altijd heel informeel en prettig geweest, vertelt hij. 'Dat was op andere landgoederen vaak wel even anders!'

Mocht de oude baron wat moeite hebben gehad met het onderscheid tussen andijvie en sla, de barones was meer geïnteresseerd. Zij was dol op bloemen en plukte mandenvol voor eigen gebruik. Al zal ze zeker ook de nodige boeketten hebben weggegeven.

Samen met de barones zat Horselenberg 's winters over catalogi gebogen om bollen en zaden uit te zoeken. Naast de moestuin was er dus een siertuin, voor het huis en achter nog een pluktuin. Daar stonden snijbloemen keurig in rijen, zoals gladiolen, dahlia's en duizendschonen.

Bij gebrek aan koopgoed in de oorlogsjaren zette hij samen met de barones in het voorjaar zo'n acht- à negenduizend zaaiplantjes uit om de border toch een fraai aanzien te geven!

Toen er eindelijk weer vaste planten te koop waren, werden er bij Moerheim, in overleg met Mien Ruys, vele nieuwe planten aangeschaft. Er kwamen riddersporen en geitenbaard, rudbeckia en verbena patagonica in de borders, om er maar enkele te noemen.

Het eigen zaaigoed (gezaaid op bedden van paardenmest en bladaarde: dat wordt lekker warm) kwam vooraan te staan: lobelia's, afrikaantjes, madelieven, muurbloemen, perilla, begonia's, violen. Alles uit de broeibak. Over groene vingers gesproken.

Met hulp van één tuinjongen.

Met welk een onuitputtelijke liefde voor het vak.

En denk maar niet dat het werk van de tuinbaas zich uitsluitend buiten afspeelde: hij werd geacht kerstkransen te maken, kerstukken en tafelversieringen bij grote diners, ja zelfs kinderfietsjes versierde hij met bloemen uit de tuin!

Van alle markten thuis dus en hij heeft ervan genoten.

Toen de jonge baron - Horselenberg kent hem en zijn broers al van jongs af aan - met zijn gezin op het Rozendael ging wonen, braken

er andere tijden aan.

Er kon veel meer, men had er meer geld voor over en de belangstelling voor tuinen is natuurlijk enorm gestegen. Veel is er veranderd in die 37 jaar.

Als je Gerard Horselenberg hoort vertellen zit daar iemand op zijn praatstoel die van zijn liefhebberij zijn beroep heeft weten te maken.

Dat is het beste wat je kunt doen.

Voor ons is het nu een uitgemaakte zaak: een goede tuinman kun je niet worden, dat bèn je!

*Gerrie Berends
Arja Albrecht*

*Het bestuur en de redactie van
Omheining feliciteren de werkgroep kruidentuin
'Allegardje' met hun 10-jarig bestaan*

juni '97

We blijven wieden. Vanaf mei gaan we elke week even. Dat is nodig. Alles staat er puik bij. We hebben wel eer van onze arbeid.

Bij de kale rozenboog zaaien we wat roodbloeiende pronkbonen.

We krijgen koffie van een buurvrouw!

Hoe bestaat het dat er iemand dwars door alle perken heen heeft gefietst. Wie doet nou zoiets...

Giftige planten

Al duizenden jaren hebben mensen waarschijnlijk door schade en schande ondervonden, dat er giftige planten waren.

Al heel vroeg wisten zij perfect, hoe ze in hun stammenoorlogen van plantengiften gebruik konden maken door hun pijlen en speren ermee in te smeren.

In de oudheid is er in de machtsstrijd grof misbruik gemaakt van giften. De gifbeker heeft gedurende duizenden jaren heel wat slachtoffers weten te maken. Uit beschrijvingen van de symptomen en bijgaande berichten heeft men kunnen opmaken, dat voornamelijk plantengiften werden gebruikt, in mindere mate ook arsenicum en lood.

Ook is bekend, dat er in oorlogen vergiften ter bedwelmung van de vijand werden gebruikt. Een Karthaagse veldheer liet grote vaten met wijn vermengd met alruinsap achter, toen zijn leger zich zogenaamd terugtrok.

Zijn tegenstanders, Afrikanen, dronken er flink van en de benevelde soldaten konden daarna gemakkelijk ingerekend worden.

De Romeinse keizers bezaten vaak grote voorraden dure, geïmporteerde vergiften. Zij lieten zonder veel scrupules iedereen ombrengen, van wie ze dachten dat hij hen in de weg zou kunnen staan. Helaas werden zij ook zelf slachtoffer: Agrippina bracht haar man, keizer Claudius, ten bate van haar zoon Nero uit haar eerste huwelijk, met gif om het leven. Ook keizer Marcus Aurelius is vermoedelijk door zijn zoon vergiftigd, Cleopatra schijnt een duivelskunstenares geweest te zijn op het gebied van gifmengen en menigeen is daar slachtoffer van geworden.

Gifmengers (overigens is het woord farmaceut het gelatiniseerde Griekse woord voor gifmenger) waren vakmensen. Enerzijds zeer gewild, anderzijds zeer gevreesd. Eigenlijk zijn zij altijd vervolgd geweest. De Joden stelden de doodstraf voor hen in en in Perzië werden zij op een gruwelijke manier ter dood gebracht door hun hoofd met stenen volledig

te verpletteren. Maar steeds doken er weer nieuwe gifmengers op.

Daarnaast heeft men ook van meet af aan getracht om mengsels van bepaalde stoffen als tegengif samen te stellen. De Grieken ontwikkelden al heel lang geleden een middel 'theriacan', wat 'middel tegen de beet van vergiftige dieren' betekent. In de loop der eeuwen werd dit middel theriac met steeds meer bestanddelen (uiteindelijk een honderdtal) uitgebreid, waarvan slangenvlees het belangrijkste was, maar er zaten ook diverse gedroogde kruiden, kaneel, zwarte en witte peper en opium in, naast vergruisde parels, edelstenen en koralen. Het gold als een onfeilbaar tegengif tegen alle mogelijke vergiftigingen. In de 8ste eeuw werd de eerste apotheek in Bagdad geopend en in de volgende eeuwen kwam de vervaardiging van theriac steeds meer in handen van apotheken onder toeziend oog van artsen.

Na dit stukje 'gifhistorie' ga je je bijna afvragen of de natuur speciaal plantengiften gemaakt heeft voor de machtswellustige mens. Natuurlijk niet! De natuur zit redelijk in elkaar. Waarom worden door planten giftige stoffen geproduceerd? Wat voor ons giftig is, is voor de plant zelf een beschermende factor tegen verschillende belagers. Deze beschermstoffen worden gerekend tot de zogenaamde secundaire plantenstoffen, ook wel secundaire metaboliëten genoemd, een uitgebreide klasse van chemische verbindingen, die in planten worden aangetroffen. Hun aantal wordt liefst op zo'n 25.000 geschat, waarvan de chemische samenstelling en de betekenis voor een groot deel bekend is (en slechts een beperkt aantal daarvan is giftig voor de mens). Ze spelen geen rol bij de primaire processen in de plant, zoals groei, ademhaling en opslag van suiker, maar zijn van belang voor de communicatie mét en handhaving in de omgeving. Met behulp van secundaire metaboliëten kan een plant zich beschermen tegen

vraat door runderen, vogels, kevers, slakken en niet te vergeten schimmels en bacteriën. Bovendien bepalen de secundaire metabolieten de geur, kleur en smaak van een plant en op die manier zijn ze onmisbaar voor het aantrekken van bestuivers, zoals bijen en vlinders en daarmee voor de voortplanting en het behoud van de soort.

Planten zoals hondsdrif, roos, tomaat en komkommer scheiden speciale vluchtige stoffen af, als ze worden aangetast door spintmijten. Deze geurstoffen trekken roofmijten aan, voor wie de spintmijten een heerlijke prooi zijn. Soortgenoten, die (nog) niet zijn aangetast door spintmijt, vatten de geurstof als een soort SOS-sigitaal op en gaan als reactie waarschijnlijk ook geurstoffen afgeven, want binnen afzienbare tijd worden ook zij bezocht door roofmijten.

De prachtig bloeiende, maar ellendig woekerende en niet uit te roeien haagwinde krijgt toch een andere dimensie, als je weet dat deze plant een belangrijke voedselbron is voor de windepijlstaart en een bijzondere soort naaktslak. Bovendien zijn in de plant onlangs bepaalde alkaloiden aangetroffen, die een rol spelen bij de wisselwerking tussen deze plant en de bodembacteriën.

Ook het dierenrijk kan profiteren van de vindrijkheid van het plantenrijk. Het bronzen wilgenhaantje doet zich tegoed aan het blad van de boswilg en stapelt de daarin voorkomende stof salicylaldehyde op in speciale klieren. Het kevertje beschermt zich daarmee tegen de vraat door lieveheersbeestjes. En de rups van de Sint-Jacobsvlinder verzamelt de stof sececionine uit zijn belangrijkste voedselbron, het Jakobskruiskruid. Deze voor gewervelde dieren zeer giftige verbinding beschermt de rupsen tegen vogelvraat.

Schermbloemigen zijn rijk aan etherische oliën. Deze geurende verbindingen bepalen het aroma van kruiden als dille, kervel, anijs en peterselie, waarmee wij onze dis 'versieren'. Daarnaast kan de mens ook op een andere manier zijn voordeel doen met secundaire metabolieten. In de landbouw zijn het belangrijke aangrijpingspunten in de strijd tegen ziekteverwekkers. Voor farmaceuten

vormen de tienduizenden verbindingen een rijke bron van potentiële geneesmiddelen. Het recent ontdekte taxol, toegepast tegen eierstokkanker, is daar een goed voorbeeld van. Taxol is een secundaire metaboliet, die voorkomt in o.a. zaden, naalden, schors en hout van de *Taxus baccata*. Maar daar komen ook het alkaloid taxine, naast een prikkelende vluchtige olie, het alkaloid ephedrine en blauwzuurverbindingen in voor, die tezamen giftig zijn voor zowel mens als dier en in het bijzonder voor paarden.

Het komt veel voor, dat giftige plantenstoffen in beperkte concentratie juist een geneeskrachtige werking kunnen uitoefenen.

Ik kan in dit stukje uiteraard niet ingaan op alle giftige planten. Daar zijn speciale boekwerken voor. Maar ik wil een paar voorbeelden noemen uit onze kruidentuin en de moestuin, waar sprake is van een bepaalde giftigheid, hoewel dat eigenlijk in tegenspraak lijkt met de opzet van een kruidentuin.

Het benadrukt des te meer de complexiteit van al die secundaire metabolieten in het plantenrijk. Maar ik kan u gerust stellen, dat het hier zelden om dodelijke plantengiften gaat, al zijn de effecten vaak heel vervelend.

Peterselie, eigenlijk het meest gebruikte kruid. De vruchten bevatten echter vluchtige olieachtige vloeistoffen, die leverdegeneratie en ontstekingen van nieren en het maag-darmkanaal kunnen veroorzaken. Meerdere zwangere vrouwen zijn gestorven na het innemen van peterseliezaden als middel om abortus op te wekken.

Selderij, wat is soep zonder selderij? Het sap en de vruchten van selderij bevatten echter z.g. fotosensibiliserende furocumarinen, die sommige mensen overgevoelig voor zonlicht maken. Het is bekend, dat groententelers, die bij het afsnijden van selderijplanten langdurig met het plantensap in aanraking komen huiduitslag en blaren op handen en onderarmen krijgen, soms zelfs gepaard gaande met eczeem en asthmatische aanvallen. Gelukkig zijn deze verschijnselen van voorbijgaande aard.

Fotosensibiliserende stoffen komen in meerdere kruiden voor. In de kruidengroep zijn

er diverse dames, die er overgevoelig voor zijn. Furocumarinen komen bijvoorbeeld ook voor in

Wijnruit (overigens eveneens toegepast om zijn vruchtafdrijvende werking, helaas ook weer vaak met dodelijke afloop. Door de eeuwen heen was en blijft abortus een structureel probleem) en in **Engelwortel**.

Wijnruit.

Sint-Janskruid produceert hypericine, een kleurstof die dezelfde fotosensibiliserende effecten sorteert.

Mierikswortel bevat sinigrine, een mosterd-olieglicoside, die irritatie van het maagdarma kanaal, lever, nieren en huid kan veroorzaken. De plant smaakt echter zo scherp, dat nauwelijks iemand in de verleiding komt om ervan te eten.

Salie wordt niet zoveel als kruid gebruikt, maar is toch een speciale smaakmaker. Het bevat vluchtige oliën met het giftige thujon. Dit wordt gebruikt tegen overmatig transpireren. Uit Wereldoorlog I is het verhaal bekend, dat salie werd toegediend aan hevig zwetende soldaten met wondkoorts. De mannen kregen zware krampen en raakten geestelijk in de war.

Cichorei is vanuit chemisch-ecologisch oogpunt één van de best onderzochte planten. In deze plant werden o.a. lactucine en lactupicine aangetroffen. Deze bittere stoffen remmen de vraat door sprinkhanen. Maar ze bevat ook inuline (prima dieetvoedsel en geneesmiddel tegen suikerziekte). De ge-roosterde wortel deed als koffiesurrogaat vele malen dienst.

Ik sluit af met de moestuin. *Honger maakt rauwe bonen zoet*. Wie kent deze uitdrukking niet? Oude uitdrukkingen bevatten door-

gaans veel wijsheid, maar in dit geval is het een slecht advies. Alle soorten bonen, sla-, snij-, tuin-, witte en bruine bonen bevatten phasine, vluchtige oliën en blauwzuurverbindingen, die samen giftig werken en hemolitische bloedarmoede kunnen veroorzaken. Bij koken vervalt deze werking.

Solonaceae, waaronder aardappel en tomaat vallen, bevatten solanine. Onrijpe tomaten, groene delen van de aardappelknol, spruiten en pitten, het loof en de bessen kunnen hemolyse en verstoring in het centraal zenuwstelsel veroorzaken met als uiteindelijk resultaat ademhalings- en hartstilstand.

Ui kan contactdermatitis geven. Consumptie van veel uien leidt tot braken, buikloop en nierontsteking. Ook honden kunnen niet tegen teveel uien; koeien die uien eten, geven melk met een onaangename smaak. Vlees van door uien vergiftigde koeien is niet bruikbaar voor consumptie.

Rode ui kan zich tegen specifieke bodemschimmel beschermen door in zijn rokken speciale verbindingen aan te maken.

Laat u door dit verhaal niet weerhouden om een bezoek aan de, nieuw ingerichte, kruidentuin te brengen en daar te plukken wat u van uw gading vindt. Ik hoop integendeel, dat een kijkje 'achter de schermen' uw interesse zal prikkelen. Een algemeen geldende regel is: alles met mate. En zolang u in 'Allegardje' en uw moestuin de diversiteit nastreeft, kan dit uw gezondheid alleen maar ten goede komen.

Mocht u meer over giftige planten willen weten - vooral voor ouders van kleine kinderen kan dat heel nuttig zijn - dan kunt u onderstaande literatuur raadplegen.

Ans Matthijsen-Doets

Literatuur:

- Dr. M. de Cleene: Elseviers gids van giftige planten.
- J.W. de Bruin en F. Schneider: Giftige planten in en om huis.
- Harald Nielsen: Giftige planten. Thieme.
- Stichting Consument en Veiligheid: Giftige planten.

Kruidenpraat

Voor elk aandachtig luisterend oor
klinkt door de tuin een fluisterend koor
van duizend kleine stemmen.
De salie roept: 'Kom hier, kom hier,
de hoest vergalt u al 't plezier.
Ik weet het af te remmen!'

En wie je ook vaak horen kunt
dat is de onvolprezen munt,
goed voor de spijsvertering.
Net als de tijm en 't bonenkruid.
Tovenarij? Neem dan wijnruit,
Sint Janskruid brengt kalmering.

"k Verrijk de smaak", zegt de karwij,
'zoals pimpernel en selderij'.
'En ik verdrijf de rimpel',
meldt de magische venkelplant,
'duizenden jaren bij de hand,
een maskertje, heel simpel!'

Het Lievevrouwen beddenstro
geurt zoet naar hooi en krijgt er zo
van Maria een hommage.
De bieslook: zuiverend voor het bloed:
'en ik, ik zorg voor heldenmoed'
roept hier dan de borage.

De stemmetjes, zij tinkelen maar.
Op ieder tijdstip van het jaar
klinken de fluisterkoren.
De kruidentuin geeft wijze les
voor ieder die wil horen.

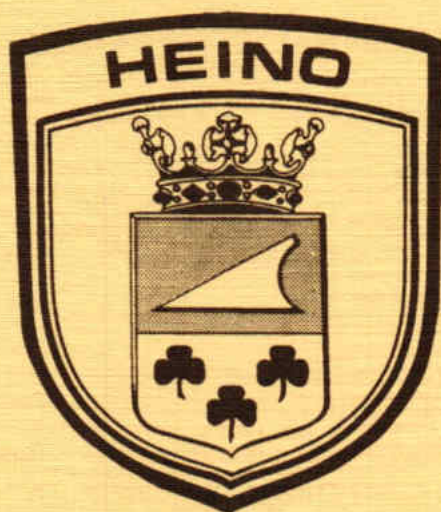
Gerrie Berends

juli '97

Alles groeit en bloeit. Je gelooft je ogen niet.

En dat in zo korte tijd! De dille is prachtig, de kolen, de bonenboog, zelfs de pompoenplanten zijn enorm. We zijn nu heel tevreden met onze nieuwe plek!

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid

f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar

Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)

Themanummers f 10,00

Bestuur

J.M. Seine,

Molenweg 2, 8141 NS Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,

van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle

- penningmeesteresse

G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

M.S.H. Donath-Hoppen

Plataan 13, 8141 SM Heino

J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

W. Schuring

De Cingel 5, 8141 BV Heino

L. Slurink,

Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,

De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Contactpersoon: M.S.H. Donath-Hoppen,

Plataan 13, 8141 SM Heino

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Hoppen-Donath,

Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino

7. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,

Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino

tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,

8141 SM Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,

8141 GC Heino

D. van de Klippe, Kruzebrink 6

8141 WD Heino

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,

8141 EW Heino

H. van der Veen, Munnikenhof 17,

8141 GL Heino

H. Wessels, De Horst 18,

8141 BA Heino

A. van de Wetering, De Haarstraat 33,

8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
17e jaargang - nummer 4 - december 1997

INHOUDSOPGAVE

blz. 86	Van de redactie
blz. 87	Hoe is 't egoan met... (2) - Piet en Anneke Wolfkamp (Nieuw-Zeeland)
blz. 90	Bezoek van Sinterklaas - A. van Tijen-Baurichter
blz. 91	Boerderij- en Veldnamen (6) - J. Peters
blz. 92	Gebouw Vrede - H. Wessels
blz. 100	Sprekende foto's (37) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 102	Van de werkgroep Folklore - M. Donath-Hoppen
blz. 103	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 104	Wie was wie? - M.H. Stavorinus
blz. 105	Alweer 20 jaar geleden - A. Eykelkamp, D. Middag en H. Wessels
blz. 111	Van de bestuurstafel
blz. 111	Schenkeningen

Van de redactie

Dit is alweer het laatste nummer van het jaar 1997 en als gewoonlijk hebben we weer een aflevering van de rubriek 'Alweer 20 jaar geleden'. Zoals elk jaar werden alle laden met krantenknipsels weer doorgespit, dit keer op zoek naar berichtjes uit het jaar 1977, nog aangevuld met berichten uit de Heino Koerier van dat jaar. Voorwaar geen geringe klus, waaraan Amelia Eykelkamp-Overmars, Dina Middag-Brinkman en Henk Wessels vele uren hebben besteed.

Verder ontvingen wij in de loop van het jaar een brief uit Nieuw-Zeeland met het levensverhaal van de familie Wolfkamp-Kok, waarvoor onze hartelijke dank.

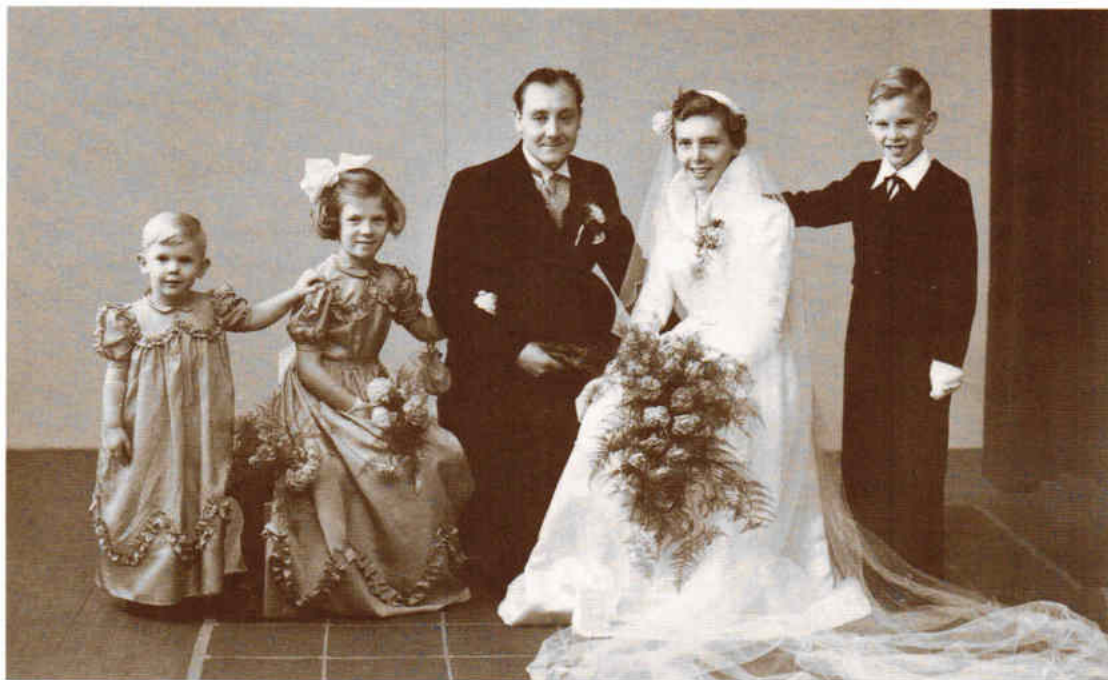
Eveneens van de hand van Henk Wessels komt het artikel over gebouw Vrede. Deze locatie krijgt in de loop van 1998 een andere bestemming.

Verder zijn er natuurlijk de gebruikelijke vaste rubrieken.

Hoe is 't egoan met... (2)

In verband met het verzoek om levensverhalen van geëmigreerde Heinoërs, ontving de redactie een bijdrage van de familie Wolfkamp-Kok uit Nieuw Zeeland.

Petrus Bernardus Johannes Wolfkamp, geb. te Ommen op 28-06-1923, zoon van Josephus Martinus Wolfkamp, 1891-1940 en Geertruda Petronella Driessen, 1890-1952, trouwt in 1953 met Anna Wilhelmina Maria Kok, geb. te Heino 06-01-1933, dochter van Hendrikus Johannes Kok en Maria Francisca Hilderink. Ten tijde van de emigratie waren de kinderen Henry, Irma en Frank al geboren. In Nieuw Zeeland werden zoon Pieter en dochter Tanja geboren.

Huwelijksfoto d.d. 24-11-1953. Bruidsmisjes zijn Riet en Trees Kok, bruidsjonker is Leo Kok, zusjes en broertje van de bruid.

Mevrouw Wolfkamp schrijft het volgende:

De reden om te emigreren is een beetje vaag. Piet wilde al jaren weg uit Holland, maar ik had er niet veel zin in. Na ons trouwen gingen we in Limburg wonen, in die tijd al een kleine emigratie, dus de band met de familie was na verloop van tijd al niet meer zo sterk.

Toen burens van ons in 1959 gingen emigreren en ons brieven stuurden over Nieuw Zeeland, begonnen we toch wat meer belangstelling te krijgen. Hun ervaringen waren zeer positief; Nieuw Zeeland was een waar paradijs!

Piet had in Nederland een goede baan als

lasser, maar hij zag niet veel toekomst met zoveel mensen op zo'n klein grondgebied.

Op 17 april 1961 stapten we met drie kinderen van 4, 5 en 6 jaar op het schip 'De Zuiderkruis'. We wisten geen van beiden waar Nieuw Zeeland precies lag!

Het was een lange reis en Piet was ook nog eens 6 weken zeeziek, maar we deden vele havens aan en zagen veel van de wereld.

Ook kregen we nog snel enkele lessen Engels van mensen die het al een beetje spraken.

Op 26 mei 1961 stapten we in Wellington van

Vertrek uit Amsterdam 17-04-1961.

de boot en kregen we een maaltijd in een opvanghuis. Tot onze grote schrik bestond die uit aardappelen met de schil er nog om, grote stukken vet schapenvlees en alles zonder jus! We werden diezelfde avond nog op de nachttrein gezet. De zittingen waren van hout en als je wilde kon je een hoofdkussen huren. Iedereen lag op de vloer van de trein te slapen en er werd veel gedronken! Het was weer een hele ervaring.

's Morgens vroeg stonden we dan in Auckland. We werden afgehaald door de nieuwe baas van Piet en de Nederlandse emigratie-officier. Een luxe behandeling die niet voor elke emigrant was weggelegd. De meesten van hen werden gewoon aan hun lot overgelaten en moesten maar zien hoe ze zich red- den!

We werden naar een soort zomerhuisje ge- bracht, zonder douche of toilet. In Nederland was ons beloofd dat we een huis met 3 slaap- kamers zouden krijgen!

De kinderen vonden het allemaal prachtig. We woonden vlak aan het strand. Wel moest Piet elke dag 2 uur reizen om op z'n werk te komen en verschillende bussen nemen, ter- wijl hij bijna geen woord Engels sprak! Na 6 weken echter vonden we een huis dicht- er bij zijn werk. Het was een oud huis. We hadden regenwater en een tonnetje als wc, maar de huur was laag en zo konden we sparen voor

een eigen huis. Na 5 jaar waren we in staat een eigen huis te kopen.

Piet vond het meteen al een prachtig land, maar zelf had ik enorm veel heimwee. Het beste middel daartegen was om mensen te ontmoeten, dus heb ik een advertentie in de krant geplaatst waarin ik mij aanbood als coupeuse. Dit ging zo goed dat het later zelfs uitliep op een klein textielfabriekje, samen met een partner.

Later kreeg Piet de gelegenheid om een fa- briekje van stalen meubelen over te nemen. Nog weer later hebben we zelf een fabriek laten bouwen en deze hebben we gehad tot Piet 60 werd. Toen hebben we de zaak ver- kocht.

Zelf ben ik gestopt met werken toen baby 4 en 5 zich aankondigden.

Het was geen prettige ervaring om hier te moeten bevallen. Je mocht in die tijd nog niet thuis bevallen zoals in Nederland, maar ik moest daarvoor naar het ziekenhuis. Je man mocht er ook niet bij zijn!

De kinderen zaten op katholieke privé-scho-

Pieter sr. en Pieter jr. in het fabriekje voor stalen meubelen.

len, die we gedeeltelijk zelf moesten betalen. Drie van hen hebben een universitaire studie gedaan en ze hebben allemaal een goede baan.

Ze spreken allemaal Nederlands, waar ze veel aan hebben als ze in 'Holland' zijn of als ze bezoek hebben uit Nederland. Ze zijn dan ook al verschillende keren in Nederland

*Kerstmis 1978:
van links naar rechts: Henry en Barbara
(wonen nu in Australië), Pieter sr., Irma,
Anneke, Tanja, Frank en Pieter jr.*

geweest en voelen zich daar goed thuis. Toch zijn ze blij dat wij destijds geëmigreerd zijn. Piet is na ongeveer 10 jaar tot Nieuw-Zeeland genaturaliseerd, samen met onze zoon Frank die bij de politie wilde.

Ikzelf ben vanaf het begin dat ik hier was, lid geweest van de Oranjeclub. Deze club bestaat volgend jaar 50 jaar. Twee keer heb ik 'onze koningin' Beatrix persoonlijk ontmoet: één keer toen ze nog prinses was. Elk jaar wordt er ter gelegenheid van haar verjaardag een receptie gegeven. Dit jaar werd die bezocht door zo'n 600 personen.

Ook hebben we 16 jaar geleden een Hollandse volksdansgroep opgericht. Tien jaar geleden emigreerde een bekende volksdansleraar, Frank Broekman, naar Nieuw Zeeland en die hebben wij nu als leraar. In september 1996 heeft onze groep een optreden gehad in Sydney.

Elk jaar hebben we hier een Hollands festijn. Dit jaar wordt het gehouden in Wellington.

Naast onze Volendamse kostuums hebben we nu ook een Achterhoeks kostuum, compleet met klompen en vorig jaar kregen we allemaal nieuwe kostuums, van Friesland tot en met Limburg.

Piet en ik hebben het kostuum en de muts van Salland.

We hebben niet veel contact met andere Heinoërs. Dit komt hoofdzakelijk door de af-

standen. Meestal horen we rond de kerst iets van Jan Hoppen, Jan Budel en Toni Boerdijk en als ze in de buurt zijn komen ze meestal langs. Achteraf vraag ik me wel eens af: zouden we het weer doen?

Ik ben er echter van overtuigd geraakt dat het allemaal voor ons was weggelegd en ze zeggen hier, dat het drie generaties duurt voor je je volkomen op je gemak voelt in een nieuw land. Maar ik ben in al die tijd acht keer terug geweest in Holland en voel me daar eigenlijk ook niet meer voor de volle 100% thuis...

Ik hoop maar dat mijn verhaal een beetje leesbaar is, want in de 36 jaar dat we hier zijn is het wel 'Double Dutch' geworden en de familie in Holland zegt dat ik Nederlands schrijf op een Engelse manier.

God bless,

Piet en Anneke Wolfkamp

1/4 Rapallo Place, Pakuranga, New Zealand

*Met dank aan mevr. M. Wolfkamp-Hansman,
fam. J. Wolfkamp en mevr. T. Nijboer-Kok.*

*Piet en Anneke Wolfkamp
in Sallands kostuum.*

Bezoek van Sinterklaas

Het was december 1929

Ik ging nog niet naar school en vermaakte mij best met mijn poppen.

Toen ik met de poppenwagen dicht bij de weg kwam, zag ik mijn idool Ferry Salverda staan. Hij woonde naast ons in de pastorie en was de zoon van de dominee.

Ferry was al wel zeven of acht jaar en ging al naar de grote school. Hij wenkte me vriendelijk toe en legde zijn hand vaderlijk op mijn hoofd: 'Dag kleine krullebol'. Vreemd, want mijn moeder zei altijd dat mijn haar zo steil was als een paardenstaart.

Ferry vertelde mij dat Sinterklaas zó langs zou komen. 'Hij wordt van het station gehaald met een mooie koets'. En inderdaad, even later kwam daar het rijtuig al aan, omzwermd door kinderen.

Fier draafde het paardje over de hobbelige keien van de Stationsweg. Daar zat de heilige man, geheel in het rood gekleed op de achterbank van de open koets, terwijl Piet, zijn trouwe zwarte knecht naast de koetsier op de bok zat.

Ze waren nu heel dichtbij en omdat hij de dorpskern naderde, verminderde de koetsier de vaart een beetje.

Waardig en met zegenende hand begroette Sint de groepjes mensen die hier en daar stonden opgesteld.

Piet trok gekke gezichten, dreigde met de roe en haalde capriolen uit op de bok.

De schreeuwende, juichende kinderen hadden nu de koets ingehaald. Zij smeten hun fietsen in de heg en probeerden zittend op de treeplanken of hangend aan de achterveren mee te rijden.

Maar dat zinde Piet niet, boos sprong hij heen en weer en sloeg de jongens met de roe op hun vingers. Toen dat niet hielp smeed hij handenvol pepernoten op straat.

Als begerige mussen die achter de ploeg aanhipten, zo stortten de kinderen zich op het snoepgoed.

Ferry drukte mij een paar zanderige noten in de hand en keek spijtig het verdwijnende rijtuig na.

Het jaar erna, toen ik ook naar de 'grote' school ging, zat ik met mijn leeftijdgenoten in de klas van juffrouw Visser.

Nu zag ik dus Sint en Piet van dichtbij. De kinderen die 'braaf' waren geweest kregen een goedkeurend woordje van Sint en de stouteriken werden door Piet met de roe achterna gezeten door de klas. Wat een gegil en gejoel was dat! Piet was zo lenig als een aap, hij sprong boven op de banken en van daar op de vensterbank en weer terug.

Sint vermaande hem en riep hem tot de orde, maar tegelijk lachte hij met een vreemde hoge, vagelijk bekende stem om die malle Piet.

's Avonds ging ik naar de burens aan de overkant, de dames Passtoors, om te vertellen hoe dat grote feest op school was geweest. Ik liep zoals gewoonlijk door de achterdeur naar binnen en riep: 'Tante Annet, tante Brigit, waar zijn jullie?' Zij waren altijd zo vriendelijk, ik was zó op hen gesteld. Waar hingen ze toch uit?

Ik liep de zitkamer in en op een van de stoelen lag de mijter en ernaast stond de staf van Sinterklaas.

Hemel, ik schrok geweldig, zou hij op bezoek zijn? Daar lag de prachtige zwart-met-rode muts met de grote veer van Piet op een andere stoel. Ineens hoorde ik een gegrinnik achter mij en daar stonden ze allebei.

'O, tante Annet en Brigit, is Sinterklaas op bezoek?' 'Nee hoor kind, kom maar gezellig zitten en vertel hoe het op school was.'

'Maar hoe komt die mijter dan hier', ik wees op de stoel, 'en die muts?'

'Die zijn van ons', zei Annet. 'Kijk maar', zei Brigit. Ze zette de muts op, trok een grijns en sprong op de stoel en van daar op de tafel met katachtige bewegingen.

Ik zag een niet meer zo jong vrouwtje¹⁾ heen en weer springen en snapte er niets van. Annet lacht om die malle zus van haar. (Waar had ik dat lachje eerder gehoord?) Ik rende naar huis.

'Mama, mama, nu is er toch iets gek gebeurd!' En ik vertelde wat ik gezien en gehoord had.

'Ja, het is wel zo', zei mijn vader, 'zij spelen ieder jaar Sint Nicolaas en Pieterman'.

'De dames Passtoors?' zei ik ongelovig. 'Ja', zeiden mijn ouders met een zucht en zij legden mij uit hoe de vork in de steel zat. Ik was verbijsterd.

Daar ging de bel. Mijn vader ging naar de voordeur en kwam even later met de dames Passtoors binnen. Zij kwamen gezellig een glaasje wijn drinken en zich verontschuldigen

dat ze mij hadden 'ingelicht'. 'Grote mensen', dacht ik, 'ik zal ze nooit begrijpen'.

Woedend omdat zij mijn droom hadden vernietigd riep ik: 'Sinterklaas bestaat niet!

Zwarte Piet bestaat niet! Hemel en hel bestaan zeker ook niet!'

En ik keerde mij om en vluchtte naar boven naar mijn teddybeer.

A. van Tijen-Baurichter.

1) Brigitte Passtoors was in 1930 twee en vijftig jaar.

Boerderij- en Veldnamen (6)

'Op Dingsdag 31 Julij 1821' aldus de Zwolse Courant van toen, wordt ten overstaan van notaris A.C. Bouwmeester ten huize van Gerrit Jan Tijhaar aan de Lenthaler school verkocht van Jan van den Berg op het Moer:

'Een katerstede in den Hagen gesproten uit het Erve Teusink in de buurtschap Lenthe. Het 1e perceel huis + 40 roeden gaat naar Gerrit Leembroek, koopman te Heino voor f 360,-. Jan Hulsebosch, landbouwer in den Hagen, wordt eigenaar van 3 bunder, 2 roe en 50 ellen of 2 1/2 morgen, bezwaard met 18 roeden onraad in de Kolkwetering.

Jaarlijks onderhoud wordt berekend op 50 cents, waarvan de halvesheid wordt gelegd op dit perceel. Het hooyland van de Dwarssloot naast de wei in halven onraad'.

Nou, daar zit ik dan weer te kijken. Onraad; iets dat de veiligheid bedreigt, gevaar... ja, dat is mij duidelijk, maar 18 roeden onraad... Doch hier weet onze medewerker Derk van de Klippe raad. Onraad is hier: schouw, de onderhoudsbeurt over 18 roeden, dus ongeveer 81,5 m.

De lengtemaat el staat voor Salland niet apart aangegeven. El of elle is oorspronkelijk een natuurmaat: lengte van de (onder)arm. De el als lengtemaat gold speciaal voor textiel, ca. 0,70 m. In 1725 kreeg de el van 's-Gravenhage (0,694m) als 's Lands El een nationale status bij de heffing van accijnzen. Na 1820 in het Nederlands Metriek Stelsel: 1 m.¹⁾

J. Peters.

1) J.M. Verhoeff; De oude Nederlandsche maten en gewichten. A'dam. 1983.

Gebouw Vrede

Daar heb ik *Vrede* mee
Iemand met *Vrede* laten

In *Vrede* leven

Vrede sluiten

Vrede zij met U

en ook

Gebouw Vrede

Als in het weekend van 24 en 25 oktober 1997, na afloop van bazar, rommelmarkt en veiling, de balans wordt opgemaakt, het licht wordt gedoofd en de deuren van gebouw Vrede aan de De Haarstraat worden gesloten, rest haar als lot slechts slopershamer en shovel.

De locatie krijgt een andere bestemming, zo is besloten. Aan het zevenenvijftig jaar dienstbaar zijn als kerkelijk centrum en later ook als cultureel en maatschappelijk gemeenschaps-huis is een eind gekomen. Met frisse moed wordt nu hard gewerkt aan het Kerkelijk Centrum in het pand van de voormalige Coöperatieve Landbouwvereniging.

Godert Willem Theodoor Baron van Dedem en Albert Hofmeijer, respectievelijk voorzitter en secretaris van het Kerkbestuur van de Nederlands Hervormde Gemeente te Heino, dienen op 1 juli 1939 bij de gemeente een aanvraag in voor een bouwvergunning. Gemeente-opzichter Johs. Linthorst adviseert het college van B. en W. reeds op 11 juli 1939 de gevraagde vergunning te verlenen, met inachtnaam van enkele opmerkingen. Precies 1 maand na de aanvraag, op 1 augustus 1939 wordt vergunning, nummer 53/1873 - dossier 1.778.511, verleend voor de bouw van een:

Jeugdgebouw met conciërge-woning

gelegen op het perceel kadastraal gemeente Heino - sectie B 33 - ongenummerd - aan de Bakenbeltsteeg. Bouwkosten volgens de vergunning f 8.000.-.

Bij P. Calkhoven Hzn., Rijssensestraat 27, Nijverdal is verschenen het:

BESTEK en VOORWAARDEN

waarnaar door de Heeren Kerkvoogden voor rekening van de Nederl. Herv. Gemeente te Heino zal worden aanbesteed: Het bouwen van een Jeugdgebouw met woning

Inlichtingen verstrekken de Bouwkundigen: Gebr. te Kieffe te Lemelerveld.

De bouw wordt opgedragen aan de heer H. van Telgen, Aannemer te Heino.

Hervormd Heino leest in de Kerkklok van 9 september 1939:

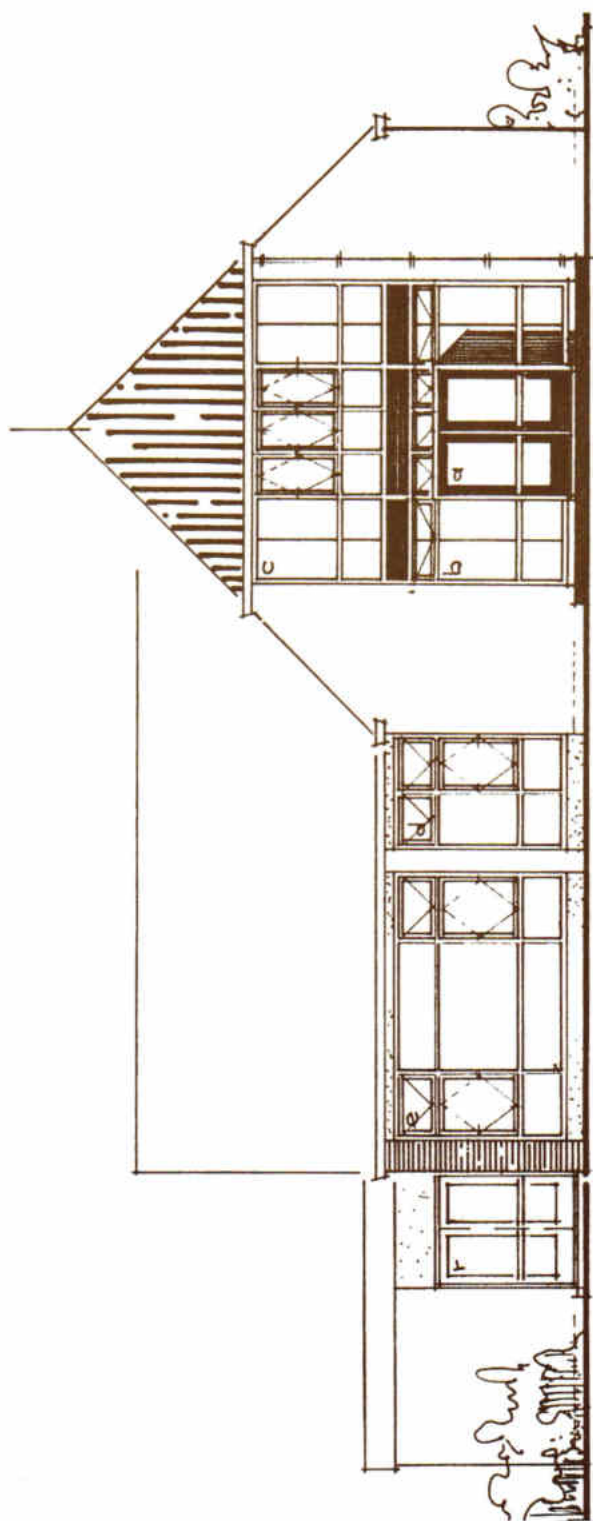
'DE EERSTE STEEN'

'Giften voor dit doel ontvingen we niet. Met het grondwerk zal nu een aanvang worden gemaakt. We stellen het op prijs, dat ondanks mobilisatie van velen, verschillende jongens zich toch nog hebben beschikbaar gesteld en dat ook enkelen hun paard en wagen wilden afstaan.

Moge dit nieuwe 'VREDE' verrijzen in een wereld, waarin zoo God wil, spoedig de vrede wederkeert! God zij ons onder alle omstandigheden nabij.'

Waarvoor de jongens zich o.a. beschikbaar hebben gesteld vertelt ons artikel 4 van het bestek (grondwerken): *'Het graaf- en grondwerk wordt door Aanbestedster verricht'*. En artikel 2 van het bestek, dat gaat over materialen die door Besteedster bijgeleverd worden, spreekt van: *'Alle hoogzand benodigd binnen en buiten de bouwwerken'*. En dan zijn paard en wagen welkom.

Het zal U ook opvallen, dat 'Vrede' als naam voor het nieuwe gebouw al vaststaat op het moment dat nog met het grondwerk moet worden begonnen. Dus het zou tóch wel eens zo kunnen zijn dat de naamgeving mede geïnspireerd is door de donkere wolken die dan boven Europa hangen. De suggestie, jaren later uitgesproken, dat het slechts ging om een vernoeming naar het oude lokaal, wordt in elk geval niet bevestigd door bovenstaand

Deel van Bestektekening 1966.

Eerste steenlegging.

Links met bolhoed en op de rug gezien de heer G.W.Th. Baron van Dedem.

Voor hem staan ds. E. Pot en mevrouw C.M. Pot-Hardebol;

daarnaast J. v.d. Vegt, de steen gereedhoudend; achter mevrouw Pot, met pet,

de heer H. van Telgen - de aannemer - met links van hem de heer Joh. van Lohuizen.

De dame in het midden met schort is mevrouw Ottenkamp-van Leeuwen. De drie dames rechts

daarnaast zijn Sina van der Kolk-Koopman, Mina Jalink-Dorgelo en Mina van Lenthe-van der

Vegt. Op de voorgrond rechts staat van opzij gezien mevrouw Dien Wolters.

citaat uit de Kerkklok. Met de nodige voortvarendheid wordt het werk ter hand genomen en al enkele maanden later, op 6 november 1939, wordt een gedenksteen in de voormuur gemetseld met de tekst:

DE EERSTE STEEN

GELEGD DOOR

Ds. E. POT

op 6 Nov. 1939

Ps. 127 - Neh. 2:20

Psalm 127: Als de Here het huis niet bouwt, tevergeefs zwoegen de bouwlieden daaraan. Nehemia 2:20: De God des hemels, Hij zal het ons doen gelukken, en wij, zijn knechten, zullen ons gereedmaken en bouwen.

Het jeugdgebouw krijgt dus de naam Vrede

Nu hadden we in Heino al een gebouw Vrede. Dat stond naast de oude pastorie van de N.H. Kerk op de locatie waar nu het verzorgingshuis 'De Maat' staat. Het heette officieel 'Lokaal voor Christelijken Arbeid VREDE', en werd aangeduid als 'het lokaal' of 'lokaal Vrede'. Dat oude lokaal voldeed eind jaren dertig niet meer aan de eisen des tijds. Daarom werd tot nieuwbouw aan de Bakenbeltsteeg (nu De Haarstraat) besloten. Ter herinnering plaatsen wij een foto van het 'oude' lokaal.

En als dan in augustus 1990 aandacht wordt geschonken aan een halve eeuw centrum van cultuur in Heino verzucht een scribent: 'Het

Het 'oude' lokaal.

De foto is waarschijnlijk gemaakt bij het afscheid van Ds. J.C. Salverda in 1929.

Wij zien staande van links naar rechts Teunis Cornelis Horstman, Gerrit Hendrik Slotman, Hermannes Pothof, Evert Jan Snel en zittend van links naar rechts Roelof Wolters, Berend Jan Lindeboom, Ds. Jan Cornelis Salverda, G.W. Th. Baron van Dedem en Geerhard Eshuis.

moet een wrang gevoel zijn geweest. Je legt de laatste hand aan de bouw van een gemeenschapscentrum met nota bene de naam gebouw Vrede en dan breekt de oorlog uit. In Heino gebeurde dat. In 1940.'

Op praktische gronden worden als jubileumdata 5, 7 en 8 september gekozen. Want er is niemand meer die weet wanneer gebouw Vrede precies is geopend.

Een gesprek met de jubileumcommissie, bestaande uit de heren H.J. Snel, H. Schutte, beheerder B. Zwaan en de dames I. Linthorst-Loman en R. Kruisdijk-Meijer, over vijftig jaar gebouw Vrede heeft derhalve een opmerkelijk verloop. Er is immers nauwelijks iets bekend over de 'beginjaren'.

Beheerder Bert Zwaan vertelt dan: 'In de notulen hebben we niets teruggevonden over een opening of over de bouw. Ergens staat dat er in november 1940 een vergadering van

de kerkvoogdij is gehouden. We gaan er maar vanuit dat de opening dus enkele maanden ervoor geweest moet zijn. Maar inderdaad, exacte gegevens ontbreken'.

Gelukkig komt begin september 1990 het verlossende woord: 'Inmiddels hebben getuigen gemeld dat gebouw Vrede op donderdag 24 oktober 1940 officieel is geopend'. Waarvan acte.

Maar eerst even terug naar 1966. 'Gebouw Vrede wordt uitgebreid', laat men ons weten. Aanvankelijk scheen zich nog een mogelijkheid voor te doen om het complex te kunnen verkopen, maar deze transactie kon niet doorgaan en inmiddels zijn de bouwplannen zover gevorderd dat ook in de toekomst gebouw Vrede zal blijven staan aan de De Haarstraat.

Een heel scala aan activiteiten wordt door een

Meisjesvereniging Heino in de jaren 1942-1943.

Van beneden naar boven en van links naar rechts:

Toos van der Kolk, Jennigje Boerman, Jennigje Dijsselhof, Janna van der Brink, juffrouw Verhagen - onderwijzeres Christelijke School, mevrouw Van Duyne, Dina Morrenhof, Cornelia Meijer, Mina Dorgelo, Gerrigje Jonkman, Riek Bekedam, Mientje Huisman, Riek Vedders, Bertha Stoel, Jansje Huisman, Riek Schakelaar, Hendrikje Schothans, Dirkje van de Klippe, Annie Horstman, Jo Slendebroek, Aaltje Zomerdijk, Toos Brouwer, Riek Hengo, Bertha Slendebroek, Riek Morrenhof, Janna Katerstede, Aaltje Bekedam, Sina Valk, Anna Huisman, Janna Zomerdijk, Lina Wessels, Mina Stoel, Dina Morrenhof, Gerrigje Morrenhof, Anna van de Klippe, Eefje Snel, Annie Grootenhuis, Bertha Beltsnijder en Gerrie Valk.

Aanneming lidmaten 1953.

Van boven naar beneden en van links naar rechts:

Frederik Jan Roebertsen, Henk Hofmeijer, Gerard Eshuis, Henk Wessels, Alie Oldenhof, Mina Tutert, Mina Veldhuis, Bernard Eikenaar, Lammert Jan van Gerner, Riek ten Broeke, Albert te Winkel, Albertus van Dam, Theo Hulsebos, Albert Roessink, Gerrie Teekema, mevrouw Van der Beek-Van Es, Dinie Stavorinus, Manna Stavorinus, Siep Stavorinus, Antje Roessink, Jansje van Tongeren, Lientje van der Vegt, Wichertje Onderdijk, Mien van Gerner, Jantje Veldkamp, Dina Hartkamp, Fennie Holsappel, Margje Veldman, Manna Valk, Geertje Huisman, Annie Klein Ganseij, Dinie Bonhof, dominee K.P. van der Graaf, Jennie Dijk, Annie Bendijk, Jannie Stappenbelt en Adrie Blankvoort.

groot aantal verenigingen, commissies en personen op touw gezet om de eerste geldmiddelen bij elkaar te brengen onder het motto: *'Met ons allen voor een gebouw, een gebouw voor ons allen.'*

Inmiddels hebben Albert Slotman en Jan Derk Stegeman respectievelijk als voorzitter en secretaris op 9 augustus 1966 namens de Kerkvoogdij der Nederlands Hervormde Kerk te Heino een verzoek om 'vergunning voor het geheel vernieuwen van het gebouw Vrede aan de De Haarstraat 5' ingediend. De architect BNA is de heer J. Schuitemaker te Vroomshoop. Op 13 april 1967 wordt de vergunning door B. en W. verleend - bouwkosten volgens de vergunning f 122.790.-.

De woning van de conciërge komt als woonruimte te vervallen en zal als ruimte in het complex worden opgenomen.

Hoewel aanvankelijk het gebouw uitsluitend voor kerkelijke en direct daarmee in verband staande activiteiten werd bedoeld, heeft de kerkvoogdij zich op het standpunt gesteld dat in de toekomst het te realiseren gebouw kan worden gebruikt voor zeer algemene doeleinden. Multifunctioneel noemen we dat vandaag aan de dag. Het 'management' wordt overgedragen aan een beheerscommissie. Naast de veelvuldige vergaderingen op vele kerkelijke terreinen willen we ook een aantal namen van verenigingen die een frequent gebruik maakten van gebouw Vrede aan de vergetelheid ontrukken, zoals daar zijn:

Kleine Meisjes Vereniging 'Jonge Kracht'; Christelijke Meisjes Vereniging 'Dient elkan- der door de liefde'; Christelijke Jongelings- vereniging 'Dient den Heer'; Christelijke Kna- penvereniging 'Samuel' - onderafdeling van de Jongelingsvereniging.

Het programma voor een bijeenkomst van de Knapenvereniging midden 1939 luidde:

Leiders: W. Lammersen en
K. Horstman

Onderwerp: 1 Koningen 22 : 30-54

Inleiding: G. Bekedam

Opstel: H. Snel

Voordracht: H. Wessels (overleden neef
van de schrijver)
en A. Westerhof.

Ook de Chr. Gem. Zangvereniging 'Looft den Heer' repeteerde een groot aantal jaren in gebouw Vrede. En laten we Zondagsschool en catechisaties ook vooral niet vergeten.

Wel wat later dan werd verwacht is het dan toch op dinsdag 12 maart 1968 dat het geheel vernieuwde gebouw officieel in gebruik kan worden genomen. Dat gebeurde met het overhandigen van een grote sleutel door mevrouw A.D. Baarslag-Stoel aan de presi- dent-kerkvoogd, de heer A. Slotman, nadat mevrouw J.D. Pleiter-Grootenhuis in dicht- vorm de aanbieding had aangekondigd.

Een tweede grote verbouwing onder archi- tectuur van het architectenbureau De Bekker en Moezelaar te Schalkhaar - Heino volgt nog in 1976. Een slordige f 180.000.- gaat dat kosten. Ook nu wordt weer een beroep ge- daan op de vrijgevigheid van de gemeen- schap met als motto: *'Geef uw gemeente de ruimte'*. En ook nu kan gebouw Vrede weer een tijdje vooruit.

Een dergelijk gebouw vergt veel zorg, toezicht en onderhoud; de bezoekers komen graag in een verwarmde ruimte en willen op zijn tijd een kopje koffie of een verfrissing.

Onlosmakelijk zijn aan gebouw Vrede de namen van de feitelijke beheerders verbonden. Een reeks van jaren hebben de families Ottenkamp - Stokvisch - Lindeboom en Klein Ganseij zich daarvoor volledig ingezet.

Tot slot: Op het ogenblik dat deze tekst uit de pen van de schrijver vloeit, ligt nog in de schoot van de nabije toekomst verborgen wat de naam van het nieuwe kerkelijk centrum zal worden. Als U dit leest bent U echter al op de hoogte van de nieuwe naam.

En luidt het niet 'Vrede' ... In vrede.

Henk Wessels

Bron:

- Gemeentearchief gemeente Heino.
- Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

Jongelingsvereniging ± 1946.

Van beneden naar boven en van links naar rechts:

Johan Roebertsen, Gerard van der Kolk, Anton Jonkman, Anton Kolk, Jan Willem Morrenhof, Jacob van der Kolk, Willem Slendebroek, Henk Stegeman, Derk Slotman, meester Stegeman, Hendrikus Tuten, Gerrit Hendrik Grootenhuis, Piet Bol, Bertus van der Kolk, Jan Derk Stegeman, Jan Tuten, Berend Hendrik Dijsselhof, Hendrik Jan Bekedam, Harm Jan Snel, Gerrit Koopman, Evert Slotman, Gerrit Valk, Hendrik Jan Dijsselhof, Henk Snel, Hendrik Bekedam, Bertus Brinkman, Herman Valk, Evert Morrenhof, Frits Morrenhof, Klaas Horstman, Hermannus Timmerarends, Hendrik Brouwer en G. Horstman.

Sprekende foto's (37)

Een foto van de familie Hassink, genomen omstreeks 1920, waarschijnlijk ter gelegenheid van het 25-jarig huwelijk van Hendrikus Hassink en Antonia Janssens.

Wie zijn de personen op de foto?

Op de achterste rij zien we:

Johanna Hermina (Anna) Hassink;
Hendrikus Antonius (Hendrik) IJzereef;
Henricus Lambertus (Hein) Hassink;
Johannes Hermanus (Jan) Hassink;
Gerhardus Hermanus (Gerrit) Hassink;
Mina Roddeman, echtgenote van Willem van den Berg; Gerhardus Hermanus Hendrikus (Herman) Hassink.

Op de middelste rij:

Hendrikus Johannes Frederikus (Hein) Blom, echtgenoot van Anna Hassink, op zijn knie dochter Mien; Willemina Maria (Mina) van den Berg, echtgenote van Hendrikus

Antonius IJzereef met dochter, Hendrikus (Dieks) Hassink, Antonia Hermanna Gerharda (Toos) van den Berg, Antonia Janssens, echtgenote van Hendrikus Hassink; de drie meisjes in witte jurkjes zijn dochters van Willem van den Berg en Mina Roddeman.

Op de voorgrond :

Willem IJzereef en Cornelis Antonius (Anton) Hassink.

Antonia Janssens was weduwe van Johannes Hermannus van den Berg toen zij met Hendrikus Hassink trouwde. Uit haar eerste huwelijk had zij drie kinderen. Mina, gehuwd met Hendrik IJzereef en in Borne woonachtig. Willem, die in Hellendoorn woonde en dochter Toos, die ongehuwd bleef. Uit haar huwelijk met Dieks Hassink werden zes kinderen geboren, één dochter en vijf zonen.

Op 10 september 1913 werd Dieks Hassink met zijn gezin ingeschreven in het bevolkingsregister van de gemeente Heino. Hij kwam van de molen in Hancate, gemeente Hellendoorn, op het adres Canadastraat 9 te wonen. In de periode mei 1912 - september 1913 woonde hier zijn stiefdochter Mina en zijn stiefzoon Willem van den Berg, die als winkelier/bakker het bedrijf van Hendrika Susanna van der Vegte, weduwe W. Wissink, had overgenomen.

Dieks Hassink diende in mei 1913 een verzoek in bij burgemeester en wethouders van de gemeente Heino om toestemming tot het oprichten van een gebouw, dienende voor graanmalerij en broodbakkerij.

Op 7 juli 1913 kreeg de heer Hassink daarvoor de benodigde vergunning.

Willem van den Berg vertrok vervolgens in september 1913 naar Hellendoorn.

Zijn zuster Mina bleef tot haar huwelijk bij haar ouders wonen.

Dieks Hassink overleed te Heino op 22 januari 1961. Zijn vrouw was hem al in 1927 voorgedaan. Dochter Anna trouwde met Hein Blom, bakker/winkelier aan de Canadastraat nummer 11.

Zoon Jan woonde in Ommen. Zoon Hein had een cementzaak aan de Marktstraat, waar nu de doorsteek is naar de Canadastraat. Zoon Gerrit woonde in Alkmaar. Zoon Herman beheerde het café en de maalderij aan de Canadastraat 9 en zoon Anton woonde in Warnsveld.

Een fragment-genealogie.

Hendrikus (Dieks) Hassink

Geboren: Denekamp, 29 april 1867.

Overleden: Heino, 22 januari 1961.

Beroep: molenaar.

Godsdienst: R.K.

Huwelijk: gehuwd met **Antonia Janssens**, geboren Ambt Ommen, 23 maart 1865, overleden Heino, 19 augustus 1927. Bij haar huwelijk met Hendrikus Hassink was ze weduwe van Johannes Hermannus van den Berg.

Ter dankbare herinnering aan

HENDRIKUS HASSINK

weduwnaar van **Antonia Janssens**

Hij werd geboren 29 April 1867 te Denekamp. Gesterkt door het H. Sacrament der Zieken is hij te Heino overleden 22 Januari 1961. Hij werd 26 Januari begraven op het parochieel kerkhof te Heino.

Zijn leven was een getuigenis van voortvarendheid en ondernemingsgeest die bij hem gepaard gingen met een scherp verstand. Nog tijdens de langdurige ziekte van zijn laatste levensjaren, kwam telkens bij hem iets boven van die scherpzinnige humor, die het leven zo veraangenaamt. Daarnaast bezat hij een grote godsdienstzin en een innige vroomheid, die bij hem tot een tweede natuur werden.

Getroffen door een slepende ziekte en daardoor beroofd van zijn geestelijke vermogens, moest hij zijn laatste levensjaren doormaken, maar zijn geest is steeds bij God geweest. Dierbare kinderen en kleinkinderen, veel hebben jullie voor mij moeten doen. In de hemel hoop ik het jullie te vergelden door mijn gebed. Laten wij bidden voor elkaar, om zo eens weer met elkaar te mogen zijn.

Mijn Jezus, barmhartigheid.

J. R. Smit-Overmars, Heino

Kinderen:

1. **Willemina Maria (Mina) van den Berg**, geboren Hellendoorn, 7 maart 1886. Gehuwd Heino, 27 oktober 1915 met Hendrikus Antonius IJzereef, houthandelaar te Borne.
2. **Wilhelmus Antonius van den Berg**, geboren Hellendoorn, 5 juni 1889, gehuwd met Mina Roddeman en woonachtig te Hellendoorn.
3. **Antonia Hermanna Gerharda (Toos) van den Berg**, geboren Hellendoorn, 15 september 1893, overleden Heino, 8 december 1959. Ze woonde eerst bij haar broer Herman Hassink en later bij haar broer Hein Hassink.
4. **Johanna Hermina (Anna) Hassink**, geboren Hellendoorn, 20 februari 1897, overleden Heino, 8 augustus 1981. Gehuwd Heino, 8 juli 1919 met Hendrikus Johannes Frederikus (Hein) Blom, bakker-winkelier te Heino.

5. **Johannes Hermanus (Jan) Hassink**, geboren Hellendoorn, 13 april 1898, woonde te Ommen.
6. **Henricus Lambertus (Hein) Hassink**, geboren Hellendoorn, 4 april 1899, overleden Zwolle, 8 december 1966. Had een cementzaak aan de Marktstraat en was gehuwd met Gesina Johanna Josephina Baalhuis.
7. **Gerhardus Hermanus (Gerrit) Hassink**, geboren Hellendoorn, 11 maart 1900, woonde te Alkmaar.
8. **Gerhardus Hermanus Hendrikus (Herman) Hassink**, geboren Hellendoorn, 23 maart 1904, overleden Raalte, 15 mei 1982. Gehuwd Borne, 7 april 1936 met Engelina Maria Bertha op de Woerd, geboren Borne, 9 september 1910. Hij beheerde de maalderij en het café aan de Canadastraat 9.

9. **Cornelis Antonius (Anton) Hassink**, geboren Hellendoorn, 7 januari 1908, overleden Warnsveld, 27 december 1975.

Elly, dochter van Herman Hassink en Engelina Maria Bertha op de Woerd trouwde met Theo Oortwijn, die van het café van zijn schoonouders een café-restaurant maakte. De maalderij verdween en werd verbouwd. Café-restaurant 'Oortwijn' vinden we nog steeds aan de Canadastraat 9, alleen het heeft nu andere beheerders.

J.K. Pruim-Reinders.

Geraadpleegde bronnen:

- Gemeente-archief Heino: Bevolkingsregisters en registers van de burgerlijke stand.
- Archief van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

Van de werkgroep Folklore

Naar aanleiding van de broodmaaltijd in historische kleding tijdens de pompdagen van 1997, is de werkgroep folklore weer nieuw leven ingeblazen.

Om nog meer mensen in staat te stellen het volgend jaar ook mee te eten, is mevrouw R. Siemers bereid om, indien er genoeg belangstelling voor bestaat, in het voorjaar van 1998 een cursus knipmutsen-maken te geven.

Tevens treft de werkgroep voorbereidingen om de patronen voor historische kleding, gemaakt ter voorbereiding van de eeuweesten in 1986, weer ter beschikking te stellen aan belangstellenden.

U wordt hier in het maartnummer van 1998 verder over geïnformeerd.

Voor opgave en inlichtingen: Marijke Donath, Plataan 13, 8141 SM Heino, tel. 392998.

Wie is wie?

Een foto van een voetbalclub van HEVO?
Wie herkent deze stoere knapen?
Waar en wanneer is deze foto gemaakt?

We hopen weer op uw reactie!

M. Stavorinus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Bestuur en redactie van Omheining
*wensen alle lezers fijne Kerstdagen en
een voorspoedig 1998*

Wie was wie?

Ja, wie was wie op de foto, geplaatst in nummer 2 van juni 1997?

Door de reactie van diverse personen zijn ook de namen van deze dames weer bekend.

De dame links op de foto is Mina Egelmeer en rechts Cato van de Ven. Het meisje is Corrie van Rijckevorsel-van Kessel, een nichtje van de familie Van Sonsbeeck.

Mina Egelmeer is met de familie Van Sonsbeeck meegekomen uit Brabant en is ongeveer 23 jaar dienstbode bij hen geweest. Cato van de Ven is een nicht van Mina Egelmeer en later getrouwd met Willem Hemels. Ze woont nu nog in Lierderholthuis.

De foto is genomen in 1928 aan de achterzijde van huize 'Heemel', Stationsweg 14 te Heino. De volgende personen reageerden:

Mevrouw Blankenheym-van Sonsbeeck, mevrouw Holterman-Hoppen, mevrouw Jonkman-Ruitenbergh, de heer Dijsselhof, de heer J. Hemels uit Malden, en pastoor Roeloffzen uit Lierderholthuis. De laatste verstrekte ons over beide dames op de foto uitgebreide informatie.

Hartelijk dank aan bovengenoemde personen voor hun reactie.

Alweer 20 jaar geleden

Eerste kwartaal 1977

Op woensdag 9 maart 1977 is het geheel vernieuwde café De Zwaan van de familie Bosch - Canadastraat 31 - officieel door Drs. J.L.H.M. Berger, burgemeester van Heino, geopend. Hij moest daarvoor een groot ei van een aan de gevel van het pand bevestigde zwaan stuk laten vallen, waarin de sleutel verborgen was.

Een groep van 9 personen heeft onlangs de 'Werkgroep Heino' van Amnesty International opgericht. Sinds 1961 werkt Amnesty International voor naleving van het recht op vrije meningsuiting.

Het interieur van de Nederlands Hervormde Kerk, de kerk die in zijn huidige vorm al 110 jaar het hart van Heino vormt, zal worden opgeknapt voor f 110.000.-. De interieurverbetering houdt onder meer in: vernieuwing van de vloeren, verbetering en isolering van de verwarming, het verwijderen van de drie voorste banken en het plaatsen van 50 oud-hollandse knopstoelen met biezen bekleding.

Voor het in oprichting zijnde 'Heino's Mannenkoor' hebben zich inmiddels 30 heren opgegeven.

De raden van de gemeenten Wijhe en Heino en de ledenvergadering van de woningbouwvereniging 'Heino-Wijhe' zijn akkoord gegaan met de overname van het gemeentelijke woningwetbezit per 1 januari jl. Dit betekent dat de genoemde bouwvereniging ruim 700 woningen in eigendom heeft welke zijn gelegen voor $\pm 2/3$ in de gemeente Wijhe en voor $1/3$ in de gemeente Heino.

Na maanden van voorbereiding en intensieve arbeid vond in café restaurant De Zwaan de eerste algemene- en tevens oprichtingsvergadering plaats van de volkstuinvereniging

'De Beukelaer'. De vereniging is opgericht voor de tijd van 29 jaar. Het bestuur wordt gevormd door de heren J.C.M. Maas, J.H. Holterman, H.J. Hoppen, G. Bouwhuis en G.J. Nijboer.

De brandweer in Heino wil graag stil alarm. Na afloop van een gemeenteraadsvergadering is door de Heinose brandweercommandant, de heer B. Berends, een vurig pleidooi gehouden over de voordelen van het zogenaamd stil alarm (de piepers). Voorts is het personeelstekort bij de brandweer een knelend probleem. Er zijn in Heino 16 brandweertenten maar er zouden er 23 moeten zijn. Er wordt daarom steeds meer over het inschakelen van vrouwen gedacht.

Camping-kwestie zet Lierderholthuis op stellen. 'B en W maken van Lierderholthuis een gespleten gemeenschap' kopt een der dagbladen en vervolgt met: Het rustige Lierderholthuis, vredig gelegen in het wijdse Sallandse landschap is niet meer zo rustig en vredig. Er is rumoer ontstaan sinds de raadsagenda met bijbehorende paperassen voor de komende raadsvergadering zijn rondgestuurd. Een van de agendapunten is namelijk het voorstel van burgemeester en wethouders om een voorbereidingsbesluit voor het realiseren van een camping in Lierderholthuis. (...) de heer Ogink tenslotte: 'Het is mijn plicht om hier tegenin te gaan, voor het belang van Lierderholthuis. Aan de visie van Plaatselijk Belang is voorbijgegaan, daar til ik zwaar aan. Wij zijn geen borden- en lampenclub. Tenslotte vraag ik me af of Staatsbosbeheer zo blij is met campinggasten in de bossen rond Den Alerdinck'. De aanvrager, de heer H.J. Elshof was niet voor een commentaar beschikbaar.

Het Overijssels Dagblad van 19 januari meldt tenslotte: Campingplan in raad Heino: Na veel bezwaren toch grote meerderheid vóór.

Een rechteercheteam onder leiding van majoor D. de Jong heeft na een intensieve en succesvolle actie een aantal amphetaminefabriekjes in het noorden, oosten en zuiden van ons land ontmanteld. In een vakantiebungalow even buiten de bebouwde kom van Heino gebeurden dingen, die het daglicht niet kunnen verdragen. Bij de vakantiebungalow in Heino werd een verdachte concentratie van personen en auto's geconstateerd.

Dat B en W de verdere verharding van de Lierderholthuisweg naar Laag-Zuthem op hun verlanglijstje voor dit jaar hebben staan is geen overbodige luxe. Momenteel is het nagenoeg onmogelijk om met een auto van Lierderholthuis naar Laag-Zuthem te rijden.

In het jaarverslag van de Vereniging voor Landbouwvoorlichting Heino valt te lezen dat er steeds meer melkkoeien komen op de bedrijven. Vooral het aantal bedrijven met 30 en meer melkkoeien nam sterk toe sinds 1972. Voor 4 jaar terug had 80% van de veehouders minder dan 30 melkkoeien. In 1976 heeft 61% minder dan 30 melkkoeien. Het aantal bedrijven met 50 en meer stuks nam sterk toe: in 1972 waren er op 8 bedrijven meer dan 50 en in 1976 hadden 44 bedrijven dit aantal reeds op stal.

De krant van 19 januari meldt: Tijdens de gisteravond gehouden raadsvergadering is de heer A. Klinkhamer (VVD) uit Laag-Zuthem beëdigd als lid van de raad der gemeente Heino.

Tweede kwartaal 1977

Op zijn werk-overall kreeg de heer T. van Wifferen (55) uit Heino de eremedaille in goud in de orde van Oranje Nassau opgespeld door burgemeester Berger. Bijzonder treffend werd daarmee aangegeven dat hij in het geheel niet was voorbereid, maar ook werd daarmee een klein beetje de inzet en het enthousiasme voor niet alleen zijn landbouwmechanisatiebedrijf, maar ook voor met name het jeugdwerk van de gereformeerde kerk in

De heer T. van Wifferen kreeg de eremedaille in goud in de Orde van Oranje Nassau.

Laag-Zuthem, van de heer Van Wifferen gesymboliseerd. In 1976 fungeerde de heer Van Wifferen als mentor van de inmiddels tot jeugdraad omgedoopte oudervereniging en ontpopte hij zich als een grote stimulator van vrijwilligers. Ook in regionaal verband maakte Van Wifferen zich bijzonder verdienstelijk voor het jeugdwerk.

'Ik mag het gewoon graag doen', zo luidt zijn simpele verklaring voor de vele activiteiten.

Het programma voor het gouden jubileum van de Muziekvereniging 'Ons Genoegen' biedt elk wat wils, en begint met een jubileumconcert op woensdag 16 juni in de nieuwe sporthal. Aan dit concert zullen meewerken:

1. de Christelijk Gemengde Zangvereniging 'Looft den Heer';
2. het Katholiek 'Kerkkoor';
3. de Muziekvereniging 'Ons Genoegen', waarbij tevens de drumband zich zal presenteren.

Het is ook de eerste keer in de geschiedenis van Heino dat gemeenschappelijk door deze verenigingen een concert wordt verzorgd.

Heyaweek Heino belooft een groots gebeu-

ren te worden. Op zaterdag 14 mei zal de nieuwe sporthal geopend worden, hetgeen het beginsignaal betekent voor een feestweek onder de naam 'Heyaweek Heino' die tot en met 21 mei zal duren.

Het is 'Hoogerheyne' geworden. De angstvallig geheim gehouden naam van de nieuwe sporthal werd zaterdagmorgen 14 mei als één van de onderdelen van de officiële opening onthuld door de bedenkster, Lidy Boerdijk.

Op zaterdagmorgen verscheen een estafetploeg, bestaande uit leerkrachten van de basisscholen uit Lierderholthuis, Heino en Laag-Zuthem, voor de sporthal. Vele honderden belangstellenden, onder wie Gedeputeerde A. Smit en burgemeester Berger die per landauer onder muzikale begeleiding waren gearriveerd, stonden toen al te wachten. Gedeputeerde Smit kreeg een fraaie siersleutel overhandigd, waarin de echte sleutel van heel wat kleiner formaat bleek te zitten.

Het dagelijks bestuur van de gemeente wil de nodige stappen ondernemen om te komen tot een uitbreiding van het industrieterrein. Het ziet de kans daartoe schoon, omdat het een principe-beslissing heeft kunnen nemen over de verlegging van de Molenweg.

Voor de 31-jarige Wim Eilander was koninginndag 1977 een zeer bijzondere dag. Om drie uur 's middags opende hij zijn gloednieuwe bedrijf 'Bandenservice-Heino' op het industrieterrein aan De Weert.

De gemeenteraad heeft niet erg veel moeite gehad met het voorstel van burgemeester en wethouders om de huidige openbare lagere school af te breken en op deze plaats een nieuwe geïntegreerde kleuter- en basisschool te bouwen. Eigenlijk zonder 'tegengas' stelde de raad een krediet van bijna anderhalf miljoen gulden beschikbaar voor dit werk dat direct na de bouwvakvakantie zal beginnen en waarvan men hoopt, dat het gebouw het jaar daarna, met ingang van het nieuwe schooljaar, in gebruik kan worden genomen.

De toren van de Nederlands Hervormde Kerk

*Opening sporthal.
Lidy Boerdijk onthult de naam.*

zal 'in het zonnetje' gezet worden. De raad stelde hiervoor bijna tienduizend gulden beschikbaar; de plaatselijke VVV draagt vijftienhonderd gulden bij.

De gemeente Heino is een stukje grond aan de Zuthemerweg, ter hoogte van het tolhuisje kwijt. De raad ging akkoord met het voorstel van B en W om verjaring van het eigendom te erkennen. Het is gebleken, dat reeds in de vorige eeuw bij wijziging van de ligging van de huidige Zuthemerweg, deze grondstrook ten name van de toenmalige gemeente Zwollerkerspel is gesteld.

Derde kwartaal 1977

De Heino Koerier van juli 1977 meldt: Zilver voor trouw lid 'Ons Genoegen'.

Tijdens het jubileumconcert van de 50-jarige muziekvereniging 'Ons Genoegen', werd aan enkele personen een onderscheiding uitgereikt. De meest opvallende onderscheiding was de eremedaille in zilver verbonden aan de Orde van Oranje Nassau die burgemeester Berger spelde op het uniform van de heer G. Lindeboom, omdat de heer Lindeboom sinds de oprichting zijn partij heeft

50-jarig jubileum muziekvereniging 'Ons Genoegen'.

Voor aanvang van de taptade op 18 juni 1977.

Van links naar rechts: de heer Wellenberg (wethouder), mevrouw Wellenberg, mevrouw Snel, de heer Snel (wethouder), de heer Israel, mevrouw Jonkman, de heer Jonkman, de heer Van der Veen, mevrouw Blom, de heer Blom, mevrouw Berger, de heer Berger (burgemeester), de heer Siemens (voorzitter Ons Genoegen), mevrouw Siemens, dirigent(?).

meegespeeld bij deze muziekvereniging. De voorzitter nam uit handen van de heer Korf, afgevaardigde van de Koninklijke Nederlandse Federatie, een eremedaille in goud voor de vereniging in ontvangst.

'Een muziekvereniging is de enige vereniging waarin men vals kan spelen zonder gemeen te zijn' merkte de heer Korf geestig op.

Hierna verdween zijn glimlach want hij had de ondankbare taak om tegen drie jubilarissen, de heren Kloeze-man, Schuurman en Lindeboom, respectievelijk 25, 30 en 50 jaar lid van 'Ons Genoegen', te vertellen, dat de onderscheidingen die de drie heren van de K.N.F. zouden ontvangen, vergeten waren.

Maar eind goed, al goed, voordat de 'Taptade'

op zaterdag begon, konden de heren hun eretekenen alsnog in ontvangst nemen.

De gemeente Heino gaat de voorlichting aangaande de situering van de rondweg (omlegging rijksweg 35 Zwolle - Raalte - Twente) gedegen aanpakken. Half-oktober zullen er twee dagen worden uitgetrokken om de grondeigenaren en bewoners uit het gebied, waar de rondweg gepland is, te informeren.

Daaraan voorafgaand zullen de plannen enige tijd ter inzage worden gelegd. Zoals de plannen voor de rondweg er op dit moment uitzien, zal de rijksweg 35 vanuit de richting Zwolle nabij de Zuthemerweg worden 'omgebogen'. Nabij 'Lustoord' komt dan weer de

aansluiting van de rondweg op de bestaande weg tot stand. De diverse 'toevoerwegen' naar Heino zullen het tracé van de rondweg gelijkvloers kruisen. Wel echter zal een viaduct over de Lemelerveldseweg worden aangelegd.

Burgemeester Berger spreekt de verwachting uit dat binnen een half jaar meer duidelijkheid zal bestaan over het feit of Monumentenzorg al dan niet subsidie zal verlenen voor het opknappen van het historische pand (de Nekker) naast het gemeentehuis. Eén en ander is bepalend voor de voortgang van de plannen voor een nieuwe behuizing van het gemeentehuis. Er zijn drie varianten:

- aanpassen huidige gemeentehuis en opknappen historische pand;
- nieuwbouw, aansluitend op het huidige gemeentehuis;
- geheel nieuw gemeentehuis op andere locatie.

Nu ook de Provinciale Planologische Dienst nog weer eens heeft gewezen op het feit, dat er in Heino mogelijkheden zijn in de verblijfs-recreatieve sfeer, willen B en W deze zaak nu serieus gaan aanpakken.

'De gemeente heeft inderdaad nogal wat mogelijkheden in de oostelijke zone', aldus wethouder Snel daarover.

Niet alleen is er ruimte voorhanden volgens hem, ook zijn er aanvragen. Drie op dit moment, namelijk twee gegadigden voor het inrichten van een camping en één voor het realiseren van een terrein voor stacaravans.

'Echt een boek om van te genieten'. Het boek 'Het dorp aan de Oude Wetering' is uit. Eind augustus is tijdens een feestelijke bijeenkomst in het Parochiehuys van Lierderholthuis het eerste exemplaar uitgereikt. Of liever gezegd: twee exemplaren zijn uitgereikt.

Want de eer om het eerste exemplaar in ontvangst te nemen viel te beurt aan de ouders van de beide auteurs Leo Ogink en Ton Groot Beumer. Zij waren van mening dat hun ouders, als een viereenheid, het eerste exemplaar dienden te ontvangen, omdat zij de tot-

standkoming van het boek, met alle lusten en lasten, van zeer nabij hebben meegemaakt.

Er zal spoedig een einde komen aan de overlast die omwonenden regelmatig ervaren van de melkpoederfabriek 'Heino Krause'. De poedertoren van de fabriek zal verbeterd worden doordat een nieuw instrumentarium wordt aangebracht. Er wordt alles aan gedaan, zodat de overlast nu spoedig verleden tijd zal zijn.

Voor de somma van f 2.- 'verkoopt' het waterschap Salland ongeveer vijf kilometer weg aan de gemeentes Heino en Wijhe. Het gaat hier om de Gravenweg, die in beide gemeentes ligt. De weg is onlangs verbeterd, aangezien zowel Heino als Wijhe er niets voor voelden om de (slechte) weg, zoals de Gravenweg enige tijd geleden nog was, over te nemen en daardoor tot duur onderhoud en reparatie zouden worden verplicht.

Nagenoeg het gehele dorp zal vrijkomen van televisie-antennes wanneer een nieuwe centrale antenne-installatie op één der silo's van de C.L.V. is geplaatst. Ook de wijken die nu een eigen centrale antenne hebben, de masten Davenschot en Nieuwenkamp, kunnen op de nieuwe worden aangesloten, zodat deze twee masten eveneens kunnen worden verwijderd.

De totale kosten bedragen f 320.000.- Het jaarlijks antennerecht zal worden verhoogd van f 69.50 naar f 90.-.

Vierde kwartaal 1977

H. Hartholt en A. Bekkink zijn al enige tijd bezig met het oprichten van een supportersvereniging voor de Voetbalvereniging Heino. Naar hun mening is een voetbalvereniging zonder supportersvereniging niet veel meer dan een bromfiets zonder benzine.

Na de Blokje-Om toertochten hebben velen het idee gelanceerd om ook in Heino eens een avondvierdaagse te organiseren. Daarvoor zal een commissie in het leven wor-

den geroepen om deze Eerste Heinose Fietsvierdaagse op poten te zetten.

Met een daverende knal van een kanon schoot burgemeester Berger in vijf schijven tegelijk een tien, en opende daarmee de schiethal aan de Vlaminckhorstweg.

De schietsportvereniging 'De Treffer' is het gelukt een betere schietaccomodatie te vinden, doordat de A.B.T.B. eraan heeft meegewerkt dat ze over een gedeelte van de gebouwen aan de Vlaminckhorstweg kunnen beschikken.

In het kader van het komplan, waarbij de gemeente aan een zogenaamd actief en passief gedeelte heeft gedacht, is hotel-restaurant Blom, gelegen in het actieve deel van het plan, begonnen aan de uitbouw van het restaurantgedeelte. De bouw van het nieuwe, in oude stijl gebouwde complex zal voor Kerstmis voltooid zijn.

Het bestuur van de begrafenisvereniging 'De laatste Eer' deelt mee dat de heer S.J. Dijkstra ontslag heeft gevraagd als aanspreker van de vereniging. Alle begrafenisserijen worden nu verzorgd door de heer E. Broenink.

Op 15 november wordt aandacht geschonken aan het 50-jarig bestaan van de A.B.T.B. Lierderholthuis met o.a. om halftien een eucharistieviering in de Parochiekerk, een koffietafel en een receptie in het parochiehuis en een feestavond in zaal 'Oortwijn'.

Een paar mensen hebben het initiatief genomen om een toneelclub in Heino te beginnen. Nu is het zo, dat een paar keer per jaar een toneelstuk opgevoerd wordt door diverse verenigingen, waar meestal eigen mensen in optreden.

Op zondag 18 december zal de van binnen gerestaureerde Gereformeerde Kerk te Laag-Zuthem feestelijk in gebruik worden genomen. Het gebouw aan de Kolkweg staat er reeds vele jaren en men besloot om een nieuw liturgisch centrum aan te brengen in de

kerk. De vernieuwing is eenvoudig gehouden en geeft een stijlvolle indruk.

De inwoners van Laag-Zuthem hebben op een overigens matig bezochte ledenvergadering van Plaatselijk Belang de problematiek van deze Heinose kleine kern weer eens op een rij gezet. Naast de verheugende mededeling van voorzitter A. Klinkhamer, dat de vervoersmaatschappij Salland in principe bereid is een bus te laten rijden van en naar het dorp, kwamen met name drie andere problemen uitgebreid aan bod: het tekort aan parkeerruimte, de wens om een speelveldje voor kinderen te creëren en de perikelen rond een eventueel centraal antennesysteem.

Tijdens de goed bezochte algemene ledenvergadering van de vereniging Plaatselijk Belang Lierderholthuis is heel duidelijk naar voren gekomen, dat men in Lierderholthuis voorlopig nog niet behoeft te rekenen op spoedige bouw van bejaardenwoningen.

*Amelia Eykelkamp-Overmars
Dina Middag-Brinkman
Henk Wessels*

Een middelbaer echtpaar uut de Bannier belèëft an het puzzelen onmeundig plezier. Zie, met brille en penne, vertikaal, hee, d'ogen meest dichte, horizontaal... Zo vermaekt ze zich ieder uur vief ketier.

VdV

Van de bestuurstafel

Nu onze vereniging is ondergebracht in het Bezoekerscentrum voor West Salland, Canadestraat 6, 8141 AC Heino, kunt u ons ook telefonisch in onze verenigingsruimte bereiken. Er is niet op elk moment van de dag iemand aanwezig, maar in ieder geval op maandagmorgen en maandagavond zijn er altijd vrijwilligers van 10.00 tot 12.00 uur en van 20.00 tot 22.00 uur. Het telefoonnummer is 0572-394562.

Veel vrijwilligers hebben zich bij de verhuizing verdienstelijk gemaakt. Een woord van dank aan al diegenen, is dan ook zeker op zijn plaats.

Helaas is de verhuizing naar de nieuwe verenigingsruimte nog altijd niet afgerond. Het wachten is nog steeds op de afwerking van de kelder. De kelder is door een mechanisch afzuigsysteem inmiddels droog, maar nog niet verwarmd. De vloer is geëgaliseerd, doch de muren moeten nog door vrijwilligers worden gewit. Veel spullen zijn achtergebleven in de oude verenigingsruimte en moeten nog worden overgebracht.

We hopen in het voorjaar van 1998 de leden te kunnen uitnodigen voor een bezichtiging van de nieuwe ruimtes.

Tijdens het Daggie Old Heino verzorgde de vereniging in samenwerking met de Stichting Heija Heino een gratis broodmaaltijd voor degenen, die in klederdracht verschenen. Bij de pompdagen in 1998 staat dit evenement natuurlijk weer op het programma.

Over de kerstwandeling op tweede kerstdag treft u bij deze 'Omheining' informatie aan.

Het secretariaatsadres is gewijzigd van Davenschot 1 in Acacia 25, 8141 TL Heino. Het telefoonnummer blijft 0572-391986.

Schenken:

- Van de heer J.D. Bennemeer, Klaproos 14, dia's van gevaarlijke kruispunten in Heino, die zijn gebruikt voor het verkeersonderwijs op de basisschool en een cassettebandje van een radio-opname in het bejaardenhuis 'De Maat'.
- Van de heer J. Brinkman, Raalterdwarsweg 1, een aardappelpist.
- Van mevrouw B.M. van Dam, Bendijksweg 50, een worteldoek, vroeger schouderdoek, daarna schoorsteendoek.
- Van mevrouw A. Dekker, Eikenlaan 8, een carbidlamp.
- Van de heer G. van Dijk, Kloostermanshof 27, een foto/papierpers, twee eigendomsbewijzen van de woning Lemelerveldseweg 33, ongeldige bankbiljetten uit de periode 1940-1945 en een verzameling boeken.
- Van mevrouw R. Elshof-Holtkuile, Meidoorn 21, een aantal foto's van oud Heino en bidprentjes.
- Van de heer J.J.G. Hartholt, Kerkslagen 8, een oud kinderledikantje afkomstig van kasteel 't Nijenhuis'.
- Van mevrouw H.D. van de Hoek-Mulder te Weesp het geëmailleerde naampiaatje van haar vader, gemeente-veldwachter W.F. Mulder, archiefmateriaal, foto's van oud Heino, oude kranten, een boek over Overijssel uit 1939 en een ingelijst diploma van het centraal bureau voor schriftelijk onderwijs te Groningen, betreffende de wintercursus 1916-1917 algemene ontwikkeling, eveneens van haar vader.

- Van mevrouw D. Holterman,
Van Sonsbeeckstraat 3, foto's van de
maaltijd in klederdracht tijdens het daggie
Old Heino.
- Van de heer A.J. Hoppen,
Klompstraat 20, een doosje met 2 stuks
zekeringen van J. Deemter en Zn.
- Van mevrouw A. van Lenthe, Marsweg 8,
een bijenkorf, een verfmolen en
een verfmenger.
- Van de heer J.H.M. Logtenberg,
Zuthemerweg 3, een strosnijder, een
rietklopper en een oude hakspade.
- Van mevrouw E.W. Middag-Brinkman,
Lierderholthuisweg, een soldatenkist,
een klapmand, een luidspreker, een
petroleumbus, een zakketel en een
Staring's almanak uit 1925.
- Van de heer H. Overkamp, Oude
Twentseweg 54, Lemelerveld, een
kookkachel duveltje, een kuikenkachel
met toebehoren, kuikenbakjes,
een stalraam, een spiegel, een vleeskist,
een worstmachine, een beugel voor een
kookpot, twee zeisen, een fietsstandaard,
een houten kruiwagen, een
hooibergketting met pennen en touw, een
houten ledikant, een fornuispotdeksel,
een prijzenkast, een handgierpomp, een
broeipeilijzer, twee varkenskrantangen
met krammen, een carbidlantaarn, een
stallantaarn, een spiegel voor een brik,
een leren koker voor fietsonderdelen, drie
schilderijplaten, een heilig-hartbeeld, een
boomzaag, een oude bijl, een dorsstok,
een melkstoeltje, leren beenkappen, een
zwarte telefoon, twee veedrinkbakjes,
een waterkruik, twee hooischoppen, een
haarspit met hamer, een worstvorkje, een
koffiemolen, twee waterketels, een
koffiekan, een spanriem, een
beugelkopriem, een slijpsteen, een set
maaimachinemessen, een eiermand, een
gietijzeren pot, een kolenkit, een
windwijzer paardmodel, een ploegmes,
een mestkrabber, een wasteiltje, oude
voorraadbussen, een pan,
een mollenklem, een kachelpijpsteun,
twee houten eggen, een droogvoerbak
voor kippen, een ijzeren ploeg en een
spanzaag.
- Van mevrouw T. Pothof-Middag,
Rozeboom 10, een uniek huisorgel.
- Van pastoor F.W. Roeloffzen,
Lierderholthuisweg 25, een aantal foto's
met beschrijving.
- Van de heer H.J. Snel, Linde 14, een
duveltje, een eiermand en een ketel.
- Van de heer L.J. van Telgen te Arnhem,
het bestek van de bouw van gebouw
Vrede met foto.
- Van de Fotoclub Heino, foto's van het
bezoek van de Canadezen in de periode
12 april-6 mei 1995.
- Van de heer B.J. Lindeboom,
Paalweg 11a, een merklapje uit 1932,
drie geborduurde zakdoekjes uit 1947,
een noaszak en een eiernetje.
- Van mevrouw M. v.d. Bend-Bieleman,
Bendijksweg 23, een boekje met
bevrijdingsliederen door Joop van Dijssel.
- Van mevrouw A. Eykelkamp-Overmars,
Vogelzang 8, het lakstempel van notaris
Netelbeek en een apparaatje
om aardappelen mee te schillen.

*Voor al deze schenkingen weer onze
hartelijke dank.*